

Έτος Γ'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1875.

Φυλ. Θ'.

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ.

ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ.

Ἄτμοκίνητον τῶν Γαλλικῶν Διαπορθ-
μεύσεων μὲ μετέφερον ἐν Μασσαλίας εἰς
Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Εὐξείνου. Οὐ-
δέποτε ἤλπιζον, ὅτι ἤθελον ἀπαντήσαι τὸ
θαυμάσιον ἐκεῖνο θέαμα, ὅπερ εἶδον, τῶν
νοτίων δηλαδὴ τῆς θαλάσσης ταύτης. Ἐ-
φρόνουν καὶ ἐγὼ, ὅπως τοσοῦτοι ἄλλοι,
ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ οὐδὲν ἄλλο βλέπει τις,
εἰμὴ χωρία ὑπὸ καυστικοῦ ἡλίου καὶ ὑπὸ
οὐρανὸν κυανοῦν ἀείποτε χρυσοῦμενα, ἐν-
ταῦθα δ' εἶχον ἀπέναντί μου ἀληθῆ χω-
ρία τῶν Ἄλπεων μὲ σφριγῶσαν τὴν βλά-
στην, καὶ ἐπ' αὐτῶν βουνὰ χιονοστεφῆ,
παρὰ τὰ πλευρὰ τῶν ὁποίων ἐγκώδεις
κατῆρχοντο αἱ νεφέλαι. Μακρόθεν δὲ, ἀπὸ ἀ-
ποστάσεως ἰκανῆς εἰς ἄλλην, οἱ βράχοι
τῆς παραλίας ἀνοιγόμενοι ἀπεκάλυπτον εὖ

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η΄.)

φορὴν τινα κοιλάδα, μέχρι μικρᾶς τινος
πόλεως, χωρίου ἢ χωριδίου κατερχομένην,
τῆς δὲ πόλεως ἢ τοῦ χωριδίου τούτου αἰ-
οικίαι, ὅσον δίδεται φιλαρέσκως ὠκοδο-
μημέναι, ἐκρύπτοντο ὑπὸ δάσος ὀπωρο-
φόρων δένδρων, ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς
θαλάσσης κατοπτρίζοντων ἢ λουόντων τὰ
φύλλα τῶν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι μεταξὺ τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ τοῦ Καυκάσου τὰ παρά-
λια τοῦ Εὐξείνου Πόντου δὲν παρέχουσι
τοιούτον πάντοτε θέαμα. Ἐν Σαμψῶντι,
εἰς τὸ Βατοῦμ καὶ τὸ Πότιον, ἐν παρα-
δείγματι, αἱ ἐπισωρευθεῖσαι ἄμμοι κατέ-
στησαν τὴν παραλίαν πεδιάδα τελεματώ-
δη, ὑπὸ δασῶν βαθμηδὸν καλυφθεῖσαν.

Ἐφθασα περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουα-
ρίου εἰς Τραπεζοῦντα. Ἡ πόλις αὕτη ἀρ-
χίζει νὰ γίνηται γνωστὴ παρὰ τοῖς πε-
ριηγηταῖς, ὅσοι μεταβαίνουσιν εἰς Ἀρμε-
νίαν, εἰς Κουρδιστάν καὶ τὴν Περσίαν. Τέσ-
σαρες ἑταιρίαι ἀτμοπλοικαὶ προσεγγίζουσι
καθ' ἑβδομάδα, τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἐπιρροὴν

41.

βαθμηδὸν εἰσάγουσαι ἐν αὐτῇ, ἐπιρροὴν ἐξαλείφουσιν κατ' ὀλίγον ἐκ τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν ἡθῶν τὸν ἀρχαῖον Ἀνατολικὸν χαρακτήρα. Ἡ ἐμπορικὴ μὲν ταῦτα κινήσεις αὐτῆς ἠλαττώθη πολὺ μετὰ τὴν μετανάστασιν τῶν Κιρκασίων. Πρὸ αὐτῆς, χίλια διακόσια πλοίαρια, τὰ *σανδάλια* καλούμενα, ἐξετέλουν τακτικούς πλόας μετὰ τῶν Τραπεζοῦντος, Σουκούμ, Καλὲ καὶ Ρεδούτ Καλέ. Οἱ Ρῶσσοι συνήργησαν πολὺ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ μετὰ τῆς Περσίας ἐμπορίου, τοῦ ὁποῖου μέγα μέρος, συμφερωτέρας συμφωνίας ἀπαντήσαν, διέρχεται ἤδη, μέσον Ποτίου καὶ Καυκάσου, διὰ τῆς χώρας των.

Ἡ ἀποβίβασις, ἅμα τις φθάση εἰς Τραπεζοῦντα, δὲν στερεῖται ὀπωσδήποτε γραφικοῦ τινος θεάματος. Ὡς ἐκ τοῦ ὀλίγου βάθους τοῦ πυθμένος τοῦ ὄρμου, τὰ μεγάλα πλοῖα ἢ ἀτμόπλοια ἀναγκάζονται νὰ προσορμίζωνται μακρὰν τῆς ξηρᾶς, ὥστε ἀνάγκη ν' ἀποβιβάσθῃς διὰ καϊκιῶν, ἅτινα, ἅμα τὸ ἀτμοκίνητον φθάση, τρέχουν ἵνα λάβωσι τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὸ παράλιον. Ὅσάκις δὲ ἢ ἐκ ξύλων καὶ λίθων μικρὰ ἀποβάθρα, μόνον τοῦ λιμένος σημείον, τύχη παραφορτωμένη ἐξ ἐμπορευμάτων, ἀνάγκη ἐκὼν ἄκων νὰ ριφθῆς ἐπὶ τῶν ὤμων ἀχθοφόρου τινὸς μέχρι τῆς μέσης βυθισμένου ἐν τῷ ὕδατι. Ἐχουσιν Ἡράκλειον δύναμιν οἱ ἀχθοφόροι οὗτοι καὶ ἀποδεικνύουσι ὀρθὸν τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα «*Δυνατὸς ὡς Τοῦρκος.*» Εἶδόν τινας ἐξ αὐτῶν ὄτινες, ὑπὸ δύο συναδέλφων των βοηθούμενοι, ἐφόρτωνον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῶν νεφρῶν των βαρέλιον οἴνου ἢ ζαχαρέως τριακόσια χιλιόγραμμα ζυγίζον, καὶ ἀναβαίνοντας μὲ φορτίον τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ λιμένος μέχρι τοῦ *Περιόλου* τοῦ *Γκιαούρη* (Γκιαούρ Μεϊτάν), ἡμισείας ὥρας ἀνήφορον περίπου.

Διὰ τοὺς γινώσκοντας νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ *μπαξήσιου*, τὸ Τελωνεῖον ὀλιγίστας παρουσιάζει αὐστηρότητας. Οἱ Τοῦρκοι τελῶναι ὁμοιάζουσι κατὰ τοῦτο πολὺ μὲ τοὺς ἐν Ἀμερικῇ συναδέλφους των, προσθέσατε δὲ καὶ μὲ τοὺς εἰς μερικὰ Εὐρωπαϊκὰ κρά-

τη εὐαισθητοὺς πάντοτε πρὸς τὰς τοιοῦτου εἶδους γεννηαιοδωρίας.

Παρέχει θέαμα περιεργον πολὺ τὸ παράλιον μὲ τὰς λέμβους, μετὰ *σανδάλια*, τὰ *κατκία*, τὰς *μαούρας*, ὅλα ὑψωμένα διὰ βαρούλων καὶ ἐν γραμμῇ τοποθετημένα, ὅπως ἐπὶ τῆς Τρωικῆς ἀκτῆς ἄλλοτε τὰ μονήρη τῶν Ἑλλήνων πλοῖα. Ὁμοιάζουσι δὲ μ' ἐκεῖνα τοσοῦτον μάλλον καθόσον καὶ αἱ λέμβοι αὐταί, τὴν πρῶμνην καὶ πρῶραν ἀνεστραμμένας ἔχουσαι, τὰ πλευρὰ στρογγύλα, ὑπενθυμίζουσι διὰ τοῦ σχήματος, διὰ τοῦ συνόλου ἐν γένει καὶ διὰ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν ἐν μέρει τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς τὰ πλοῖα.

Ὁ ὄχλος δὲ περὶ τὴν ναυτιλίαν καταγινόμενος εἶναι πολυάριθμος ἐν Τραπεζοῦντι. Ἐκτὸς τῆς κυρίως μικρᾶς θαλασσοπλοίας οἱ Τραπεζοῦντιοὶ καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ἀλιεῖαν εἶδους τινὸς *σαρδελλῶν*, *Χαψί* καλουμένων, τῶν ὁποῖων δὲ μεγάλα καταναλίσκονται ποσότητες ἐφ' ὅλων τῶν βορείων τῆς Ἀνατολῆς παραλίων. Διὰ τοὺς γνησίους Τραπεζοῦντιοὺς τὸ *Χαψί* εἶναι ἐκλεκτὸν καὶ συγχρόνως πρῶτης ἀνάγκης ἔδεσμα καὶ μακρὰν τῆς χώρας των μένοντες ἐρωτῶσι μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, ἂν ἢ ἀλιεῖα τοῦ *Χαψίου* ὀπῆρξεν ἄφθονος ἢ οὐ. Ἀνάπτουσι οἱ ἀλιεύοντες τὸ *Χαψί* τοῦτο εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τῆς λέμβου των πυρὰν ἐκ ξύλων ρυτινωδῶν, ἐντὸς σιδηροῦ κύκλου κεκλεισμένων, οἱ δὲ σωροὶ τῶν ἰχθύων, ὑπὸ τῆς λάμπρας τῆς φλογὸς ἐλκυσμένοι, πηγαινοέρχονται πέριξ δικτύου ἐκτὸς τοῦ πλοιαρίου κρεμαμένου καὶ μετ' αὐτοῦ πλέοντος. Τοὺς ἀλιεύουσι λοιπὸν ἀνά μεγάλας ποσότητας καὶ μέρος μὲν αὐτῶν τρώγουσι νωποῦς, μέρος δ' ἀλατίζουσι καὶ στοιβάζουσι ἐντὸς μαλλίνων σάκκων, ἵνα τοὺς ἐμπώσωσιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη. Πωλοῦσι τὸ *Χαψί* τοῦτο εἰς τιμὰς εὐθηνότητας εἶναι δὲ καὶ πολύτιμον καταφόγινον διὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ Ἀρμενίους, διαρκουσῶν τῶν μακρῶν αὐτῶν τεσσαρακοστῶν.

Ἀλιεύουσι ἐν Τραπεζοῦντι καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰχθύς ὑποδεστέρας ποιότητος ἀλιεύουσι καὶ ἐστρεΐδια πολλὰ, μικρὰ ὅμως

καὶ ἄνευ οὐσίας, διότι, ὡς γνωστὸν, τὸ ὕδωρ τῆς Μαύρης Θαλάσσης δὲν περιέχει πολὺ ἄλας. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1868, ἐνήργησαν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ εἰς τοὺς περιχώρους λιμένας θήραν κολύμβων, ἀξίαν λόγου καὶ κερδοφόρον διὰ τὴν χώραν. Ὅταν τὰ μεγάλα ψύχη παγώσωσι τὰς λίμνας καὶ τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ μεγάλα ὑδροστάσια, ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου τουτέστι, τὰ πτηνὰ ταῦτα, *Κουκαρίται* ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ὀνομαζόμενα, καταφεύγουσιν εἰς τὰ παράλια, τὴν τροφήν των ἐκεῖ ζητοῦντα. Συνέρχονται τότε οἱ ἀλιεῖς καὶ οἱ παρόχθιοι κάτοικοι ἑκατοστῆς καϊκιῶν ἐξέρχονται, τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀνθρώπους ἕκαστον αὐτῶν φέρον. Ὁ ἰκανώτερος αὐτῶν τίθεται εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι κωπηλατοῦσιν ἢ γερμίζουσι τὰ ὄπλα. Ὅλοι αἱ λέμβοι αὐταὶ παρατάσσονται κυκλοειδῶς ἀπέναντι μικροῦ ὄρμου, βριθόντος κολύμβων, προχωροῦσι δ' ἐν γραμμῇ πρὸς τὸ παράλιον καὶ ζητοῦν νὰ κλείσωσιν ἐντὸς στενοῦ διαστήματος χώρου τὰ πτηνὰ, ἅτινα βυθίζονται τότε ἵνα φύγωσι πρὸς τὸ πέλαγος καὶ διέρχονται τριγύρω τῶν λέμβων ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς ἄλλον ἀναφανόμενα εἰς τοῦ ὕδατος τὴν ἐπιφάνειαν ἵνα ἀναπνεύσωσιν, ἐκτίθενται εἰς τῶν κυνηγῶν τὸ πῦρ τὰ πλεῖστα ὅπως, διαφύγωσι τὸν τουρεκισμὸν, καταφεύγουσι τρελλὰ ἐκ τοῦ τρόμου εἰς ὄρμον τινὰ ἐκεῖ πλησίον κείμενον, ὅπου ἔξακολουθοῦν οἱ ἀλιεῖς νὰ τὰ κυνηγῶσιν.

Ἄμα ἢ ἐκστρατεία τελειώσῃ, κυνηγοὶ καὶ λεμβοῦχοι φέρουσιν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ πλησίον χωρία τὸ προῖον τῆς θήρας των καὶ τὸ πωλοῦσιν εἰς διαφόρων ἐθνῶν κερδοσκόπους, στήσαντας μέρη ἐφ' ὧν νὰ ζηραινῶσι τὰ πτηνὰ καὶ ἐργοστάσια, ἵνα ἀπεκδώσιν τοὺς κολύμβους τοῦ δέρματός των καὶ τὸ διευθετῶσιν. Εἰς Βατούμιον τοσοῦτον ἦτο τῶν φονευθέντων πτηνῶν τούτων τὸ ποσόν, ὥστε ἡ Τουρκικὴ ἀστυνομία ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ νὰ τὰ θάψωσι, φοβηθεῖσα μὴ τὰ δηλητηριώδη μιάσματα, ἅτινα ἐξέπεμπον, βλάψωσι τὴν δημόσιον ὑγείαν. Τὰ δ' ἐξ αὐ-

τῶν δέρματα, ἅτινα κατὰ τὸ 1864 μόλις ἐπλήρωσαν ὀλίγα τοῦ φράγκου ἑκατοστὰ, ἐπληρώθησαν κατὰ τὸ 1868 πέντε καὶ ἑξ φράγκα ἕκαστον. Ἰπολογίζουσι εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας τὸ κατὰ τὸ τετραεὲς τοῦτο διάστημα εἰς Εὐρώπην σταλὲν ποσὸν τῶν δερμάτων τῶν πτηνῶν αὐτῶν ἢ μεγάλη δόμος αὕτη καταστροφή ἠλάττωσεν ἕκτοτε τὸν ἀριθμὸν των, καὶ ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν καθ' ὀλοκληρίαν ἐκλείψει ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου τὰ παράλια.

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ λιμένος δρόμος ἀπότομος βαίνει παραλλήλως πρὸς τὸ στρατιωτικὸν ὀπλοστάσιον, φέρων εἰς τὴν μεγάλην πλατείαν *Γκιαούρ Μεϊτάν*, ἀπὸ τῆς μίας μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας αὐτῆς τεμονομένην ὑπὸ τοῦ νέου μεγάλου δρόμου τῆς Ἐρζερούμης. Ἐπὶ μίας τῶν γωνιῶν τῆς πλατείας ταύτης ὑψοῦται *τζαμίον*, τριγύρω δ' αὐτῆς ὑπάρχουσι ὀκταδομημένα *χάνια*, ξενοδοχεῖα τῶν διερχομένων συνοδιῶν καὶ ἐν Γαλλο-Ἰταλικὸν ξενοδοχεῖον, εἰδὸς τὴν Ἀνατολικῆς *Λοκάντας*, ἀνώτερον μὲν ταῦτα παρ' ὅ,τι δύναται τις νὰ περιμένην ἐν Τουρκικῇ πόλει τρίτης τάξεως. Ἐδῶ πλησίον ἐπίσης εὐρίσκονται καὶ τὰ προξενεῖα ὅλα, καὶ τῶν ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν τὰ πρακτορεῖα καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πλουσιωτέρων ἐμπόρων, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Ἦττον γραφικὸν ἀπὸ τὴν συνοικίαν τῆς μεγάλης ἀγορᾶς καὶ τὴν κεκλεισμένην πόλιν, τὸ μέρος τοῦτο τῆς Τραπεζοῦντος ὑπερέχει τῶν προρρηθεισῶν ὑπὸ τῆς καθαριότητος τὴν ἐποψίν. Αἰσθάνεται τις ἐν αὐτῷ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐπιρροήν.

Ἐκάστην κυριακὴν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἑορτῆς ἡμέραν τὸ *Γκιαούρ Μεϊτάν* εἶναι τὸ προσφιλέσ συνεντευξέως μέρος τῶν κατοίκων τῆς συνοικίας. Οἰκογένειαι πολυάριθμοι Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐνταῦθα ἐρχονται νὰ ἐπιδείξωσι τὰ ὠραιότερα αὐτῶν κοσμήματα, δύναται δὲ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ περίπατος οὗτος, ἀφότου ἰδίως ἐφύτευσαν δένδρα ἐν αὐτῷ, εἶναι διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν

κοινωνίαν, ὀλιγάριθμον ἄλλως τε. τὰ Ἡλύσια Πεδία τῆς Τραπεζοῦντος. Πολλάκις εἶδον μετὰ τινος ἐνδιαφέροντος ἐπὶ τῆς εὐρείας ταύτης πλατείας συνοδίας ἐρχομένας ἐκ Περσίας ἢ διαφόρων μερῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Χιλιάδες ἐργατικῶν ζώων, δεδεμένους ἐχόντων τοὺς πόδας, ἐν γραμμῇ παρατάσσοντο μεταξὺ σχοινίων τεταμένων εἰς τοῦ ἐδάφους τὴν ἐπιφάνειαν. Οἱ Κατιρτζίδες καὶ οἱ Λεβετζίδες, Ἀραβες, Τούρκοι, Πέρσαι, Κοῦρδοι, Ἀρμένιοι, περὶ τῶν ζώων τῶν πηγαινοερχόμενοι, ἐπέπληττον φωνάζοντες τὸ μὲν, ἐπληττον τὸ ἄλλο, σφίγγοντες τὰ λωρία ἢ λύοντες τὰ σάγματα, κρεμώντες περὶ τὸν λαιμὸν ἡμίονου τινὸς ἡμίκοιλον κριθῆς, ἢ δίδοντες εἰς κάμηλον δέσμην ἀχύρων ἀραβοσίτου, πολυτελεῖς ἔδεσμα διὰ τὸ ταλαίπωρον ζῶον.

Τὰ πλεῖστα τῶν ζώων τούτων ἦσαν κεκαλυμμένα διὰ σκευῶν πλουσίων μὲ μαλλίον κεντημένων καὶ ποικίλα φερουσῶν χρώματα, μὲ μικρὰ κοσμήματα καὶ βοστρύχους μὲ ὀστρακοδέματα πεπλεγμένους ἔφερον δ' ὅλα περὶ τὸν λαιμὸν ἢ τὸ στήθος κωδωνίσκου, ἐνίοτε δὲ καὶ χύτρας ἐν εἶδει κωδωνῶν ταῦτα δὲ πάντα ἀπετέλουν ὀρχήστραν παράδοξον, τὸ οὐς κωφάινουσιν.

Ἀμφιθεατρικῶς ὠκοδομημένη ἐπὶ τῆς παραλίας ἡ Τραπεζοῦς, παρουσιάζει τερπνὴν πρόσοψιν, ἀπὸ θαλάσσης θεωμένη. Οἰκίαι κομψῶς ὠκοδομημέναι καὶ ποικιλόχροοι, ἄνω δ' αὐτῶν ἄλλαι οἰκοδομαί, μεταξὺ δένδρων ὀπωροφόρων, πορτοκαλλεῶν καὶ ἐλαιῶν, ἡμικεκρυμμέναι. Ἐνθεν κἀκεῖθεν προεχίνουσιν ἐκ μέσου τῆς γλῆς τῶν μιναρῶν αἱ κομψαὶ λευκαὶ στήλαι, ἢ δὲ μειδιῶσα εἰκὼν αὐτῆ ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν ζῶσαν πρὸς τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων ὀχυρωμάτων τὸ αὐστηρόν. Ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ μέρους τὸ ὄρος Βυστεπέ, ὄρθιον ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ὑψούμενον, ἡρέμα κατέρχεται πρὸς τὴν πόλιν. Ἐπ' αὐτοῦ βλέπει τις μοναστήριον γυναικῶν, ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, θεωρούμενον ὅτι ἀπετέλει ἄλ-

λοτε μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῶν Κομνηνῶν.

Τεσσαράκοντα ὑπάρχουσι τζαμιά, μικροῦ λόγου ἄξια μῦθα ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὀλίγον ἀπέχοντος τῆς πόλεως τὸ μόνον ἐφελκυσαν τὴν προσοχὴν μου μνημεῖον εἶναι ἀρχαία τις Βυζαντινὴ ἐκκλησία, εἰς τζαμίον μετατραπέισα, τῆς ὁποίας τὰ ἔξω τείχη εἶναι ἐν μέρει διὰ Μωσαικοῦ πεποικιλμένα εἶδον δὲ καὶ τινὰς στήλας καὶ κιονόκρανα περίεργα. Ἐνθεν κἀκεῖθεν ἀπαντᾷ τις ἀρχαία παρεκκλήσια κατερειπωμένα, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσαιῶνος ὠκοδομηθέντα διὰ τῶν λειψάνων τῶν ναῶν καὶ μνημείων τῶν ἀρχαίων Ἑλ. ἀποικιῶν τοῦτο τοῦλάχιστον ἐξῆλξα ἐκ τῶν ἀναγλύφων καὶ κοσμημάτων αὐτῶν, καθρωτάτου ρυθμοῦ. Ἡ Τουρκικὴ ἢ κεκλεισμένη πόλις, τὸ δυνατόν μέρος τῆς Τραπεζοῦντος κατέχουσα, περιστοιχίζεται ὑπὸ γραμμῆς ὑψηλῶν τειχῶν, τείχη δὲ καὶ θύραι τῆς εἰσόδου χάνονται ὑπὸ πυκνὸν ἐκ κισσῶν φύλλωμα. Αἱ κυριώτεραι τῶν θυρῶν τούτων κατεσκευάσθησαν διὰ τῶν λειψάνων Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μία τούτων φέρει καὶ ἐπιγραφὴν Ἑλληνικὴν.

Ἡ χριστιανικὴ πόλις οὐδὲν τὸ περίεργον παρουσιάζει ὑπὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὴν ἔποψιν ἐν αὐτῇ εὐρίσκεται ἢ κυριώτερα ἀγορὰ ἢ παζάριον. Ὅτε πρῶτον εἰσῆλθον ἐν αὐτῇ, οὐδὲν σχεδὸν ἄλλο παρετήρησα τριγύρω μου εἰμὴ Αὐστριακὰ καὶ Ἑλβετικὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, βαμβακερὰ, ἐριοῦχα καὶ ἄλλα ἀρχίζων ὅμως νὰ τὴν συγνάζω, ἀνεκάλυφα βαθμηδὸν θησαυροὺς ἀληθεῖς ἐν αὐτῇ κεκρυμμένους τοὺς πλουσιωτέρους τῆς Περσίας, τῆς Χορασάνης καὶ τῆς Σμύρνης τάπητας, τῆς Δαμασκοῦ, τοῦ Διαρβεκέρ καὶ τῆς Προύσσης τὰ περίφημα μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἀδάμαντας καὶ μαργαρίτας, λίθους ἄλλους πολυτίμους μεγάλης ἀξίας, ὄπλα θαυμασία, νομίσματα ἀρχαῖα, σπάνια καὶ πολύτιμα. Ταῦτα πάντα ὅμως πρέπει νὰ μάθῃ τις ποῦ νὰ τὰ εὕρῃ ὅλα ἐν τῷ Πιτ-Παζάρ ἀπκντώνται ἐν μέσῳ στενῶν ὁδῶν καὶ ζοφερῶν ἐργαστηρίων, ἐνθα οἱ δημόσιοι κήρυκες, οἱ τελάλει

πηγαινοέρχονται, δημοπρασίας ἐπανειλημμένως ἀναγγέλλοντες, ἀλλὰ μὲ τόνον φωνῆς τὸ οὐς κωφάινοντα.

Βλέπει τὸν Ὀθωμανὸν, σοβαρὸν καὶ βωβὸν, καπνίζοντα τὸ τσιμποῦκι ἢ τὸν γαργιλέ του καὶ περιμένοντα τὸν ἀγοραστήν ὅταν δ' οὗτος, ἀφοῦ στρέψῃ καὶ ἐπαναστρέψῃ ἐν ταῖς χερσὶ του ὅ, τι ζητεῖ ν' ἀγοράσῃ, ἐρωτήσῃ τὴν τιμὴν, ὁ Τούρκος, ὁ ἀληθὴς Μουσουλμάνος, μόλις ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ μεταξὺ τῶν ὀδόντων του σχεδὸν ψιθυρίζει ἓνα ἀριθμὸν. Ἀνωφελὲς πάντῃ εἶναι νὰ ζητήσῃς νὰ διαπραγματευθῇς εἰς ὅλους τοὺς λόγους καὶ προσφοράς σου θ' ἀπαντήσῃ δι' ἀπλοῦ νεύματος τῆς κεφαλῆς κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω, τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους ἔχων καὶ κροταλίζων μεταξὺ τῶν ὀδόντων τὴν ἄκραν τῆς γλώσσης του. Ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Ἀρμένιος ἀπεναντίας, ἀπαράλλακτα ἐν μέρει μὲ τοὺς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σμύρῃ μικρομπόρους, φωνάζουσι βροντοφώνως τὸν ἀγοραστήν, τὸν τραβοῦν ἐκ τοῦ φορέματός του καὶ ἐξαντλῶνται εἰς δημηγορίας καὶ σχήματα, διὰ τῶν θεωπευτικωτέρων πολλάκις δὲ καὶ ἀλλοκοτέρων ἐπιθέτων προσαγορεύοντες αὐτὸν καὶ προτείνοντες αὐτῷ τὸ ἐμπόρευμα εἰς τιμὴν διπλασίαν τῆς ἀξίας του. Ἄν, εὐρίσκων τὴν τιμὴν ὑψηλὴν ἀναχωρήσῃ, τὸν ἀφίουν ν' ἀπέλθῃ, ἀκολούθως ὅμως τὸν φωνάζουσι πάλιν καὶ ἐπὶ τέλους κατορθώνουν νὰ τοῦ τὸ πωλήσωσιν εἰς τιμὴν ὑπέρογκον, τὸ δὲ χεῖριστον ὅτι εἶναι καὶ ποιότητος κακῆς ὑπὸ ἀπατηλὴν ἐπιφάνειαν. Οἱ Πέρσαι τέλος πάντων, πολυάριθμοι καὶ οὔτοι, ἔχουσι καὶ τῶν Ὀθωμανῶν μερικὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν χριστιανῶν τὰ ἐλαττώματα. Ἡπίου χαρακτῆρος καὶ τρόπων, ἔχουσι τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη θὰ ἦσαν ἔμποροι ἐξαιρετοί, ἂν ἦσαν τίμιοι ὅσον εἶναι ἱκανοί. Δυσκόλως τοὺς ἀπατᾷ τις, διὰ τοῦτο ἴσως καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνας, πλουτοῦντες ἀλλαχοῦ, δὲν δύνανται νὰ προσδεύσωσιν ἐν τῇ χώρᾳ των.

Πολλὰ τῆς ἀγορᾶς ὁδοὶ εἰς τὸ παράλιον καταλήγουσιν ἐκεῖ κατὰ τῆς ἀγορᾶς τὰς ἡμέρας ὁ ξένος ζωογονεῖται ὅπως οὖν. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μικρᾶς γλώσσης προκωμαίας, ἔργου Γενουηνοῦ, καίτια καὶ σαυδάλια ἔρχονται ἐκ τῶν χωρίων τῶν περὶ παραλίων, παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα ἐκφορτώνοντα, ὀπώρας, λαχανικὰ, γεννήματα, ξύλα κτλ., Ἄλλα δὲ πάλιν φορτῶνους κεράμους καὶ χονδροειδῆ πήλινα σκευῆ, ἐξ ὧν ποσὸν μέγα κατασκευάζεται ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἄλλα πάλιν εἶναι πεφορτωμένα μὲ στρατιᾶς ὀλοκλήρους χωρικῶν γυναικῶν, τῶν ὁποίων αἱ ποικίλαι ἐνδυμασίαι φαιδρύνουσι τὴν παραθαλάσσιον ταύτην εἰκόνα. Ἄλλ' ὁποῖα κίνησις καὶ θόρυβος καὶ ταραχὴ!

Καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ δὲ, μεγάλη ἐπίσης κίνησις ὁσάκις χιλιάδες ὄρεινῶν καταβαίνουσιν ἐν τῇ πόλει, ἵνα πωλήσωσι τῶν ποιμνίων αὐτῶν τὸ προῖον, τὸ τῶν δασῶν ἢ τῶν κήπων των. Φέρουσιν ἐπ' ὤμων ὄλα τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα, πλὴν τῶν βαρέων, γεννημάτων ἢ ξύλων, ἐπ' ὄνων ἢ ἵππων φορτωνομένων, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ ἀραμπάδων ὑπὸ βοῶν ἢ βουβάλων ἐλκομένων. Ὅλα τὰ προϊόντα ταῦτα ἀνταλλάσσονται μὲ ὑφάσματα μεταξωτὰ, μὲ ὄπλα καὶ ἄλλα πρώτης ἀνάγκης λεπτὰ εἶδη. Ὅταν δὲ μακρὰ τις συνοδία καμηλῶν, ἵππων ἢ ἡμίονων, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ φθάνουσα, ἔρχεται ν' ἀποθέσῃ χιλιάδας δεμάτων βάμβακος ἐν τινὶ χανίῳ ἢ παρὰ τινὶ πλουσίῳ ἐμπόρῳ, ἢ σύγχυσις, ὁ θόρυβος, ἡ ταραχὴ ὑπερβαίνει πᾶν ὅ, τι δύναται τις νὰ φαντασθῇ φωνάζουσιν οἱ ὀδηγοὶ τῶν ζώων, φωνάζουσιν οἱ διαβαίνοντες καταπατούμενοι, φωνάζουσιν οἱ ἔμποροι, τῶν ὁποίων τὰ ἔξωθεν τῶν ἐργαστηρίων τῶν ξύλινα παραπήγματα περιπλέκονται μὲ τὰ ζῶα, μυκῶνται αἱ κάμηλοι, ἄλλη ἐν περιλήψει τερατώδης γλωσσῶν σύγχυσις. Ἀφίνω τοὺς κύνας, πολυαριθμοτέρους ἐνταυθα ἢ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινίᾳ πόλει.

Τὰ καφενεῖα, ἐπὶ τῶν πλατειῶν μόνον ἢ εἰς τῶν ὁδῶν τὰς ἄκρας ἀπαντῶμενα, εἶναι ὅπως ὄλα τὰ ἐν Ἀνατολῇ καφενεῖα. Πέριξ

μεγάλης αλθούσης υπάρχουσι καθίσματα διά ψάθης κεκαλυμμένα, ἐπ' αὐτῶν δὲ καθήμενοι καπνισταὶ τοῦ ναργιλέ ροφοῦν τὸν καφέ των. Συχνάκις ὁ καφεπώλης εἶναι καὶ κουρεὺς, οἱ δὲ πελάται, συνομιλοῦντες καὶ πίνοντες, περιμένουσι νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά των ἵνα ξυρισθῶσιν. Ἄγνοῶ καὶ ἐγὼ διατι, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡσθάνθη ἀπέχθειαν πάντοτε πρὸς τὰ διττὴν ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦντα τοιαῦτα καταστήματα. Ἐπρωτίμων νὰ συχνάζω ἐν καφεσιῶν, ἐντὸς τῆς κεκλεισμένης πόλεως καὶ πλησίον τοῦ οἰκῆματος τοῦ διοικητοῦ εὐρισκόμενον. Ἐν αὐτῷ δρόμος εὐάρεστος, ὑπὸ τὴν σκιάν συστάδος ὄλης δένδρων, πορτοκαλλῶν ἰδίως καὶ καλάμων, μετὰ τὴν ὁσμὴν ἰασμίνων ἐνομήνη, μοὶ παρεῖχε τερπνάς καὶ εὐάρεστους ὅσον δίδεται στιγμάς.

Ἡ πόλις τῆς Τραπεζοῦντος ἀριθμεῖ σήμερον τεσσαράκοντα χιλιάδας κατοίκων, ὁ δὲ πληθυσμὸς οὗτος σύγκειται ἐξ Ὀθωμανῶν, Περσῶν, Χριστιανῶν Ὀρθοδόξων, Ἀρμενίων Γρηγοριανῶν καὶ Λατίνων, εἰκοσάδος Εὐρωπαϊκῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐκ διαβατικοῦ ὄχλου Κατιρτζίδων, ἡμιονηλατῶν, ἀχθοφόρων καὶ Κούρδων ἕκαστος τῶν διαφορῶν τούτων Ἀνατολικῶν λαῶν φέρει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐνδυμασίαν. Οἱ Τούρκοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικρέμποροι, ἀλιεῖς ἢ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως· ἐξαιρέσει τῶν τελευταίων τούτων, οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶναι πιστοὶ τοῦ Μωαμεθανικοῦ Νόμου τηρηταί· οἱ ὑπάλληλοι εἶναι ἐνδεδυμένοι κατὰ τὸν νεώτερον τρόπον, πίνουσι μέχρι καταχρήσεως ρακὴν, τὸ δὲ χερίστον, δὲν ἔχουσι τὴν τιμιότητα ἐκείνην καὶ καλοκαγαθίαν, τὴν ἐν γένει τοῦ Ὀθωμανοῦς χαρακτηρίζουσιν. Οἱ Πέρσαι εἶναι ἔμποροι ἀληθεῖς, πολλοὶ δ' αὐτῶν καλλιτέχναι. Ὁ γλυκὺς καὶ ἐλεύθερος αὐτῶν χαρακτήρ, τὸ ἐμπορικὸν τοῦ νοῦς των καὶ τὸ φιλόκαλον τῆς ὀρέξεως αὐτῶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ τοὺς πλουτίξῃ εὐκόλως καὶ ταχέως. Εἶναι δεισιδάιμονες καὶ εὐλαβεστάτοι περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευ-

τικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Μοὶ συνέθη νὰ ἴδω ἡμέραν τινὰ ἕνα ἐξ αὐτῶν διακώψαντα τὸν περίπατόν του καὶ ταχεῖ βήματι ἐπαυελθόντα εἰς τὸ τζαμίον νὰ πλουθῇ καὶ καθαρισθῇ, μόνον διότι Εὐρωπαῖος διαβαίων πλησίον του τὸν εἶχεν ἐπίτηδες παραγκωνίσει.

Ὅπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ ἔρχονται εἰς συνεχεῖς θρησκευτικὰς φιλονεικίας μετὰ τῶν Τούρκων, τὸν νόμον τοῦ Ὁμάρ ἀκολουθοῦντων. Εὐγενέστεροι τῶν Τούρκων ἀπέναντι τῶν ξένων, ἀγαποῦν, συνδιαλεγόμενοι, νὰ ἐπαινῶσιν ὑπὲρ μέτρον τὴν χώραν των. Ὅπου δὴποτε εὐρεθῶσι, διατηροῦν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν, μεταξωτὴν ἢ ἐκ χονδροειδοῦς ὑφάσματος, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεώς των, σύγκειται δ' ὁμοιοτύπως ἐξ ἐσθῆτος μέχρι τῶν γονάτων καταβαίνουσης καὶ συνεζωσμένης ἢ περισκελις αὐτῶν, εὐρεῖα καὶ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ κάτω, δὲν ὑπερβαίνει τὸν ἀστράγαλον, ἢ δὲ καλύπτρα των παρέχει ποικίλα σχήματα, ἀπὸ τοῦ μακροῦ σκοῦφου τῆς Ἀστραχάνης ἀρχομένη καὶ εἰς τὸ σφαιροειδὲς φέσιον καταλήγουσα. Ἐπὶ τέλους δ' εἶναι στρεψόδοικοι καὶ φιλόδοικοι.

Οἱ Ἀρμένιοι, Ὀρθόδοξοι καὶ Λατῖνοι, ἔχουσι ἤθη ἥπια· καὶ τὸ ἐξωτερικὸν των δ' αὐτὸ τοιοῦτους τοὺς ἀναγγέλλει. Ζῶσι πατριαρχικῶς· οὐδέποτε τὰ τέκνα κάθηντα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς των, τοὺς δὲ γονεῖς, συγγενεῖς καὶ ξένους, τρώγοντας, ὑπηρετοῦσιν ὄρθιαι αἱ θυγατέρες. Τοὺς χωρίζουσι μόνον τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, καὶ ρήξεις ἐνίοτε ἐπιφέροντα, χωρὶς ὅμως νὰ ρεῦσῃ καὶ αἷμα ἐν αὐταῖς. Φέρουσι μικρὰν βέσταρ καλύπτουσαν σταυρωτὸν ἐσωκάρδιον. Τυλίσσουν περὶ τὸ σῶμά των πλατεῖαν μεταξωτὴν ζώνην, ἢ δὲ περισκελις των, εὐρεῖα καὶ φουσκωμένη, καταβαίνει μέχρι τοῦ ἀστραγάλου· φοροῦσιν ἐν γένει φέσιον, ὅπερ τυλίσσουν μετὰ τὴν δύο μεταξωτὰ ἢ βαμβακερὰ μανδήλια.

Οἱ Ἕλληνες, ὅλοι σχεδὸν Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, Ραγιάδες ἐν ἄλλαις λέξεσι, φιλήσυχοι ἐν τῷ ἰδιωτικῷ αὐτῶν βίῳ ὡς οἱ Ἀρ-

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΥΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΕΠΟΨΕΙΣ.

μένοι, ταρασσονται πολὺ εὐκολώτερον καὶ πλειότερον, ὁσάκις πρόκειται περὶ πολιτικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ ζητήματος. Ὀλίγοι ἐτήρησαν τὸ πάτριον ἐνδυμα· οἱ πλείστοι, ὅλοι σχεδὸν ἐνδύονται Εὐρωπαϊστὶ, ἀλλὰ Φράγκα ὅπως λέγουσιν.

Αἱ γυναῖκες τῆς Τραπεζοῦντος, ἐκτὸς τῶν οἰκῶν αὐτῶν εὐρισκόμεναι, φέρουσι ὄλαι ὡς κάλυμμα τὸ Τζαρτζάγιον καλούμενον, ὡς ἐκ τούτου δὲ δύσκολον νὰ γνωρίσῃ τις εἰς ποῖαν ἐθνικότητα ἢ θρησκείαν ἀνήκου. Τινὲς αὐτῶν καλύπτουσι τὸ πρόσωπον διὰ προσωπίου ἐκ μαύρης τριχὸς (crin). Αἱ πλούσιαι σκεπάζονται μετὰ λευκὸν μεταξωτὸν τζαρτζάγιον, διὰ μεγάλων τετραγώνων ἰσοχρόων πεποικιλμένων· αἱ ἐνδεεῖς τὸ φοροῦσι βαμβακερὸν μετὰ μικρὰ λευκὰ καὶ κυανὰ τετράγωνα. Ἴνα διέρχωνται τὰς βορβορώδεις τῆς Τραπεζοῦντος ὁδοὺς, φέρουσι ξύλινα πέδιλα, τὰ τζόκαρα λεγόμενα, ἀπὸ κεφαλῆς δὲ μέχρι ποδῶν ὅπως εἶναι κεκαλυμμένα, ἔχουσι τὸ βάδισμα ἄχαρι, ἐνίοτε δὲ καὶ κωμικόν. Ἐντὸς τῶν οἰκῶν ἀπεναντίας εὐρισκόμεναι, φέρουσι ἐνδυμασίας χαρισεστάτας, διαφερούσας δὲ ἀναλόγως τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος ἐκάστης. Ἡ περιουσία μιᾶς ὑπάνδρου γυναίκης ἢ προῖξ μιᾶς νεάνιδος μετρεῖται ἐκ τῶν χρυσῶν νομισμάτων, ἅτινα φέρει ἐπὶ τοῦ κεκροφάλου τῆς ἢ τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸ εὐρὺ αὐτῆς περιδέραιον. Εὔρηκα μεταξὺ τῶν κοσμημάτων Ἀρμενίων τινῶν Κυριῶν ἀρχαῖα νομίσματα μεγάλης ἀξίας.

Λ.

Φρειδερίκος ὁ Μέγας, ὁ ἰδιότροπος οὗτος Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὁ καὶ φίλος τοῦ Βολταίρου, πλείστας ἀλλοκότους ἰδέας περὶ διαφορῶν ἀντικειμένων καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον συλλαμβάνων, ἐξέφρασε ποτε καὶ τὸ ἐξῆς ἀστεῖον ἀπόφθεγμα: « Ἡ φύσις προώρισε τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ διὰ φιλόσοφον, ἀλλὰ δι' ἀμαξήλατον ». Ἡ παρατήρησις δ' αὕτη δὲν στερεῖται ὑποστάσεως. Εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν διανοητικῆς προαγωγῆς σπανίως ἀφικνεῖται τις ἄνευ συγχρόνου ἐλαττώσεως σωματικῆς ὑγείας. Σπανίως εὐρίσκομεν χαίροντας καλὴν ὑγείαν τοὺς ἀφοσιωμένους εἰς φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα. Ὁ διανοητικὸς ἐρεθισμὸς καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν διαφοροτρόπως ἐπενεργούσαι συγχινήσεις εἰσὶν ἐπιβλαβεῖς τῷ σώματι. Διατελοῦσι σχεδὸν οὗτοι ἐν ἀδιαλείπτῳ καταστάσει σωματικῆς ἀνησυχίας, ὁ νοῦς αὐτῶν παροξύνεται, κεντᾶται ὑπὸ τοῦ μεγίστου πόθου τοῦ νὰ πρωτεύωσιν ἐπὶ πάντων τῶν ἀντιζήλων των, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ νὰ δικριθῶσι καὶ φημισθῶσιν ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ, ἀπαύστως ὑποβιβρώσκει ὡς σκώληξ τὰς ζωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Τὸ αἷμα κατὰ συνέπειαν συμφορεῖται ἐν τῇ κεφαλῇ, ὁ ἐγκέφαλος ὑποκύπτει εἰς ἐξοχὸν βαθμὸν ἐρεθιστικότητος, ὁ δὲ στόμαχος καὶ τὸ ἥπαρ ἀναστέλλου τὴν ἐνεργεῖαν τῶν ὑγιεινῶν αὐτῶν λειτουργιῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ γραμματισμένος μετατρέπεται εἰς ὑποχονδριακόν, καὶ ὁ τέως ἐπὶ πολυμαθίᾳ καὶ πνευματικῇ δυνάμει ἐνασμενιζόμενος περιπίπτει εἰς νηπιακὴν φερ' εἰπεῖν ἀδυναμίαν.

Ἀφ' ἐτέρου δὲ πάλιν, ἡ χαρὰ, ἡ ὄργη, ὁ ἔρω, ἡ ἀποτυχούσα φιλοδοξία, ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως, ἡ συναίσθησις ἐπ' ἐγκλήματι ἐνοχῆς, αἱ οἰκογενειακαὶ μέριμναι, αἱ λεπταὶ εὐκαιοθησαὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αἱ ὑπὸ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ

τῶν ὁσημέραι κοινωνικῶν βελτιώσεων προ-
ερχόμεναι, ἰσχυρῶς ταῦτα πάντα ἐπὶ τῆς
καρδίας ἐπιδρῶντα, καθιστῶσιν αὐτὴν εὐ-
τρωτον καὶ παντοίων νόσων ἐπιδεκτικὴν.

Παράδοξον γεγονός τὴν ἐπὶ τῆς καρδίας
ἐπενέργειαν τῆς λύπης καὶ τῆς ἀποτυχίας
δεικνύον ἀναφέρεται τὸ τοῦ Φιλίππου, Βα-
σιλέως τῆς Ἰσπανίας, ὅστις ἀπέθανεν αἰ-
φνιδίως μαθὼν τὴν ἥτταν τοῦ στρατοῦ του
ἐν τῇ μάχῃ. Ἀνατμηθέντος τοῦ σώματος
αὐτοῦ, εὗρέθη ἡ καρδία αὐτόχρημα διερ-
ρηγμένη. Αἱ πολιτικαὶ καὶ διανοητικαὶ συν-
τάξεις αἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν Γαλλί-
αν εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν ἐπὶ τῆς πρώ-
της αὐτοῦ ἐπαναστάσεως, παρήγαγον τὴν
μᾶλλον δηλητηριώδη ὡσαύτως ἐπίδρασιν
ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ
τ' ἀποτελέσματα ὑπερβολικῆς χαρᾶς εἰσὶν
ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ, ὡς τοῦτο σαφῶς ἀπε-
δείχθη ὑπὸ λίαν γνωστοῦ περιστατικοῦ
συμβάντος ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Ἀμερικῆς:
Εἰς βουλευτῆς τῆς πόλεως ταύτης τοσοῦ-
τον σφοδρῶς ὑπερεχάρη μαθὼν τὴν παρά-
δοσιν τοῦ Ἀγγλοῦ στρατηγοῦ *Cornwallis*
τοῦ καταθέντος τὰ ὅπλα τὸ 1781,
ὥστε κατέπεσε νεκρὸς ὑπὸ διαρρηξέως τῆς
καρδίας.

ὑπὸ τῆς γενικῆς ταύτης ἐπόψεως φε-
ρόμεθα ἀναγκαίως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι
ἡ ὑγίης τοῦ σώματος κατάστασις ἐξαρτᾶ-
ται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς εὐρύθμου
διατάξεως τῶν διανοητικῶν συγκινήσεων,
καὶ ὅτι πᾶσα ἀνωμαλία τῆς ἐνεργείας τοῦ
νοῦς, τείνει εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρῃ κατὰ τὸ μᾶλ-
λον ἢ ἥττον ἀνωμαλίαν καὶ τῶν λειτουργ-
γιῶν τοῦ σώματος.

Ἄλλ' ὅσον ἀλλόκοτα καὶ ἀν ὧσι τ' ἀ-
ποτελέσματα τῶν διανοητικῶν συγκινή-
σεων πρὸς τὸ διαφοροτρόπως ταράττειν τὸ
σωματικὸν σύστημα, ἀλλόκοτοι ἐπίσης
εἰσὶ καὶ αἱ ἐπιδράσεις αὐτῶν τούτων τῶν
συγκινήσεων πρὸς τὸ θεραπεύειν ἐνίοτε καὶ
τὰς σωματικὰς ἀσθενείας.

Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ ἀναφαί-
νεται ἡ ἐνέργεια τῆς φαντασίας. Ἡ δύνα-
μις αὕτη τοῦ νοῦς ἐθεωρήθη πολλάκις ὡς

ἐν τῶν ἰσχυροτέρων ὀργάνων τῆς Θερα-
πείας ὡς καὶ τῆς παραγωγῆς νόσου. Ὁ-
πόσον δὲ τρανῶς διεδηλώθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ
ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ τοῦ Μεσμέρου καὶ
τῶν μεταλλικῶν ἐλκυστήρων τοῦ Πέρκινης!
Ἄμφότεροι οὗτοι ἀπεδείχθησαν οἱ μέγι-
στοι ἀπατεῶνες τοῦ ἀνθρώπινου γένους.
Ἐπήνεγκον μὲν οὗτοι λαμπρὰ ἀποτελέ-
σματα παραδόξου Θεραπείας ἐπὶ διαφόρων
ἀτόμων ἄλλὰ τ' ἀποτελέσματα ταῦτα
παρήχθησαν ἀπλῶς ὑπὸ μόνης τῆς ἐπι-
δράσεως τῆς φαντασίας, ὡς ἅπαντες οἱ
πεπαιδευμένοι τῆς ἐποχῆς καὶ ἅπαντες οἱ
ἰατροὶ τὸ ὡμολόγησαν, ἐξαιρουμένων μόν-
ον τῶν ὅσοι ἐπὶ βιοπορισμῷ ἐξήσκουν πα-
ρομοίας ἀγυρτείας.

Ἐπὶ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ, τῇ τῆς φαντασίας
δηλαδὴ ἐπιδράσει, Θεραπεύει ἐμπαίξασαι
καὶ ματαιώσασαι τὴν ἐπιδειξιότητα τῶν
μᾶλλον ἐπιστημόνων ἰατρῶν, ἐξετελέσθη-
σαν ὑπὸ ἀμαθοῦς ἐμπειρικοῦ ἢ παρατόλ-
μου τινὸς ἀγύρτου. Οὐχ ἥττον ὅμως κατὰ
τινας περιπτώσεις, καὶ ὁ ἐπιστήμων ἰατρὸς
προσφεύγει εἰς τὰ αὐτὰ τεχνάσματα, εἰς
τὴν αὐτὴν ἀπάτην. Προσφέρει ἀβλαβῆς τι
ἰατρικὸν, καταπότιον ἐξ ἄρτου φερ' εἰπεῖν,
καὶ ἐπέοιθεν εἰς μόνην τὴν φαντασίαν ὅ-
πως ἐνεργήσῃ τὴν Θεραπείαν. Πρὸς ἀπό-
δειξιν τούτου ἀναφερόμεν τὸ ἐξῆς, παρά-
δοξον συνάμα καὶ ἀστειῖον διήγημα: Κυ-
ρία τις νευρικὴν νόσον πάσχουσα, ἐθερα-
πέυετο ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ.
Νομίζουσα ὅμως ὅτι ἡ ὑγεία της οὐδόλως
ἐβελτιούτο, τὸν παρεκάλει ἐπιμόνως νὰ
τῇ δώσῃ ἑτέρου εἶδους φάρμακα. Ὁ ἰα-
τρὸς δὲν συγκατετίθετο, ἀλλὰ τὴν ἐβε-
βαίωσεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐντελῶς Θεραπευ-
θήσεται ἐξακολουθούσα νὰ λαμβάνῃ τὴν
αὐτὴν συνταγὴν. Ἡ γυνὴ δυσανασχετοῦσα
ἔμελλε νὰ προσκαλέσῃ ἀγύρτην τινὰ πα-
σίγνωστον. Τοῦτο μαθὼν ὁ ἰατρὸς καὶ θέ-
λων νὰ προλάβῃ τὸ κακὸν, ἐπενόησε τὸν
ἀκόλουθον δόλον. Τῇ λέγει λοιπὸν ὅτι ἐ-
σκέφθη περὶ ἐνὸς νέου φαρμάκου λίαν συν-
τελεστικοῦ πρὸς παντελῆ Θεραπείαν τῆς
νόσου της. Τὴν ἐπιούσαν τῇ προσφέρει μίαν

φιάλην ἀλλοκότου σχήματος, διαττάτων
αὐτὴν νὰ τὴν ὀσφραίνηται ἀπλῶς καθ' ὠ-
ρισμένας τινὰς ὥρας. Ἴνα δ' ἔτι μᾶλλον
ἐρεθίσῃ τὴν φαντασίαν της, τῇ εἶπεν ὅτι
τὴν πρώτην ἡμέραν θέλει αἰσθανθῆ μικρὰν
κεφαλαλγίαν, τὴν δευτέραν κνισμὸν τινα
ἐπὶ τοῦ στήθους, τὴν δὲ τρίτην ἔσεται ἐν-
τελῶς ὑγίης. Καὶ ἀληθῶς καθ' ἑκάστην
τῶν τριῶν ἡμερῶν ἠσθάνετο τὰ προρη-
θέντα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀποτελέσματα, προ-
λέγουσα ὅτι τὸ φάρμακον ἐνήργει, ὅτι ἐ-
πισθητικῶς ἐβελτιούτο, μεχριστοῦ τὴν τρί-
την ἡμέραν ὡμολόγησεν ὅτι ἴαθη ἐντελῶς.
Τοῦτο δ' ἔστι βεβαίως λίαν ἀξιοσημείω-
τον περιστατικόν. Προσθέτομεν ὅμως καὶ
τὸ ἐξῆς ἔτι παραδοξότερον περὶ τῆς φαν-
τασίας Θεραπευούσης καὶ τὴν ὀλεθριωτάτην
τῶν νόσων. Ἐπὶ τῆς πολιουρκίας τῆς Βρέδας
τὸ 1625, ὅτε ἡ φρουρὰ ἠτοιμάζετο νὰ πα-
ραδοθῆ ἔνεκεν τῆς νόσου στομακάκης, με-
γάλην θραῦσιν ποιούσης ἐν τῷ φρουρίῳ, ὁ
πρίγκιψ Δοράγγιος διέταξε νὰ διανεμηθῶσι
φιάλαι τινὲς περιέχουσαι ἱαματικὸν δῆθεν
φάρμακον μεταξὺ τῶν πασχόντων. Ἐσυ-
σταίνετο δὲ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος ὡς τὸ μόν-
ον ἀλάνθαστον, τὸ μόνον περίφημον ἀν-
τιπαθὲς φάρμακον κατὰ τῆς στομακάκης,
καὶ ὅτι δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτοῦ σταγόνες ἤρ-
κουν ὅπως τὴν Θεραπέυωσι. Διενεμήθη λοι-
πὸν τοῖς στρατιώταις ἀνά δόσεις μεμε-
τρημένων σταγόνων καὶ, ὡς τοῦ θαύματος
τῆς φαντασίας! οἱ ἐπὶ μῆνας μὴ δυνάμε-
νοι νὰ κινήσωσι τὰ μέλη τοῦ σώματός των
ὤφθησαν βαδίζοντες ἐν ἀνέσει καὶ ὑγιεῖς,
καὶ οἱ ὑπὸ διαφόρων Θεραπευτικῶν μέσων
οὐδόλως τὴν ὑγείαν βελτιωθέντες, ἐντελῶς
ἀνέλαθον ἐν ὀλίγαις ἡμέραις.

Οὐδεμία ἄλλη συγκίνησις ἐξασκεῖ ὡ-
σαύτως μείζονα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὑγείας,
ὡς ὁ ἔρωσ. Τίς δὲν παρετήρησε τὴν ἐπενέρ-
γειαν ταύτην ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν ἀνδρικήν
ἡλικίαν προσεγγιζούσης νεότητος; Ὅτε
τὸ βέλος τοῦ τέκνου τῆς Ἀφροδίτης βαθέ-
ως εἰσδύσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νέου, τὸ ἀν-
τικείμενον τῆς ἀγάπης του συνταυτίζεται
μεθ' ὅλων τῶν διαλογισμῶν καὶ αἰσθημά-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η΄.)

των αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ μόνον ἐνεργεῖ, δι'
αὐτὸ ζῆ, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας καὶ
ὑπολήψεως αὐτοῦ, νυθημερὸν ἐργάζεται,
ἀναρριχᾶται τυχὸν ἔνεκεν αὐτοῦ εἰς τὰς κο-
ρυφὰς τῶν ὑψηλοτέρων ὄρεων, βυθίζεται
εἰς τὰς ἀβύσσους τῶν μαινομένων θαλασ-
σῶν καὶ ἀτρόμητος ὄρμῃ εἰς τὸ πῦρ τῶν
μαγομένων. Ἐτι δὲ τούτων πλείονα θέλει
βεβαίως πράξει ἢ ἐρώσα γυνὴ ὑπὲρ τοῦ
ἔραστοῦ αὐτῆς. Ἄλλ' ὅποια ὀδυνηραὶ συ-
νέπειαι ἀναμένονται ὅταν εἰς ἀποτυχίαν
ἀπολήξωσιν αἱ τῶν ἐρώντων προσδοκίαι!..

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως, τὸ πάθος τοῦτο ἀ-
μοιβαίως βυθιζόμενον προάγει τὴν ὑγείαν
ὡς ἐπίσης καὶ τὴν εὐτυχίαν. Εἶναι τὸ προσ-
φιλέστατον ἐλατήριον τὸ παροτρύνον τὸν
ἄνθρωπον εἰς τὸ ν' ἀσπασθῆ τρόπον βίου
τὰ μάλιστα συντελεστικὸν πρὸς τὴν ἐν τῷ
κόσμῳ τούτῳ ἐφικτὴν εὐδαιμονίαν τῆς ὑ-
πάρξεως αὐτοῦ.

Ἀλλὰ πρὸ πάντων τούτων ἡ ἐργασία
καὶ ἡ ἐγκράτεια οὐχ ἥττον εἰσι πρὸς τὴν
ὑγείαν συντελεστικά. Τὰς σκληραγωγίας
τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν οὐδόλως ἐνταῦ-
θα συσταίνομεν ὡς παντάπασιν ἀναρμό-
στους τῇ παρουσίᾳ ἐποχῆς, ἀλλὰ τὸν βαθ-
μὸν μᾶλλον ἐκείνον τῆς ἐργασίας τὸν ἡ-
κιστα καταθλιπτικὸν καὶ τὴν ποσότητα
ἐκείνην τῆς τροφῆς τὴν ἀρκοῦσαν πρὸς τὸ
συντηρεῖν τὴν φύσιν ἄνευ τοῦ ἐπιβαρύνειν
τὸν στόμαχον. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐργασία καὶ
ἡ ἐγκράτεια δύο εἰσὶ πράγματα οὐδόλως
τοῖς πλείστοις ἀρεστὰ, καὶ τοι οὐδὲν τού-
των ἕτερον δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ὑγειεσέ-
ραν ἐπενέργειαν ἐπὶ τε τοῦ σώματος καὶ
τοῦ νοῦς. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν τροφὴν
ὀφείλομεν ἵνα ὦμεν ἐγκρατεῖς, ἀλλ' ἐν γέ-
νει καθ' ὅλα μέτριοι. Ἡ μετριότης διδά-
σκει ἡμᾶς ἵνα καταστέλλωμεν ἀπάσας τὰς
κακὰς ἐνεργείας τοῦ νοῦς, ἦτοι, τὴν ζη-
λοτυπίαν, τὸν φθόνον, τὴν ὀργὴν, τὸ μί-
σος, τὴν ἐκδίκησιν καὶ πάντα τὰ δηλη-
τηριώδη ἐκείνα πάθη ἅτινα πολυειδῶς ἐ-
βλαψαν τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εἰρήνην τῶν
πολλῶν. Αὕτη προτρέπει ἡμᾶς ὡσαύτως
πρὸς τὸ καλλιεργεῖν ἅπαντα τὰ καλοκάγα-

θα αισθήματα τῆς φύσεως ἡμῶν, πρὸς τὸ ρυθμίζειν τὰς ἐρέξεις καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸ ποιεῖν τοῖς ἄλλοις ὅπως βουλόμεθα οὕτω καὶ οὗτοι οὕτω ποιῶσιν ἡμῖν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξασφαλίζομεν τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν τοῦ νοῦς, ἅτινά εἰσιν ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς τὴν πλήρη ἀπόλαυσιν τῆς υγείας, τούτέστιν ἐξασφαλίζομεν τὴν ἐλευθερίαν, ἀνετον καὶ εἰρηνικὴν ἐκείνην ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων τοῦ νοῦς καὶ τὴν ἐντελῆ προσέτι ἐξάσκησιν ἀπασῶν τῶν ζωικῶν λειτουργιῶν τοῦ σώματος, ἄνευ προσκόμματος, ἄνευ πόνου ἢ ἐνοχλήσεως. Καὶ οὕτω τὸ πνεῦμα ἀπηλλαγμένον θορυβῶδων παθῶν καὶ τὸ σῶμα διαταράξεων καθιστῶσι τὴν τε ὑπαρξίν εὐδαίμονα καὶ τὴν ζωὴν ποθητὴν πρὸς ἡμᾶς. « Τὸ ὑγιαίνειν, ἔλεγεν ὁ περίφημος Γάλλος φιλόσοφος *St. Evremond*, βέλτιόν ἐστι τοῦ κυβερνᾶν τὸν κόσμον ὅλον. » Ἡ υγεία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς εὐημερίας. Ἄνευ αὐτῆς οὐδὲως δυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν γνησίας ἡδονῆς, οὐδὲ τοῖς ἀγαθοῖς νὰ ἐντροφῶμεν. Ἄνευ αὐτῆς, οὐδ' ἐν ἡμῖν αὐτοῖς εἴμεθα εὐτυχεῖς, οὐδὲ τοῖς φίλοις ἢ τῇ κοινωνίᾳ λίαν χρήσιμοι.

Ἀναμφιβόλως μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχικῆς ῥωμαλεότητος τῆς κράσεως. Ἄλλὰ τῇ συνετῇ προσοχῇ πρὸς τὰ καθέκαστα τοῦ βίου ἡμῶν, ἡ υγεία ἐν πλείσταις περιπτώσεσι δυνατόν νὰ συντηρηθῇ ἔνθα ἄλλως ἤθελεν ἀπολεσθῆ.

Διὰ τῆς παραδοχῆς ἰδίων τινῶν προφυλάξεων ἡ υγεία δύναται ἐπὶ πλείστον νὰ παραταθῇ. Μετὰ δὲ τῶν προφυλάξεων τούτων εὐλόγως δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ αἱ προειρημέται ἥτοι, ἡ ὀλιγάρκεια περὶ τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἡ μετρία χρῆσις τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, ἡ ἀταραξία τοῦ πνεύματος καὶ πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ ἔγγαμος βίος. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον μάλιστα Ἀμερικανὸς τις Δόκτωρ ἀναφέρει ὅτι ἓνα μόνον ἄνδρα ὑπερογδοηκοντούτην ἀνεῦρε μετὰ τῶν ἀγάμων.

Χωρὶς τινες ὑποτίθενται μᾶλλον ἐτέρων εὐνοϊκώτεραι καθόσον ἀφορᾷ τὴν υγείαν. Ἡ

ὠραία ἡμῶν Ἑλλάς ἐτι καὶ νῦν φημίζεται διὰ τὸ εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος αὐτῆς, καὶ μάλιστα ἡ θερπνὴ καὶ ζωγραφικὴ νῆσος Νάξος. Ἡ Σουηδία, Νορβηγία καὶ Δανιμαρκία ἢ Ἀγγλία, Σκωτία, καὶ Ἴρλανδία, φημίζονται ὡσαύτως διὰ τὴν υγείαν τῶν ἐνοικοῦντων ἐν αὐταῖς, καὶ ἰδίως ἡ Ἀγγλία. Οἱ γέροντες τῆς τελευταίας ταύτης χώρας κατέλαβον ἐνίοτε τὸ 130, 140, καὶ 150 ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ ἐτι ἀνώτερον· διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὸν γεωργὸν Θωμᾶν Πάρρ, τὸν ἀποθανόντα τὸ 152 ἔτος τῆς ἡλικίας του, οὐδὲ τὸν Ἐρικὸν *Jenkins* τὸν ἀποθανόντα εἰς ἡλικίαν 160 ἐτῶν. Ἀλλὰ, καίτοι τὰ βόρεια ταῦτα κλίματα συμβάλλουν πρὸς τὴν υγείαν, ἀφ' ἐτέρου τὸ ὑπερβολικὸν ψύχος εἶναι οὐχ ἥττον ἐπιβλαβὲς πρὸς αὐτήν. Ἐν Ἰσλανδίᾳ ὡς καὶ ἐν Σιβηρίᾳ τῆς βορείου Ἀσίας σπανίως εἰσιν οἱ ἄνθρωποι ὑγιεῖς, καὶ σπανιώτατα καταλαμβάνουν τὸ ἐξηκοστὸν τῶν ἔτος.

Οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες δὲν χαίρουν συνήθως καλὴν υγείαν. Ἀλλὰ τοῦτο κοινῶς συμβαίνει εἰς πάντας τοὺς ἐξασκοῦντας ἐδραϊὸν τι ἐπάγγελμα ἢ ἐπιχείρημα. Καὶ ὅμως ἀξιοσημειωτόν ἐστιν ὅτι ἅπαντες σχεδὸν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, οἱ μὲν γὰρως διακριθέντες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δεινότητι νοῦς, μακροβιώτατοι ἐγένοντο. Ὁ Ἰπποκράτης ἀπεβίωσε τὸ 104 ἢ κατ' ἄλλους τὸ 109 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ὀμηρος οὗτος τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἐποίησε τὴν ὠραιότεραν ἔσως τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ «Οἰδίποδα ἐν Κολωνῷ» ἐννενηκοντούτης ὧν, καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 100. Ὁ Ξενοφῶν ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 90, καὶ ὁ Πλάτων ἀπέθανεν 81 ἐτῶν. Ὁ Πυθαγόρας ἀπέθανεν ἐννενηκοντούτης, καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσοκράτους, ὁ Γοργίας, ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 107 καὶ ὅμως μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς δὲν ἔπαυσεν ἐνασχολούμενος εἰς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας αὐτοῦ. Ὁ Ἀβδηρίτης φιλόσοφος, ὁ περίφημος Δημόκριτος, ὁ πρῶτος ἀπο-

Ἡ ΦΥΣΙΣ ΚΑΙ Ἡ ΖΩΗ.

ΑΙ ΟΣΜΑΙ.

(Ἐκ τῶν τοῦ *F. Papillon*.)

Α'.

φηνάμενος ὅτι ὁ γαλαξίας ἦν ἀποτέλεσμα συγκεχυμένου φωτός ὑπὸ πληθῆος ἀστέρων προερχομένου, τῶν δ' ὅπερ καὶ ἐπιβεβαιούται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, ἀπέθανεν 109 ἐτῶν. Ὁ κορυφαῖος τῶν ἐπικῶν αἰδῶν Ὀμηρος, ὁ τῶν Παραλλήλων Βίων διάσημος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος Πλούταρχος καὶ ὁ περικλητὸς Παρμενίδης, ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὸν νόμον τῆς βαρύτητος καὶ τὴν στρογγυλότητα τῆς Γῆς, ἔζησαν μέχρι λίαν προεβηκυίας ἡλικίας. Καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις δὲν ἐλλείπουσι παραδείγματα τῆς αὐτῆς σχεδὸν μακροβιότητος μετὰ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν. Ὁ μέγιστος μαθηματικὸς τῶν ἡμερῶν του καὶ καθηγητὴς τῆς Γεωμετρίας ἐν Ὁξφόρδῃ Δόκτωρ *Mallis* ἀπέθανεν 88 ἐτῶν. Ὁ Λόκκιος 73. Ὁ Λεϊβνίτιος 70. Ὁ Γαλιλαῖος 66. Ὁ Βάκων καὶ ὁ περίφημος Ὁλλανδὸς ἰατρὸς Βοερραάβιος 70. Ὁ ἐτι περιφημότερος Ἀγγλὸς ἰατρὸς Χάρβεϋ, ὁ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος ἀνακαλύψας, 88. Καὶ ὁ μέγας ἐπίσης Ἀγγλὸς μαθηματικὸς Νεύτων 84.

Καὶ πλείστα ἕτερα παραδείγματα δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν, ἀλλὰ νομίζομεν ταῦτα ἀρκούντα πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἡμετέρας διαβεβαιώσεως, ὅτι ἅπαντες οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες ὑπῆρξαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολυχρόνιοι.

Ἐμ. Γιαννακόπουλος.

Ἐδρα τῆς ὀσφρήσεως εἶναι ὁ μυξώδης ἐκείνος ὕμην, ὁ καλύπτων τὴν ἔσω πλευρὰν τῶν ρωθῶνων, ἐπιφάνεια βλενωδῆς, ἀτάκτως διπλωμένη, ὅπου νεῦρά τινα ἀπλοῦνται εἰς λεπτάς ἄκρας. Ὁ ὕμην οὗτος ἐκκρίνει διαρκῶς ρευστὸν, προωρισμένον νὰ τὸν καθιστᾷ γλοιώδη, χάρις δὲ εἰς τοὺς μύς τοὺς καλύπτοντας τὸ κάτω μέρος τῶν ρωθῶνων, τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως δύναται νὰ συσταλῇ ἢ διασταλῇ ἀκριβῶς ὅπως τὸ τῆς ὀράσεως. Τοῦτου τεθέντος, ὁ μηχανισμὸς τῆς ὀσφρήσεως εἶναι ἀπλούστατος. Συνίσταται εἰς τὴν πρόσψαυσιν τῶν ὀσμηρῶν μορίων μετὰ τὸ νεῦρον τῆς ὀσφρήσεως, τὰ δὲ μόρια ταῦτα φέρονται διὰ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ἔσω μέρος τῶν ρωθῶνων καὶ ἀπαντῶσιν ἐκεῖ τὰς εὐαίσθητους ἴνας. Ἄν ἡ διακοπὴ ἀέρος ἐπέλθῃ ἢ τὸ νεῦρον ἀλλοιωθῇ, ὀσφρησις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Τὰ φυσιολογικὰ τῶν ὄντι πειράματα ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ ὀσφρητικὰ νεῦρα εἶναι ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς ὀσμὰς προωρισμένα, ἢ δὲ ὀσφρησις ἐκλείπει ὀσμὰς καταστρέψῃ ἢ δι' ὀποιοῦδποτε τρόπου βλάβῃ τις τὰ νεῦρα ταῦτα, ἢ καὶ ἀπλῶς τὰ περιστείλῃ. Ἐπίσης δὲ ἐμποδίζων τὴν διὰ τῶν ρωθῶνων δίοδον τοῦ ἀέρος, ἀποκαθιστᾷ ἀδύνατον πᾶσαν ὀσφρητικὴν αἴσθησιν. Ἄς προσθέσωμεν ἐπὶ τέλους ὅτι τὸ μᾶλλον εὐαίσθητον διὰ τὰς ὀσμὰς μέρος εἶναι τὸ ἄνω τῶν ρωθῶνων. Ἐπάρχουσιν, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως, ἀξιοι λόγου διαφοραὶ ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὀσφρήσεως μετὰ τῶν ἐνδῶν καὶ τοῦ ἄλλου ἀν-

θρόπου. Τὸ παραδοξότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἐνίοτε ἄνευ αἰτίας προφανοῦς ἢ ὄσφρησις ἐκλείπει ἐξ ὀλοκλήρου. Ἄλλοτε πάλιν εἶναι ἐντελῶς ἀναίσθητος πρὸς μερικὰς ὀσμάς μόνον, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὀφθαλμοὶ τινες μερικά μόνον χρώματα δύνανται νὰ διακρίνωσιν. Οὕτως εὐρίσκομεν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἱατρικῆς ἀναφερόμενον ἱερέα τινὰ, ὅστις τὴν κόπρον μόνον καὶ τὰ σεσηπότα λάχανα ἐδύνατο νὰ ὀσφρανθῆ. Ὁ Βλύμεν-βαχ ἀναφέρει ἐπίσης περὶ Ἀγγλοῦ τινός, ὅστις εἶχεν ὄλας τὰς αἰσθήσεις εἰς ἐξαιρετον κατάστασιν, δὲν ἠσθάνετο ὅμως τὸ εὐωδέστατον ἐλεῖνο φυτὸν, τὸ οἰάνθηρ καλούμενον.

Ἡ ὄσφρησις εἶναι ποτὲ μὲν ἐκουσία, ἄλλοτε δὲ ἀκούσιος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κυρίως ὀσφραίνεσθαι, διὰ τῆς ὁποίας δὲ ἐννοοῦμεν ὅτι αἰσθάνεται τις ζωηρότερα τ' ἀποτελέσματα τῆς ὄσφρησεως, κλείομεν ἐν πρώτοις τὸ στόμα, μετὰ τοῦτο ἐκτελοῦμεν εἰσπνοὴν μακρὰν ἢ σεῖραν εἰσπνοῶν βραχειῶν καὶ ἀνωμάλων. Ἐπέρχεται τότε τὸ μυῶδες ὄργανον τὸ πέρριξ τῆς ὀπῆς τῶν ρωθῶνων, ἵνα τὴν σφίγγῃ καὶ τὴν διευθύνῃ πρὸς τὰ κάτω μὲ τὸν ὄσφρον ὅσπερ ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀέρος, ὃν εἰσπνέομεν. Ὅταν ἀπεναντίας θέλομεν νὰ αἰσθανθῶμεν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, τὸ ὄργανον γίνεταί παθητικόν. Ἐνεργου-μεν δυνατὰς διὰ τῆς ρινὸς ἐκπνοὰς, ἵνα δι-ώξωμεν τὸν φέροντα τὴν ὀσμήν ἀέρα, τότε δὲ ἡ εἰσπνοή, ἀντὶ νὰ γίνηται διὰ τῶν ρωθῶνων, γίνεταί αὐτομάτως διὰ τοῦ στόματος.

Ἡ ὄσφρησις καὶ αἱ ὀσμαι συνδέονται στενῶς μετὰ τῆς γεύσεως, ἢ δὲ φυσιολογικὴ ἀνάγκη ἀπέδειξεν ὅτι αἱ πλείστα τῶν γεύσεων, τὰς ὁποίας αἰσθανόμεθα, προέρχονται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὄσφρητικῶν αἰσθήσεων μὲ τινὰς, ὀλίγας ὅμως, αἰσθήσεις τῆς γεύσεως. Τέσσαρες τῶ ὄντι μόνον ὑπάρχουσιν αἱ πρωτόγονοι καὶ ριζικαὶ γεύσεις, τὸ ὄξυ, τὸ γλυκὺ, τὸ ἀλμυρὸν καὶ τὸ πικρὸν, περὶ δὲ τούτου εὐκολώτατον νὰ βεβαιωθῇ τις. Ἄν, γευόμενος οὐσίας εὐχύ-

μου, κλείσῃ τοῦς ρῶθῶνάς του ἵνα μηδενί-σῃ τὴν αἰσθησὶν τῆς ὄσφρησεως, ἢ γεῦσις, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται, περιορίζεται εἰς τὰς προρηθείσας τέσσαρας ἀπλὰς γεύσεις. Ἴδου διατὶ ὅταν ὁ ὕμην τῆς ρινὸς πάσῃ, δὲν αἰσθανόμεθα πλέον τὴν ἰδίαν τῶν φαγητῶν γεῦσιν ἢ γλῶσσα δὲν αἰσθάνεται τότε εἰμὴ μόνον τὸ ὄξυ, τὸ γλυκὺ, τὸ ἀλμυρὸν καὶ τὸ πικρὸν.

Ἴνα δὲ σπουδάσωμεν τοὺς φυσιολογικοὺς καὶ χημικοὺς ὄρους τῆς ὄσφρησεως, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις ὁποία ἢ θέσις τῶν ὀσμηρῶν οὐσιῶν ἀπέναντι τοῦ μέσου τοῦ χωρίζοντος αὐτὰς τῶν ὀργάνων μας. Ὁ Πρεβὼ, πρῶτος πραγματευθεὶς τῷ 1799 περὶ τῶν μέσων τοῦ νὰ καταστήσῃ τις ὄρα-τὰς τὰς ἀναθυμιάσεις τῶν ὀσμηρῶν σωμά-των, ἀπέδειξεν ὅτι ὀσμηραὶ τινες οὐσίαι, συμπαγεῖς ἢ ρευσταί, τιθέμεναι ἐπὶ ὑέλου βεβρεγμένου ἢ ὑποκρατηρίου πλήρους ὕδα-τος, ἐνεργοῦσιν ἀμέσως ἐπὶ τῶν μορίων τοῦ ρευστοῦ, ὅπερ θίγουσι, καὶ τὰ μακρύνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, σχηματίζουσαι κενόν. Ἐσκέφθη ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐδύνατο βαθμηδὸν νὰ καταστήσῃ τὰς ὀσμάς ὄρατὰς, εἰς τρόπον ὅσπερ νὰ δύναται τις νὰ διακρίνῃ τὰ ὀσμηρὰ σώματα ἀπὸ τὰ μὴ τοιαῦτα. Ἐτερος Γάλλος φυσιολόγος, ὁ K. Liegeois, ἐξήτασεν ἐσχάτως ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ τὰ πλείστα τῶν ὀσμηρῶν σωμάτων, παρετήρησε δ' ὅτι ὄλα σχεδὸν ἐκτελοῦσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος διαφορὰς κινήσεις περιστροφῆς καὶ μεταβιβάσεως ὁμοιοζού-σας μὲ τὰς κινήσεις τῆς κάμφορας· γνωστὸν δὲ εἶναι τὸ περίεργον φαινόμενον, ὅπερ ἡ κάμφορα παρουσιάζει ὡς πρὸς τοῦτο. Πα-ρετήρησε λοιπὸν ὅτι τινὲς τῶν οὐσιῶν αὐ-τῶν ἐνεργοῦσιν ἀκριβῶς ὅτι ἡ κάμφορα· τοιαῦτα εἶναι τὸ βενζοϊκὸν ὄξυ, τὸ ἠλεκτρι-κὸν ὄξυ, ὁ φλοῖος τῶν πικρῶν πορτοκαλ-λίων, κλπ. Παρ' ἄλλαις δὲ ἢ κινήσεις κατα-παύει διὰ μιᾶς, διότι ταχέως περικυκλοῦν-ται ὑπὸ στρώματος ἐλαιώδους, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου μένουσι δέσμαι, οὕτως εἶπεν. Ὑ-πάρχουσιν ἄλλαι ἐπὶ τέλους, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀναλύσῃ τις εἰς κόνιν, ἵνα λάβῃ

χώραν τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον. Καθὸσον ἀ-φορᾷ τὰ ρευστὰ ὀσμηρὰ σώματα, ὁ ἴδιος φυσιολόγος οὗτος περιέβρεξε δι' αὐτῶν σπο-ρὰς ἐλαφροτάτας καὶ σπογγώδεις ἄνευ ὀ-σμῆς, ρίψας δ' αὐτὰς ἐν τῷ ὕδατι παρετή-ρησεν ὅτι ἡ περιστροφή καὶ ἡ μεταβίβασις ἐνηργουῦντο ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων οὐσιῶν. Αἱ κινήσεις αὗται πρέπει ν' ἀποδοθῶσι κατ' αὐτὸν οὐχὶ εἰς ἐκπομπὴν ἀερίωδη, προκκ-λοῦσαν τὴν λεγομένην ὀπισθοδρόμησιν, ἀλ-λ' ἀπλῶς εἰς τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν ταχείαν διάχυσιν τῶν ὀσμηρῶν μορίων ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. Οὕτως ἐκ σταγόνος ἐλαίου, εἰς τὴν ἐπιφανείαν τοῦ ὕδατος θεθειμένης, διαχέον-ται, χωρὶς ὁ ὄγκος αὐτῆς νὰ ἐλαττωθῇ οὐ-σιωδῶς, μύριοι μικροσκοπικοὶ σταλαγμοὶ πέριξ αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δίδου καὶ αἱ ἀρωματικαὶ οὐσίαι. Καίπερ ἀδιάλυ-τοι ἐν τῷ ὕδατι, τείνουσι ζαυρῶς νὰ δια-σπαρῶσιν ἐν αὐτῷ, ἀρκεῖ δὲ τὸ ὕδωρ νὰ λάβῃ ἐν εἶδει κόνεως λίαν λεπτῆς μικρὸν ποσὸν τῆς ὀσμηρᾶς αὐτῶν ἀρχῆς, ἵνα περι-βληθῇ τὸ ἀρωμὰ των ὀλοκλήρον.

«Ὅτε ἐνήργουν τὰ πειράματα ταῦτα,» λέ-γει ὁ διάσημος οὗτος φυσιολόγος, ἐνόμιζον ὅτι παριστάμην εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀσμηρῶν μορίων.» Τὰ λεπτὰ ταῦτα τεμάχια, ἐκ σωμάτων ὀσμηρῶν προερχόμενα καὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ διαχεόμενα, εἶναι καὶ τὰ προσβάλλοντα τὸν ὕμην τῶν ρωθῶνων ἡ-μῶν καὶ χορηγοῦντα ἡμῖν τὴν αἰσθησὶν τῶν ὀσμῶν. Διάφορα ἄλλα γεγονότα ἄλλως τε ἀποδεικνύουσι τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην ἐνέργειαν τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν ὀσμῶν. Τὴν πρῶταν, ὅταν ἡ ἐξοχὴ ἦναι κάθυγρος, τὰ δὲ ἄνη κεκαλυμμένα μὲ τοὺς ἀκτινοβόλους τῆς δρόσου μαργαρίτας, τὰ φυτὰ ὄλα ἐκ-πέμπουσιν ἡδυτέραν καὶ δροσερωτέραν εὐ-ωδίαν. Τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ μετὰ λεπτὴν βροχὴν· τὰ φυτὰ, ἐν ᾧ ἐξ ἐνός τὰ χρώματα αὐτῶν γίνονται ζωηρότερα, δια-χέουσι καὶ εὐωδέστερας ἀναθυμιάσεις. Ὁ-σαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ φυσιολογικοῦ φαινο-μένου τῆς γεύσεως, παρατηροῦμεν ἐπίδρασιν τοῦ αὐτοῦ εἶδους· ὁ σίελος βοηθεῖ πολὺ τὴν διάχυσιν τῶν ὀσμηρῶν οὐσιῶν.

Ἐπὶ τῆς ὄσφρησεως λοιπὸν ὁ ἀὴρ ἐνεργεῖ ἀπαραλλάκτως ὅπως τὸ ὕδωρ. Ἀρπάζει τὰ ὀσμηρὰ μόρια καὶ τὰ φέρει εἰς ἐπαρὴν μετὰ τοῦ ὕμενος τῶν ρωθῶνων. Εἶναι τὸ μετα-βιβατικὸν ἐκκλήρον, ὁ διαλύτης τῶν κα-θ' ὑπερβολὴν λεπτῶν μορίων, ἅτινα εὐρισκό-μενα ἀπέναντι τῶν λεπτῶν ἰνῶν τοῦ νεύ-ρου, προσκαλοῦσιν ἰδιαιτέρον κίνημα διὰ τῶν ποικιλωτέρων αἰσθήσεων. Τὸ δευγόνον καὶ ἡ ὑπαρξὶς ποσοῦ τινος οἰουδήποτε ὀσμ-ρῶν μορίων ἐν τῷ ἀερίῳ τούτῳ εἶναι οἱ δύο κύριοι ὄροι τοῦ φαινομένου.

Τὸ περιεργότερον ὅμως καὶ ἀξίον προσο-χῆς εἶναι ἡ ἀξία λόγου ἐρεθιστικότητος καὶ οἱ βαθμοὶ οἱ χωρίζοντες ἀπ' ἀλλήλων με-ρικά ὀσμηρὰ σώματα. Τὸ φαιόχρουν ἠλε-κτρον, τὸ προσφάτως ριφθὲν ἐπὶ τῆς πα-ραλίας, χέει μακρόθεν εὐωδίαν χρησιμεύ-ουσαν ὡς ὀδηγὸς εἰς τοὺς ζητούντας τὴν πολυτιμὸν ταύτην οὐσίαν. Τὰς πηγὰς τοῦ πετρελαίου ὡσαύτως τὰς αἰσθάνεται τις πολὺ μακρόθεν. Ὁ Βαρτολέν ἀναφέρει ἐπὶ τέλους ὅτι οἱ θαλασσοπόροι οἱ παραπλέ-οντες τὴν Ἰσπανίαν αἰσθάνονται τὴν ὀ-σμήν τοῦ δενδρολιβάνου πολὺ πρὶν ἰδῶσι τὴν ξηρὰν τῆς χώρας ταύτης, γνωστὸν δ' εἶναι ἐπίσης ὅτι ἀπλοῦς μύσχου κόκκος διατηρεῖ εὐώδες ἐν δωμάτιον ἐπὶ ἔτος ὀ-λόκληρον, χωρὶς νὰ χάσῃ οὐσιωδὲς μέρος τοῦ βάρους του. Ὁ Ἄλλερ διηγείται, ὅτι διετήρησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη χαρτίαν, ἅτινα κόκκος ἀπλοῦς ἠλέκτρον εἶχεν ἀ-ρωματίσει, μετὰ δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διά-στημα ἐξηκολούθουν νὰ ἦναι εὐώδη. Προσ-θέτει ὅτι ἕκαστος δάκτυλος τῆς ἐπιφανείας

4

των εἶχε διαβραχῆ μὲ 2,691,064,000

κόκκου ἠλέκτρον, ἐπομένως ὅτι κατὰ τὰς 44600 ἡμέρας αὐτὰς ἠρωμάτισαν στρώ-μα ἀέρος ἐνός ποδῆς πάχους τοῦλάχιστον. Ἐννοεῖται ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ φαντασθῇ τις πόσον μικρὰ εἶναι ἡ ὕλική ποσότης τῆς ὀσμηρᾶς οὐσίας, τῆς περιεχομένης ἐντὸς ὡ-ρισμένου ποσοῦ τοῦ ἀέρος τούτου.

Τὸ δὲ δευγόνον ἐξασκεῖ χημικὴν ἐπίδρασιν

ἐπὶ τῶν μορίων αὐτοῦ, ἅτινα λαμβάνει ἐκ τῶν ὁσμῶν σωμάτων; Ἄγνωστον. Ἄγνωστον ὡσαύτως ὁποίας φύσεως εἶναι ἡ ἐνέργεια ἢ λαμβάνουσα χώραν κατὰ τὴν πρόσψασιν αὐτὴν τῆς ὁσμῆς καὶ τοῦ ὁσφρητικοῦ νεύρου, ἂν τὸ φαινόμενον τοῦτο ᾖναι ἀπλοῦς μηχανικὸς κλονισμὸς ἢ ἂν συμβαίνει χημικὴ ἀποσύνθεσις. Ὅπως δὲ ποτε μὲν ταῦτα, ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι ἡ ὁσφρησις καὶ ἡ γεῦσις εἶναι δύο αἰσθήσεις οὐσιωδῶς διαφέρουσιν τῶν ἄλλων, καθόσον ἀφορᾷ καὶ ὅτι αἰσθάνεται τις καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξάγει ἐκ τῆς αἰσθήσεως αὐτῆς καθ' ἑαυτήν. Ἡ ὄρασις, ἡ ἀφή καὶ ἡ ἀκοή, αἰσθήσεις φυσικαί, οὕτως εἰπεῖν, μᾶς παρέχουσιν ἰδέαν τῶν ἐξωτερικῶν ἀρμονικῶν, τύπων καὶ κινήσεων. Εἶναι οἱ ἀληθεῖς συνεργάται τῆς διανοίας δι' αὐτῶν ἀντιλαμβανόμεθα τοῦ ὠραίου. Ἡ ὁσφρησις ἀπεναντίας καὶ ἡ γεῦσις εἶναι αἰσθήσεις χημικαί, ὅπως τὰς ὀνομάζει ὁ Κ. Νικλές. Ἐνεργεῖται διὰ τῆς πρόσψασεως μόνον καὶ ἐγείρουσιν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεις ἀπλᾶς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος οὐδὲν ὠφελείται. Ἐν ᾧ αἱ πρῶται εἶναι τὸ ἐλαττόριον τῶν ὑψίστων ἡμῶν λειτουργικῶν, αἱ ἄλλαι δὲν χρησιμεύουσιν εἰμὴ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θρεπτικῶν ἐνεργειῶν.

Ὁ Κ. Πιές ἐν τοσούτῳ, σοφὸς ἀνὴρ, ὅστις εἰδικῶς κατέγεινεν ἐπὶ τῶν ὁσμῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἠθέλησε νὰ συστήσῃ εἰδὸς τι αἰσθητικῆς τῶν ὁσμῶν, ὁμοίας μὲ τὴν τῶν ἤχων. Ἐξήγησε τὰς ὁσφρητικὰς ἀρμονίας, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐν αὐταῖς τὰ στοιχεῖα εἰδους τινὸς μουσικῆς. « Αἱ ὁσμᾶι, λέγει, φαίνονται προσβάλλουσαι τὸ ὁσφρητικὸν νεῦρον κατὰ βαθμοὺς ὠρισμένους, ὅπως οἱ ἤχοι ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοῆς. Ὑπάρχει, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιφανία ὁσμῶν, ὅπως ὑπάρχει ἐπιφανία μουσικῶν φθόγγων ἢ σημείων. Εὐωδία τινὲς συζεύγνυνται ὅπως οἱ ἤχοι μουσικοῦ ὀργάνου. Τὸ ἀμύγδαλον, ἐν παραδείγματι, τὸ ἡλιοτρόπιον, ἡ βανίλλα, ἡ κληματίτις, ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα, τὴν

αὐτὴν σχεδὸν, πλὴν ἀσημάντου διαφορᾶς, αἰσθῆσιν προξενούντα. Ἐχομεν ἐξ ἄλλου μέρους τὸ κίτρον, τὸ λεμόνιον, τὸν φλοιὸν τοῦ πορτοκαλλίου καὶ τὴν ἱερὰν βοτάνην, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἐπιφανίαν ὁσμῶν ἀνωτέρων, τὰ ὅποια δὲ ὡσαύτως ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα. Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν ἀναλογία συμπληροῦται διὰ τῶν καλουμένων ἡμι-ὁσμῶν, ὅπως τὸ ρόδον μὲ τὸ ρόδων γεράνιον, διὰ τὴν ἀποτελέσειν ἡμίτονον τὸ ἀτμιστὸν ἀνθελαιον μὲ τὸ ἀνθόνερο, κτλ. Τῇ βοηθείᾳ τῶν γνωστῶν ἤδη ἀνθέων δυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν, μιγνύοντες αὐτὰ κατὰ ποσὸν ὠρισμένον, τὴν εὐωδίαν ὄλων σχεδὸν, τῶν ἀνθέων τουτέστι. Ἐσχημάτισε λοιπὸν ἐπιφανίαν ὁσμῶν, ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς μουσικῆς, καὶ ἐν ταῖς ὁποίαις παρατηρεῖ τις ποῖαι συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας καὶ ποῖαι δὲν συμφωνοῦσι. Ὅπως ὁ ζωγράφος διαλύει τὰ χρώματά του, καὶ ὁ ἀρωματοποιὸς ὀφείλει ἐπίσης νὰ διαλύῃ τὰ ἀρώματα αὐτοῦ δὲν δύναται δὲ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, λέγει ὁ ἴδιος Κ. Πιές, εἰμὴ ἀκολουθῶν τοὺς νόμους τῆς ἀρμονίας καὶ ἀντιθέσεως τῶν ὁσμῶν πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ τὰ κατ' αὐτῆς. Διότι ἂν ὑπάρχῃ ἀρμονία χρωμάτων καὶ ἤχων, ὑπάρχει, διότι ἡ ὀπτικὴ καὶ ἡ ἀκουστικὴ εἶναι ἐπιστῆμαι ὑπολογιστικαί ἐν αὐταῖς ἡ ἀρμονία ὑπάρχει εἰς σχέσεις ἀριθμητικὰς καὶ δι' ἀπωτάτου τρόπου ὀριζόμενας, ἐν ᾧ καθόσον ἀφορᾷ τὰς ὁσμᾶς, αἱ σχέσεις αὐταὶ δὲν δύναται νὰ ἔχωσιν ἄλλην βᾶσιν, εἰμὴ εὐαισθησίαν σχετικὴν καὶ ἰδιότροπον. Δὲν δύναται λοιπὸν εὐκόλως νὰ ρυθμισθῶσι, πολὺ δ' ὀλιγώτερον νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ βεβαίαν κανόνων.

Μένει πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρων νὰ εἰπωμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῶν ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων τῆς ὁσφρήσεως, διότι καὶ ἡ αἰσθησις αὕτη, ὅπως αἱ ἄλλαι, ἔχει τὰς παρεκτροπὰς καὶ χιμαίρας αὐτῆς. Αἱ παρεκτροπὰς τῆς ὁσφρήσεως οὐδέποτε ἐπέρχονται μόναι συνοδεύουσι τὰς τῆς ἀκοῆς, τῆς ὄρασεως, τῆς ἀφῆς, τῆς γεύσεως, εἶναι δ' ἄλλως τε καὶ ὀλιγώτερον τούτων συχναί. Οἱ φρε-

νοβλαβεῖς, οἱ προσβαλλόμενοι ἐξ αὐτῶν, παραπονούνται ὅτι καταδιώκονται ὑπὸ δυσωδῶν ἀναθυμιάσεων ἢ μακαρίζουσιν ἀπεναντίας ἑαυτοὺς, ἀναπνέοντας δὴθεν τὰς ἡδυτέρας εὐωδίας. Ὁ *Lelut* ἀναφέρει περὶ τρελλῆς τινος, ἐν τῷ φρενοκομείῳ *Salpetrière* τῶν Παρισίων εὐρισκομένης καὶ παραπονομένης, ὅτι διαρκῶς ἠσθάνετο φρικτὴν δυσωδίαν προερχομένην ἐκ τῆς σήψεως ἀνθρωπίνων πτωμάτων τεθαμμένων ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ καταστήματος ἐκείνου, ἐν ᾧ πτώματα τεθαμμένα, ἐννοεῖται, δὲν ὑπῆρχον. Ὁ *Boissonot* διηγείται ὡσαύτως περὶ γυναικὸς τινος, τῆς ὁποίας αἱ αἰσθήσεις ὕλαι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ παραφροσύνης. Ὅσακις ἔβλεπε διερχομένην κυρίαν καλοενδεδυμένην, ἠσθάνετο ὁσμὴν μόσχου, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ. Ἄν ὁ διερχόμενος ἦτο ἀνὴρ, ὑπέφερεν, ἔλεγε, φρικαλέους πόνους ἐκ τῆς ὁσμῆς καπνοῦ, καίτοι ἀναγνωρίζουσα ὅτι αἱ ὁσμαὶ αὐταὶ ἐν τῇ φαντασίᾳ τῆς μόνον ὑπῆρχον. Ὁ *Capellini* τέλος πάντων ἀναφέρει περὶ τινος γυναικὸς, ἥτις μὴ δυναμένη, ἔλεγεν ἡ ἴδια, νὰ αἰσθανθῆ τὴν ὁσμὴν τοῦ ρόδου, εἰσποθύμισε διότι τὴν ἐπεσκέφθη φίλη τις φέρουσα ρόδον ἐφ' ἑαυτῆς, ἐν ᾧ τὸ ἐπάρατον ρόδον τοῦτο ἦτο τεχνητόν. Ἐδύνατό τις ν' ἀναφέρῃ μυρία ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀνέκδοτα. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλα ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα, περιττὸν νὰ ἐνδιατρίβωμεν πλεῖστον ἐπ' αὐτῶν. Αἱ τελευταῖαι παρατηρήσεις, ὅσας ἐνήργησαν ἐν τοῖς φρενοκομείοις, ἀπέδειξαν ἄλλως τε ὅτι αἱ παρεκτροπὰς αὐταὶ τῆς ὁσφρήσεως εἶναι συχνότεραι μεταξὺ τῶν φρενοβλαβῶν, παρ' ὅσον εἶχον ὑποθέσει ἕως τῶρα ἂν δὲ συνήθως διερχόνται ἀπαρατήρητοι, τοῦτο συμβαίνει, διότι οὐδὲν ὑποδεικνύει οἰκοθεν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν.

Ἡ δύναμις καὶ λεπτότης τῆς ὁσφρήσεως διαφέρει μεταξὺ τοῦ ἐνὸς ἀτόμου καὶ τοῦ ἄλλου, πρὸ πάντων δὲ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν φυλῆν. Ἐν ᾧ μερικοὶ ἄνθρωποι, καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν γερούνται τῆς ὁσφρητικῆς αἰσθήσεως, ἄλλοι, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία ὑπάρχει ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἱατρικῆς, ἡ-

σαν ὑπὸ τῆς φύσεως πεπρωκισμένοι μὲ λεπτότητα καὶ ἔκτασιν θαυμασίαν ἀληθῶς περὶ τὸ ὁσφραίνεσθαι τὰς ὁσμᾶς. Ὁ *Koodnaré* ὁμιλεῖ περὶ γυναικὸς προλεγούσης τὰς καταιγίδας πολλὰς ὥρας πρὶν ἢ συμβῶσιν, ἀναλόγως τῆς θειώδους ὁσμῆς, (ἀποτέλεσμα τῆς ἐν τῷ ἀέρι ὁσμῆρας οὐσίας), τὴν ὁποίαν διέκρινεν ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ. Καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ δὲ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐφημερίδες ἀναφέρουσι περὶ νέας Ἀμερικανίδος, ἥτις κωφάλαος καὶ τυφλὴ οὐσα ἐσύναζε καὶ ἀνεγνώριζε τὰ ἐν τῇ ἐξοχῇ φυτὰ ἐκ μόνης τῆς ὁσμῆς τῶν. Παραδείγματα πολυάριθμα ἀποδεικνύουσιν ἄλλως τε διὰ τοῦ ἐναργεστεροῦ τρόπου ὅτι παρὰ ταῖς ἀγρίαις φυλαῖς ἡ αἰσθησις αὕτη εἶναι πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένη ἢ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς. Περιηγῆται πλείστοι βεβαιούσιν, ὅτι πολλοὶ φυλαὶ Ἰνδῶν διὰ τῆς ὁσφρήσεως ἰχνηλατοῦσαι καταδιώκουσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν καὶ ἄλλο ζῶων κυνήγιον.

Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλα μαστοφόρα ζῶα, παρὰ τοῖς ὁποίοις εὐρίσκομεν τὴν ὁσφρησιν εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν λεπτότητος καὶ δυνάμεως ἀνεπτυγμένην. Τῶν μηρυκαζόντων ζῶων, παχυδέρων τινῶν, πρὸ πάντων δὲ τῶν σαρκόβωρων μαστοφόρων ὁ ὁσφρητικὸς ὕμνη εἶναι ὅσον διδεται εὐαίσθητος. Ὁ *Bufo* ἔλεγεν ὀρθῶς λίαν περὶ τῶν τοιούτων ζῶων ὅτι ὁσφραίνονται μακρύτερον παρ' ὅτι βλέπουσι, καὶ ὅτι ἡ ὁσφρησις εἶναι δι' αὐτὰ ὀφθαλμὸς βλέπων τὰ ἀντικείμενα οὐ μόνον εἰς τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκονται ταῦτα, ἀλλ' ἀπανταχοῦ ὅπου ὑπῆρξαν. Γνωστὸν τοῖς πᾶσι ποῖαν δυνάμιν κατέχει τοῦ κυνὸς ἡ ὁσφρησις. Ἄν δὲν πρέπει νὰ πιστεῦσωμεν ἀπολύτως τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς, διηγουμένους ὅτι ἡ ὁσμὴ τῶν ἐν τοῖς Φαρσαλικοῖς πεδίοις συσσωρευθέντων πτωμάτων, μετὰ τὴν περιώνυμον ἐν Φαρσάλιοις μάχην, ἐπέσυρε γύπας, ἐκ τῆς Ἀσίας ἐλθόντας εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, δὲν δύναται τις ὅμως καὶ ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ ὅσον ἀναφέρουσι φυσιολογοὶ διάσημοι, ὁποῖος ὁ Οὐμβολ. Οὗτος λοιπὸν λέγει ὅτι εἰς τὸ Περσὶ καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς

Νοτίου Ἀμερικῆς, ὁσάκις θέλουν νὰ ζωγράφωσι Κόνδορα, τὸ μέγιστον τοῦτο τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ὀρνέων, φονεύουσι βουὴν ἢ ἴππον, ἐντὸς δ' ὀλίγου διαστήματος χρόνου ἢ ὁσμὴ τοῦ φονευθέντος ζώου ἐπισύρει πλείστα τῶν ὀρνέων αὐτῶν, καίτοι οὐδένα Κόνδορα ἔβλεπέ τις πρότερον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἐπίσης δὲ γεγονότα ἔτι παραδοξότερα ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν περιηγητῶν· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ παραδέχεται τις μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως ἐν γένει, διότι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀποδίδονται εἰς τὴν ὄρασιν, ἣτις παρὰ τοῖς πτηνοῖς εἶναι μακρὰ πολὺ καὶ ὑπὲρ πᾶν ζῶον διακρίνουσα τὰ ἀντικείμενα. Οὐχ ἦττον μῦθα ταῦτα δύναται νὰ παραδεχθῆ ὅτι ὅλα ἐν γένει τὰ πτηνὰ ἔχουσι τὴν ὄσφρησιν καθ' ὑπερβολὴν ἀνεπτυγμένην. Ὁ Σκάρπας, πολυτίμους ἀνακαλύψαις ἐνεργήσας ἐπὶ τούτῳ, εἶδεν ὅτι ἄρνούονται νὰ φάγωσι τὰς τροφὰς τὰς δι' ὑλῶν ὁσμῶν περιβεβρεγμένας, τὸ δὲ ἔτι μᾶλλον παράδοξον, εἶδε νῆσσαν μὴ θελήσασαν νὰ φάγῃ ἄρτον ἀρωματισμένον, εἰμὴ ἄροῦ πρότερον τὸν ἐπλυνεν ἐντὸς λίμνης. Τὰ μακρόλαιμα, πελαργοὶ κλπ. ἄτινα ἔχουσι τὰ ὄσφρητικὰ νεύρα παχύτατα, εἶναι μετὰ τῶν πτηνῶν τὰ κατέχοντα ἐξαιρετικὴν ὄσφρησιν. Τὰ ἔρπετά ἔχουν λοβοὺς ὄσφρητικούς ὀγκώδεις, σημεῖον ὅτι αἰσθάνονται εὐκόλως τὰς ὁσμάς, μέχρι τοῦδε ὁμῶς ἥκιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς ὄσφρησεως τῶν ἔρπετων. Οἱ ἰχθεῖς ἔχουσι καὶ αὐτοὶ ὑμένα ὄσφρητικόν, ἀνέκαθεν δὲ οἱ ἁλίαις τοῦς ἐπισύρουσιν ἢ τοῦς μακρύνουσιν, ρίπτοντες ὁσμῆρας οὐσίας ἐν τῷ ὕδατι. Οἱ καρχαρίαὶ καὶ ἄλλοι σαρκωδῆροι ἰχθεῖς φθάνουσι μακρόθεν πολὺ καὶ συσσωρεύονται εἰς πλήθη ἄπειρα πέριξ πτώματος ριφθέντος εἰς τὴν θάλασσαν· λέγεται μάλιστα ὅτι ὁσακίς λευκοὶ καὶ μαυροὶ κολυμβῶσιν εἰς παραλίαις συχναζομένας ὑπὸ τῶν καρχαριῶν, οὗτοι κυνηγοῦσιν ἰδίως τοῦς μαύρους, ἐκπέμποντας ὡς γνωστὸν, ὁσμὴν ὀξυτέραν. Τὰ μαλακόστρακα δὲν εἶναι καὶ αὐτὰ ἀναίσθητα πρὸς τὰς ἀναθυμιάσεις τὰς ἐνεργούσας ἐπὶ τῶν ὄσφρητικῶν ἰνῶν· γνωστὸς δὲ εἶναι ὁ τρόπος,

τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται ἵνα ἐπισύρῳσι τὰς καρβίδας καὶ τὰς ζωγράφωσι.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰ κατώτερα ζῶα, αἱ πληροφορίες, ὅσας ἔχομεν, εἶναι ἔτι μᾶλλον ἀβέβαιαι, ἐξαιρουμένων τῶν ἐντόμων μῦθα ταῦτα. Οἱ ἐντομολόγοι διασχυρίζονται ὅτι ἡ ὄσφρησις εἶναι λεπτοτάτη παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐντόμων, ἀγνοοῦσιν ὁμῶς ποῖα εἶναι παρ' αὐτοῖς ἡ ἔδρα τῆς ὄσφρησεως. Ἄν τις ἐκθέσῃ κρέας εἰς τὸ ὑπαιθρον, εἰς ὀλίγας στιγμὰς βλέπει μυῖας εἰς μέρος, ὅπου ποσῶς πρὶν δὲν ἐφαίνοντο τοιαῦται. Ἄν πτώματα ζῶων ἢ ἀκαθαρσίαι ριφθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τρέχουσιν ἀμέσως ἐντομα τρεφόμενα διὰ τῶν πτωμάτων καὶ ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν, καὶ ἀποθέτουσιν ἐν αὐταῖς τὰ ὠά των. Μόνη ἡ ὁσμὴ φαίνεται διευθύνουσα ταῦτα, ἐξαιρέσει καὶ τῆς ὀράσεως αὐτῆς, διότι ἂν τοῖς κρύψῃ τις τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ ὀρέγονται, εὐκόλως κατορθώνουν νὰ τὸ ἀνακαλύψωσιν. Ἐν γεγονὸς περιέργον, ἀποβλέπον τὴν ὄσφρησιν τῶν ἐντόμων, εἶναι ὅτι τὰ πλείστα ἐξ αὐτῶν ἀγαπῶσι πολὺ τὰ σιπόμενα σώματα. Εἰς τὰ δάση τῆς Γαλλίας ἀπαντᾷ τις ὠραῖον ἀροειδῆς φυτὸν (*gouet*), οὗτινος τὸ ἄνθος ἐκβάλλει δυσώδη ὁσμὴν. Τὸ ἔσω λοιπὸν μέρος τοῦ ἄνθους τούτου εἶναι συχνάκις πλήρες μυῖων, κανθάρων καὶ σταφυλιτῶν, ἐπιζητούντων τὰ λείψανα τῆς δυσώδους οὐσίας. Βλέπει δὲ τις τότε τὰ μικρὰ ταῦτα ζώοντα, ὁσάκις πεινάσωσι πολὺ ἢ ζητῶσι μέρος κατάλληλον ἵνα τέκωσι τὰ ὠά των, ταρασσόμενα καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ μετὰ μεγάλης λύπης καταλιμπάνοντα τὸν κάλυκα, οὗτινος ἡ ὁσμὴ τοσοῦτον τὰ ἐξαπατᾷ.

B.

Ὅσμάς περικλείουσι καὶ τὰ τρία ἐν τῇ φύσει βασιλεία. Μεταξὺ τῶν ὀρυκτῶν ὀλίγα στερεὰ, πολλὰ ὁμῶς ρευστὰ καὶ ἀερίωδη ἔχουσιν ὁσμάς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ

ἦττον ὀξείας, οὐχὶ εὐκρέστους συνήθως. Αἱ ὁσμάς αὐταὶ ἀνήκουσιν εἰς σώματα ἀπλᾶ, ὅπως τὸ χλωρίον, τὸ βρώμιον, καὶ τὸ ἰόδειον· εἰς ὀξεία, ὅπως τὸ χλωριδικόν, τὸ κυανοδρικόν ὀξεί· εἰς ἀνθρακώδη ὑδρογόνα, ὅπως τὸ πετρέλαιον, καὶ εἰς οὐσίας καλιακάς, ὅπως τὸ ἀμμωνιακόν, κτλ. Αἱ ὁσμάς, ὅσας ἀπαντᾷ τις ἐπὶ τῶν ζῶων, προέρχονται ὅλαι σχεδὸν εἴτε ἐξ ἀερίων ὑδρανθρακικῶν ἢ ὑδροθειαικῶν, εἴτε ἐκ δικφύρων ὀξείων στερεῶν καὶ ρευστῶν, προερχομένων ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν λιπῶν, εἴτε ἐξ οὐσιῶν εἰδικῶν ἐκκρινουμένων ὑπὸ τῶν ἀδένων, ὡς ὁ μύσχος, τὸ φαῖον ἤλεκτρον, κτλ. Τὰ φυτὰ τέλος πάντων παρουσιάζουσι πολὺ μεγαλειότεραν ποικιλίαν ὁσμῶν, ἀπὸ τῶν γλυκυτέρων μέχρι τῶν ὀξυτέρων, ἀπὸ τῶν εὐωδωστέρων μέχρι τῶν δυσωδωστέρων. Σπανιώτατα πολὺ εἶναι τὰ φυτὰ τὰ ἐντελῶς ἄσπρα, πολλὰ δὲ, τοιαῦτα φαινόμενα, ἄσπρα δηλαδὴ, ἐνδύω εἶναι δροσερὰ, προσαποκτώσι ξηραίνόμενα ἰδίῳ τι ἄρωμα.

Ἡ ὁσμὴ τῶν φυτῶν ὀφείλεται εἰς διαφορὰς ἀρχὰς, ἐπίσης διαμοιρασμένας μεταξὺ τῶν σωματῶν αὐτῶν, τὰς μὲν στερεὰς, ὡς τὸ βάλσαμον καὶ ἡ ριτίνη, τὰς δὲ ρευστὰς, ἐλαιώδεις οὐσίας καλουμένας· ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἡ οὐσιώδης ὁσμὴ συγκεντρῶται ἐν τῷ ἄνθει, ὅπως ἐν τῷ ρόδῳ, τῷ ἴω κτλ. Παρ' ἄλλοις ἀπεναντίας φυτοῖς, ὅπως τὸ Βετύβερον καὶ ἡ Ἴρις τῆς Φλωρεντίας, ἡ ρίζα μόνη περιέχει ἄρωμα. Ἐν τῷ κέδρῳ καὶ τῷ σαντάλῳ, τὸ περιέχον τὴν εὐωδίαν μέρος εἶναι τὸ ξύλον τοῦ φυτοῦ· εἰς τὸ ἡδύσμον καὶ τὸ πατσουλῆ, τὸ φύλλον· ἐν τῷ κιάμῳ τῆς Τοίκας, ἡ σπορά· ἐν τῇ κανέλλῳ, ὁ φλοιός. Φυτὰ τινα ἔχουσιν ὁσμάς διαφερούσας ἀλλήλων· οὕτως ἡ πορτοκαλλία ἔχει τρεῖς· τὴν τῶν φύλλων καὶ τοῦ καρποῦ, ἐκ τῶν ὁποίων παράγεται χωριστὸν ἄρωμα, τὴν τῶν ἀνθῶν, παράγουσαν τὸ ἀτμιστὸν ἀνθέλιον ἢ *neroli* καλούμενον, καὶ τὴν ὁσμὴν τοῦ φλοιοῦ τοῦ καρποῦ, ἐκ τῆς ὁποίας κατασκευάζομεν τὸ καλούμενον Πορτογαλικὸν ἔλαιον. Αἱ τροπικαὶ χῶραι παράγουσι κόσμον ὀλόκληρον φυ-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η')

τικῶν ὁσμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Εὐρώπῃ βασιλεῖον τῶν φυτῶν μᾶς χορηγεῖ πολλὰς τοιαύτας, ὅλαι δὲ σχεδὸν αἱ ἐν τοῖς ἀρωματοποιείοις καταναλισκόμεναι οὐσίαι, εὐρωπαϊκαὶ σχεδὸν εἶναι. Ἐν Ἀγγλίᾳ καλλιεργοῦσιν ἰδίως τὸ ἴψου (*lavartar*) καὶ τὸ πιπερώδες ἡδύσμον. Ἐν Νεμαύσῳ τῆς Γαλλίας, τὸ δενδρολίβανον, τὸν θύμον, τὸν ναρδόδαχον καὶ τὸ ἴψου, ἐν δὲ Νικαίᾳ τὸ Ἴον κατ' ἐξοχὴν. Ἡ Κάννη παράγει παντὸς εἶδους ἀρώματα, ρόδων, πολυανθῆμων, κασισίας, ἰάσμου καὶ ἀτμιστοῦ ἀνθελαίου. Ἐν Γράσῃ καὶ Κάννῃ μόνον, κέντροις τῆς Γαλλικῆς ἀρωματοποιείας, κατασκευάζουσι κατ' ἔτος 150,000 χιλιῶν πομμάδων καὶ ἀρωματικῶν ἐλαίων, 7,000 δὲ χιλ. καθαρῶν ἀρωμάτων ἀτμιστοῦ ἀνθελαίου, ἴψου, δενδρολίβανου καὶ θύμου· ἐκ τῶν ποσῶν τούτων δύναται τις νὰ ὑπολογίσῃ ὅποια περιπου ποσότητες ἀνθῶν ἀπαιτοῦνται. Καθόσον ἀφορᾷ τὸ ἀνόνηρον, τὸ εἰς τὰ μέρη ταῦτα παραγόμενον, ἀριθμεῖται εἰς ἑκατομμύρια λιτρῶν. Ἡ Σικελία ἐπὶ τέλος μᾶς δίδει τὰς ἐκ λεμονίων καὶ πορτοκαλλίων ὁσμάς, ἡ δὲ Ἰταλία τὴν Ἰριδα καὶ τὸ *pergamot*.

Ἡ χημεία ἐντοσούτῳ δὲν περιωρίσθη νὰ ὀρίσῃ μόνον τὴν ἀρχὴν τῶν διαφορῶν ὁσμῶν οὐσιῶν· κατόρθωσε καὶ νὰ κατασκευάζῃ πολλὰς τεχνητάς, αἱ δὲ κατασκευαζόμεναι εὐώδεις οὐσίαι αὐταὶ εἶναι ἀπολύτως ὁμοίαι μὲ τὰς ἐκ φυτῶν ἐξαγομένας. Χημικὸς Ἰταλὸς, ὁ Πίριας, ἐν Γαλλίᾳ διατρίβων κατὰ τὸ 1838, κατασκεύασε πρῶτος τεχνητὴν ἀρωματικὴν οὐσίαν· ὁ Καοὺρ κατόπιν τῷ 1843, ὁ Wertheim μετ' αὐτὸν, κατόπιν δὲ καὶ ἄλλοι ὥστε σήμερον οἱ χημικοὶ κατέχουσι τὰ μέσα τοῦ κατασκευάζειν διαφορὰς ἀρωματικὰς οὐσίας. Κατασκευάζουσιν οὐσίας ἐκ κάμφορας, πικραμυδάλου, κυμίνου καὶ κανέλλας, χωρὶς νὰ μεταχειρίζονται καθόλου κάμφοραν, ἀμύγδαλα πικρὰ, κύμινον ἢ κανέλλαν.

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλα ὁσμῆρη προϊόντα, κατασκευαζόμενα διὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ συνηθῶς οἰνοπνεύματος μὲ διάφορα ὀξεία, ἥτοι

αιθέρας, τὰ δὲ προϊόντα ταῦτα παρέχουσιν ὁσμὰς ὁμοίας πρὸς τὸ ἄρωμα ὀπωρῶν τινων, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ καὶ ὅτι αἱ ὁσμαι αὗται ὀφείλονται εἰς τὰς αὐτὰς ἐκατέρωθεν ἀρχάς. Ὁπωσδήποτε μὲν ταῦτα καὶ οἱ ἀρωματοποιοὶ καὶ οἱ ζαχαροπλάσται, φρονιμώτεροι τῶν χημικῶν, ὠφελήθησαν σπουδαίως ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀνωτέρω ρευστῶν. Ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου ἐφάνησαν πρῶτον κατὰ τὸ 1851 τὰ ἀρωματικά τεχνητὰ ἔλαια. Ἐβλεπέ τις τότε ἐν αὐτῇ ἀπιδέλαιον, ὁσμὴν εὐάρεστον ἀπίου κιτρινοπύρρου διαχέον καὶ χρησιμεῖον πρὸς ἀρωματισμὸν γλυκουσμάτων· τὸ ἀπιδέλαιον τοῦτο ἦτο κατασκευασμένον δι' ἀπλῆς διαλύσεως ἀμυλικῆς αιθέρος ἐντὸς οἴνοπνεύματος. Πλησίον τοῦ ἀπιδελαίου ἔβλεπε μηλέλαιον, ἐξαιρετικὸν ὁσμὴν τῶν εὐωδωδέστερων μῆλων ἔχον καὶ κατασκευασθὲν διὰ διαλύσεως ἐτέρου εἴδους αιθέρος (τοῦ amylovalerique) ἐν τῷ οἴνοπνεύματι. Ἡ ἀφθονωτέρα ὅμως τότε ἀρωματικὴ οὐσία ἦτο τὸ ἀνανάσιον, διὰ συνήθους βουτυρικοῦ αιθέρος κατασκευασμένον. Ἐπὶ τῆς ἐπίσης καὶ ἀρωματικῆς οὐσίας Κοριὰκ καὶ σταφυλῆς, χρησιμεύουσαι ὅπως δίδωσιν εἰς τὰ κακῆς ποιότητος οἴνοπνεύματα τὸ τόσον περιζήτητον ἐκεῖνο τοῦ Κοριὰκ ἄρωμα. Τὸ μᾶλλον καὶ τότε καὶ σήμερον ἀκόμη καταναλισκόμενον ἐκ τῶν ἀρωματικῶν προϊόντων ἦτο τὸ μίρβανον, οὗτινος ἡ ὁσμὴ ὁμοιάζει τὸσον πρὸς τὴν τῶν πικραμυγδάλων καὶ διὰ τοῦ ὀποίου τὸ ἐμπόριον ἀντικαθιστᾷ πολὺ συχνάκις ταύτην· τὸ μίρβανον δὲ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ μίγμα βενζίνης καὶ νιτρικοῦ ὀξέος.

Τεχνητὰς ἐπίσης κατασκευάζουσι καὶ ἀρωματικὰς οὐσίας κυδωνίου, κομάρων (γραούλων), ρωμίου κτλ. ὅλα χρησιμεύοντα πρὸς ἀρωματισμὸν διαφόρων γλυκουσμάτων καὶ ποτῶν. Ἐν περιλήψει, τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας τείνουσι ν' ἀντικαταστήσωσι βαθμῶδην τὰ τῆς φύσεως, ἢ δὲ δημιουργῶν τοῦ χημικοῦ δύναμις ἐκτείνεται μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον. Τὴν στιγμὴν μάλιστα ταύτην, καθ' ἣν γράφομεν τ' ἀνωτέρω, καταγίνονται πρὸς

κατασκευὴν καὶ τεχνιτῆς ζαχαρέως. Ἄν κατορθώσωσι καὶ τοῦτο, οὐδὲν ἄλλο θὰ μένη ἢ νὰ ἐνεργήσωσι τὴν σύνθεσιν τῶν λευκοματωδῶν οὐσιῶν, ἵνα μάθωσιν ὅλας ὅσας μεθόδους μεταχειρίζεται ἡ φύσις πρὸς καταργασίαν τῶν ἀμέσων καλουμένων στοιχείων.

Τὰς δ' ἐκ τῶν ὁσμῶν ὀσφρήσεις τὰς αἰσθάνονται οἱ ἄνθρωποι διαφοροτρόπως· πολλάκις, καίτοι δὲν τοὺς διακροῦσι καὶ ἐνταῦθα αἱ διαφοραὶ, ὅσας ἀπαντῶμεν ἐπὶ τῶν γεύσεων. «Εἶδον, λέγει ὁ Μοντιν, ἀνθρώπους φεύγοντας τὴν ὁσμὴν τῶν μῆλων μετ' ἀληθοῦς ἀποστροφῆς», ἐννοῶν τὸν Κερσὲ, γραμματέα τοῦ Φραγκίσκου Α, ὅστις ἠγείρετο τῆς τραπέζης καὶ δρομαίως ἐφευγεν, ὁσάκις ἔβλεπε μῆλα παρατιθέμενα ἐπ' αὐτῆς. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι ὁ Λουδοβίκος ΙΔ. δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὰ ἀρώματα. Ὁ Γρετρύ, περιώνυμος μουσικός, δὲν ἐδύνατο νὰ ὀσφρανηθῇ ῥόδα, ἢ δὲ διάσημος ἠθοποιὸς Δεσποσύνη Κοντὰ ἐλειποθύμει μετὰ τοῦ λαγοῦ τὴν ὁσμὴν. Ὁσμῆρες οὐσίας, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν, τόσον τὰς θεωροῦμεν δυσώδεις ἡμεῖς οἱ Δυτικοὶ λαοί, τὸ σύλφιον, ἢ ἡ ρίζα τοῦ αὐσάρου (Βαλεριάνης) μαγεύουν ἐξ ἡδονῆς τοὺς Ἀνατολικούς λαοὺς, ὡς ἄρτυμα μεταχειριζομένους αὐτάς. Μεταξὺ πολλῶν περιέργων ἐπὶ τοῦτου παραδειγμάτων, ὑπὸ τοῦ Κλοκὲ ἀναφερομένων, μνημονεύομεν μόνον νεάνιδά τινα, μεγίστην ἡδονὴν αἰσθανομένην ὁσάκις ὀσφραίνετο παλαιὰ βιβλία, καὶ ἔνα νομικόν, ὅστις ἠσθάνετο μεγάλην εὐχαρίστησιν, ὀσφραίνόμενος κόπρου ἀναθυμιάσεως. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ θέσῃ τις γενικοῦς κανόνας καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐπὶ τῶν ὀργάνων ἡμῶν ἐπήρειαν τῶν ὁσμῶν καὶ τὴν ποιότητα τῶν αἰσθήσεων, ὅσας αἱ ὁσμαι ἐγείρουσιν ἐν ἡμῖν. Ἐπὶ καθαρὰν ὅμως φυσιολογικὴν ἐποψίν βέβαιον εἶναι, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐξασκοῦν τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Ὁ Σαρδὲν καὶ ἄλλοι περιηγεταὶ ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁσάκις ἀφαιρέσῃ τις ἐκ τοῦ ζώου τὸ θυλάκιον τὸ περιέχον τὸν μύσχον, πρέπει ὁ χειρουργὸς ὁ ἐνεργῶν τοῦτο νὰ ἔχη τὴν ρίνα

καὶ τὸ στόμα πεφραγμένα διὰ λινοῦ ἐπανελημμένως διπλωμένου, διότι ἄνευ τοῦ προφυλακτικοῦ τούτου μέτρου ἤθελεν ὑποφέρει δυνατὰς αἰμορραγίας.

Ἡ ὁσμὴ τοῦ κρίνου, τοῦ ναρκίσσου, τοῦ πολυανθέμου, τοῦ ἴου, τοῦ ῥόδου, κτλ. ὁσάκις φθάσῃ εἰς βαθμὴν σχετικῶς ὑψηλὴν, ἐξασκεῖ συνήθως δυσάρεστον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ σώματος· κεφαλαλγίας δυνατὰς, συγκοπὰς, ἐνίοτε δὲ καὶ σοβαρώτερα δυσάρεστα. Τὰ χρονικά τῆς ἱατρικῆς ἀναφέρουσι περὶ πολλῶν θανάτων, ὀφειλομένων εἰς τὴν καθ' ὑπερβολὴν δυνατὴν ἐνέργειαν ὁσμῶν ἀναθυμιάσεων. Τὰ δίχειλα ἀπειναντίας καλούμενα φυτὰ, τὸ ἐλελίφασκον, τὸ δενδρολίθανον, κτλ. οὐ μόνον οὐδένα τοιοῦτον κίνδυνον παρουσιάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ὑγιεῖς ἰδιότητας φαίνονται κεκτημένα.

Ἡ ποικίλη αὐτὴ ἐπήρεια, ποτὲ μὲν ὑγιῆς, ἄλλοτε δ' ὀλεθρία, τῶν ὁσμῶν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐξάγει τὴν σημασίαν, ἢν ἀνέκαθεν αἱ ὁσμαι κατεῖχον εἰς τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Ἀπαιτεῖτο βιβλίον ὀλόκληρον ἵνα διηγηθῆ τις τὴν θρησκευτικὴν, πολιτικὴν, οἰκονομικὴν καὶ φυλόκαλον ἱστορίαν τῶν ὁσμῶν καὶ ἀρωμάτων· θέλομεν συνοπτικῶς ἐκθέσει μόνον ὅ,τι συνδέεται μετὰ τὴν φυσιολογικὴν ἀρχὴν, βάσιν τῆς παρουσίας πραγματικῆς· διότι ὑπάρχει ὀπωσδήποτε αὐτόματόν τι ἐν ταῖς παγκοσμίαις καὶ ἐπιμόνοις συνηθείαις ταύταις, ἀποδεικνυούσας τὴν μετὰ τὰς ὁσμάς οἰκειότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ἐν τοῖς φαρμάκοις, ἢ συνήθεια ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα δευτέρα φύσις καὶ αἱ αἰσθήσεις κατελήφθησαν ὑπὸ εἰδικῆς τινος μέθης, ἥτις τὰς μαγεύει καὶ ταῖς ὑποκρύπτει λυπηρὰς ἐνίοτε πραγματικότητας.

Ἐν τῇ θρησκείᾳ κατὰ πρῶτον ἀπαντῶμεν τὴν χρῆσιν τῶν ἀρωμάτων. Οὐδὲν ἐφαντάζοντο οἱ ἄνθρωποι εὐγενῆς ἢ ἱερὸν, χωρὶς νὰ πρεμεβάλλωσιν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἀρωμάτων τὴν ἐπιρροὴν. Τὰ ἀρώματα προδιέθετον τοὺς θεοὺς, ἵνα ἀκροασθῶσι τὰς εὐχὰς καὶ παρακλήσεις, ὅσας τοῖς ἀπήχθονον ἐν τοῖς

ἱεροῖς, ἔνθα καιόμενον τὸ θυμιάμα διέχεε τοὺς εὐώδεις ἀτμούς του.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων βλέπομεν τοὺς ἱερεῖς τῶν διαφόρων θρησκευμάτων καταφεύγοντας εἰς τὴν χρῆσιν εὐωδῶν οὐσιῶν· οἱ μαθηταὶ τοῦ Ζωροάστρου πεντάκις τῆς ἡμέρας ἔθετον ὁσμὰς ἔμπροσθεν τοῦ βωμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὀποίου ἔκαιε τὸ ἱερὸν πῦρ.

Ὁ Μωϋσῆς ἐσημείωσεν ἐν τῇ ἐξόδῳ τὴν συνταγὴν αὐτὴν δύο λειτουργικῶν ἀρωμάτων, παρὰ δὲ τοῖς Ἑλλήσιν αἱ ὁσμαι κατεῖχον ὥραιαν θέσιν ἀληθῶς ἐπὶ τῶν εὐφυῶν θεολογικῶν αὐτῶν μύθων. Ἐφρόνου, ὅτι διὰ τῆς ἀμβροσίας οἱ Θεοὶ ἀναγγέλλουσι πάντοτε τὴν παρουσίαν των, ἢ δὲ χρῆσις τῶν ἀρωμάτων ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς σκοπὸν εἶχε νὰ προσκαλέσῃ εἰδός τι μέθης παρὰ τοῖς ἱερεῦσι καὶ ταῖς ἱερείαις, ἐπίσης δὲ νὰ ἀποκρύψῃ καὶ τὴν ὁσμὴν τοῦ αἵματος καὶ τῶν σαπρῶν ὑλῶν, τῶν προερχομένων ἐκ τῶν θυσιῶν. Καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐδανείσθη παρὰ τῆς εἰδωλολατρίας τὴν χρῆσιν ἀρωμάτων εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Ἐπῆρξε μάλιστα ἐποχή, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης κατεῖχεν ἐν Ἀνατολῇ γαίας ἀποκλειστικῶς προωρισμένας εἰσφυτεῖαν δένδρων, προμηθευόντων εὐώδεις ριτίνας.

Καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ αἱ ὁσμαι ἦσαν ἐν μεγάλῃ χρῆσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ χρῆσις τῶν ἀρωμάτων περιεκλείετο ἐντὸς λογικῶν ὄριων, ἅτινα εἶχε θέσει ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, διὰ τὴν λατρείαν θέλων νὰ ἐξοικονομῆ τὰς εὐώδεις οὐσίας. Παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὅμως, ἢ χρῆσις αὐτῶν ὑπερέβαινε πᾶν ὄριον· περιέκλειον τὰ φορέματά των ἐντὸς εὐωδιαζόντων κιβωτίων. Ἐκαίον ἐν ὄρα τοῦ γέματος διαφόρους εὐόσμους οὐσίας, ἠρωμάτιζον τοὺς οἶνους των, καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις περιήλειπον δι' ἀφθόνων ὁσμῶν τὰς κεφαλὰς των. Οἱ ἀρωματοποιοὶ εἶχον ἐν Ἀθήναις ἐργαστήρια, ἅτινα ἐχρησίμευον καὶ ὡς μέρη συνελεύσεων· τόσον μεγάλα ἦσαν. Ὁ Ἀπολλώνιος ἀφῆκε περὶ τῶν ἀρωμάτων πραγματεῖαν ἀποδεικνύουσαν, ὅτι καὶ καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἀρωματικῶν οὐσιῶν, οἱ Ἕλληνες

είχον φθάσει εἰς καταπληκτικὸν βαθμὸν τελειότητος. Οὐτε τοῦ Σόλωνος αἱ ἀπαγορεύσεις, οὐτε τοῦ Σωκράτους τὰ ἀναθέματα κατώρθωσαν ν' ἀναστρίψωσι τὰς προόδους τοῦ πάθους τούτου. Τὸ δὲ πάθος αὐτὸ ἐκληρονόμησαν βραδύτερον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων, προσθέσαντες εἰς τὰ ἀρώματα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλατίας. Τὰ μετεχειρίζοντο ἐν ἀφρονίᾳ, ἵνα ἀρωματίζωσι τὰ λουτρά των, τὰ δωμάτιά των, τὰς κλῖνας των καὶ αὐτὰ τὰ ποτάτων, περιέβρεχον δὲ μὲ αὐτὰ καὶ τῶν συνδαιτημένων των τὰς κεφαλὰς. Ὁ θάλας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θεάτρου ἦτο περιεβρεγμένος μὲ ἀρωματικὸν ὕδωρ, πίπτον ἐν εἶδει λεπτῆς εὐώδους βροχῆς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τοῦ κοινοῦ. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοὶ ἀστοὶ περιηλείφοντο διὰ τῶν λεπτοτέρων ἀρωματικῶν οὐσιῶν πρὸ τῆς μάχης. Ὁ Νέρων, θάψας τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἠόπειαν, ἔκαυσεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, κατὰ κῆν κηδεῖαν τοῦ νεκροῦ τῆς, πλειότερον λίθινον παρ' ὅσον παράγει εἰς ἐν ἔτος δλόκληρον ἢ Ἀραβία. Διηγούνται ὡσαύτως ὅτι ὁ Πλάντιος Πλάγκος, προγεγραμμένος ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Τριανδρίας, ἐπροδόθη ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ὁσμῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀρωμάτων καὶ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν εἰς ἀναζήτησιν σταλόντων στρατιωτῶν.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἀρωμάτων, μετὰ τῶν ἑλλήνων, ἠθῶν εἰσαχθεῖσα ἐν Ῥώμῃ, εἰσῆχθη ἐκεῖθεν καὶ ἐν Γαλίᾳ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ μετὰ τῶν λατινικῶν ἠθῶν, ἰδίως δὲ διὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Θρησκείας. Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν μετέστη εἰς τὰς πολιτικάς, ἐξ αὐτῶν δὲ εἰς τὸν ἰδιαιτέρον βίον. Μεταξὺ τῶν δώρων, ὅσα ὁ Ἀρὸν-Ἐλ-Ρασίτ ἔπεμψε τῷ Καρολομάγνῳ, εὕρισκοντο καὶ πολλὰ ἀρώματα. Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, οἱ μονάρχαι καὶ μεγάλοι ἄρχοντες ἐπλυνον τὰς χεῖράς των μὲ ροδόνηρον πρὸ τοῦ γεύματος καὶ μετ' αὐτὸ τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶχον δεξαμενάς ἀναβρυστικὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἔρρεον ἀρωματικὰ ὕδατα. Ὑπῆρχε καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον παρὰ τισι λαοῖς, ἡ συνήθεια τοῦ κηδεῖν τοὺς νεκροὺς μὲ ἀνοικτὸν φέρετρον, ἔθετον

δ' ἐν αὐτῷ θυμιατήρια πλήρη ἀρωμάτων. Ἡ Γαλλικὴ μοναρχία ἐδειξε πάντοτε ἀχαλίνωτον πάθος πρὸς τὰς τοιαύτης φύσεως ἡδονάς, ὃ δὲ στρατάρχης Ρισελιὲ τοσαύτην κατάρχησιν ἔκαμεν ἀρωμάτων, ὥστε δὲν τὰ ἡσθάνετο πλέον καὶ ὁ ἴδιος, εἶη δὲ τακτικῶς σχεδὸν ἐν μέσῳ ἀτμοσφαιρας τοσοῦτον εὐώδους, ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι παρ' αὐτῷ κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἀδιαθεσίας. Ἡ Κυρία Γαλλιὲν, περιώνυμος διὰ τὴν καλλονὴν καὶ φιλαρέσκειάν της Ἰσπανίς, περὶ τὸ 1775 ἀκμάσασα, ἀφοῦ ἐλάμβανε λουτρὸν ἀρωματισμένον διὰ κομάρων ἀγρίων καὶ ἡμέρων, μικρῶν δηλαδὴ καὶ μεγάλων, ἔβαλε καὶ τὴν ἔτριβον ἐλαφρῶς καθ' ὅλον τὸ σῶμα μὲ σπογγάρια περιεβρεγμένα διὰ γάλακτος ἀρωματισμένου. Καὶ ὁ Ναπολέων Α' ἔχεεν ὁ ἴδιος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων του ὕδωρ Κολωνίας ἐν ἀφρονίᾳ, πᾶσαν πρώτην ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου.

Ὑπεράνω ὄλων τῶν ζητημάτων τούτων, ἅτινα διήλθομεν, εὕρισκεται ἄλλο τι σπουδαιότερον καὶ μᾶλλον σκοτεινόν, παρουσιάζομενον ἄλλως τε ἐν τῷ τέλει πάσης πραγματείας ἀφορώσης τὰς αἰσθήσεις: Πρὸς τί ἀνταποκρίνονται ἐκτὸς ἡμῶν αἱ αἰσθήσεις, ὅσα; ἐν ἡμῖν συναισθανόμεθα; Ποία σχέσις ὑπάρχει μετὰ τὸ πραγματικὸν κόσμον καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου, τῆς ἀνταντικλώσεως ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν; Καθόσον ἀφορᾷ ἰδίως τὸ θέμα περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται, τὰς ὁσμάς τουτέστι, ποία ἡ ἐν τοῖς σώμασιν αἰτία, ἡ προσβάλλουσα τὴν ὄσφρησιν; Φαίνεται βέβαιον ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ ὁσμὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, εἶναι καθαρὰ τοῦ νοῦς δημιουργία. Ἡ σύγχρονος φυσιολογία παραδέχεται, ὅτι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν αἰσθητικῶν νεύρων παρακολουθεῖται ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν ὑπὸ αἰσθήσεων ἀνταποκρινόμενων πρὸς αὐτά. Ὅταν ἠλεκτρίση τις τὸν ὀφθαλμὸν, προκαλεῖ ἐν αὐτῷ φαινήν ὀπτασίαν ὅταν ἠλεκτρίση τὴν γλῶσσαν, αἰσθησὶν γευστικὴν, ὅταν δὲ ἠλεκτρίση τὸ βάθος τοῦ ὠτός, προκαλεῖ ἤχον. Ἐπίσης λοιπὸν ὅμοιος ἐρε-

θισμὸς ἠλεκτρικὸς ἢ ἄλλος, τῶν νεύρων τῆς ὄσφρησεως, γεννᾷ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν τὴν αἰσθησὶν τῆς ὁσμῆς, καίτοι οὐδὲν ὁσμῆρες μόριον παρεῖσφρυτεν ἐν τῷ φαινομένῳ. Ἡ αἰσθησις ἄρα φαίνεται ἐξαρτωμένη ἰδίως ἐκ τῆς φύσεως τοῦ αἰσθητικοῦ νεύρου. Ὁ ἐκτὸς ἡμῶν κόσμος φαίνεται συνεργῶν εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην μόνον διότι θέτει εἰς κίνησιν τὰς νευρώδεις ἴνας καὶ οὐδὲν πλειότερον. Καὶ τοῦτο δὲ, ἡ ἐξωθεν δηλαδὴ ὄσφρησις, δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία, διότι κοιμώμενοι ἢ ὑπὸ τρέλλας κατειλημμένοι, αἰσθανόμεθα ὄσφρησιν μὴ ἀνταποκρινόμενην πρὸς ἐξωτερικὴν αἰτίαν. Καὶ ὅμως, νομίζω, ὅτι δύναται τις νὰ χωρίση ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ ἀληθῇ παραφροσύνῃ ἀπὸ ὅ,τι ἀποτελεῖ μέρος πραγματικῆς ἀντιλήψεως τοῦ νοῦς ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκτὸς ἡμῶν αἰτίαι χωρισταὶ τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων. Οὐδεὶς πυρρωνισμὸς, οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπερίσχυσεν οὐτε θὰ ὑπερίσχιση ποτὲ κατὰ τοῦ τραγοῦ τεκμηρίου τούτου ἐνεργείας ὑπαρχούσης ἐν τῷ βάθει τοῦ ἀτόμου ἡμῶν. Πῶς ὅμως νὰ ἐξηγήση τις τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἀντίθεσιν ταύτην; Οὐχί, ἀντίθεσις πράγματι δὲν ὑπάρχει. Παρατηρήσατε τῷ ὄντι, ὅτι ἂν αἱ αἰτίαι αἱ μᾶλλον διαφέρουσιν ἀλλήλων δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἐν ἡμῖν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν αἰσθησὶν καὶ νὰ μᾶς ἐξαπατήσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐξω κόσμου, ἡ ψυχὴ ἡμῶν οὐδέποτε ἐξαπατᾶται. Ἡ ψυχὴ γινώσκει κάλλιστα νὰ ἐπαναφέρῃ, κατὰ τὰς περιστάσεις, τὴν αὐτὴν ταύτην αἰσθησὶν εἰς τὰς ἀπ' ἀλλήλων διαφερούσας αἰτίας, αἵτινες τὴν προσκάλεσαν* αἱ αἰτίαι τουτέστιν, αἱ συνενούμεναι καὶ συγχεόμεναι ἐν τῇ καθαρῶς φυσιολογικῇ ἐνεργείᾳ, τῆς αἰσθήσεως, διακρίνονται καὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐνεργείᾳ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸς ἀναγνωρίζει καὶ τὰς ἀντιλαμβάνεται διακεκριμένας. Ἄν, ἵνα τὰς γνωρίσωμεν, δὲν εἶχομεν εἰμὴ τὴν ἀπάθειαν καὶ ἄγνοιαν τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν, οὐδεμίαν βεβαιότητα ἠθέλομεν ἔχει περὶ τοῦ πράγματος ἢ σοφὸς ὅμως τῆς ψυχῆς ἐνεργητικότης οὐ μόνον δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ

τὴν πραγματικότητα τῶν ἐντὸς ἀντικειμένων, διὰ λόγου ὁμοίου πρὸς ἐκεῖνον δι' οὗ βεβαίωσι τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταλήξῃ κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτῆς παθήσεις εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάλογος καὶ εἰς τὰς ἐκτὸς ἡμῶν ἐνεργείας. Συμφωνεῖ μὲ τὸν κόσμον μᾶλλον ἢ μὲ τὰς αἰσθήσεις. Ἀπέναντι τούτων εἶναι μονάρχης ἐξαίρετος, ξένος μὲν ἀντικρυ τῶν ὑπῆκων του, ἀλλ' ὅστις, δίδων αὐτοῖς νόμους καὶ τὰ ἡθῶν ρυθμίζων, τοὺς πολιτίζει καὶ ἐξευγενίζει. Λοιπὸν, οὕτω δὲ ἀγαπῶμεν νὰ καταπαύωμεν τὸν λόγον πάντοτε, ἐν τῇ ψυχῇ μόνῃ, ἐστὶ τῶν διατεθλασμένων ἀκτίνων διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων, ἐν τῇ ψυχῇ, φωτὶ κεντρικῷ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο λαμπρότερον, ὀφείλει νὰ θέσῃ τις τὴν ἰσχὴν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διαχωρίζειν ὅ,τι αἱ αἰσθήσεις δὲν διαχωρίζουσι, καὶ εἰσδύειν εἰς βᾶθη, ὅπου ἐκεῖναι δὲν φθάνουσιν. Οὐδέποτε θὰ γνωρίσῃ τις ὁποία ὑπάρχει σχέσις μετὰ τὸ ἐκτὸς κόσμου καὶ τῶν εἰκότων, ἅστινας ἐξ αὐτοῦ παρατηροῦμεν, ἡ ψυχὴ ὅμως δύναται ἐν πεποιθήσει νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὰ διάφορα τῶν εἰκότων τούτων σημαία ἀνταποκρίνονται πρὸς σημεῖα ἐξωτερικά κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν τοποθετημένα, καὶ ὅτι αἱ προσβάλλουσαι αὐτὴν αἰτίαι εἶναι κατὰ βάθος τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ ἐκεῖνας, τῶν ὁποίων ἐνδομύχως αἰσθάνεται ἐαυτὴν κυρίαν.

B.

ΔΕΠΡΟΚΟΜΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΑΝΔΟΥΙΚΩΝ ΝΗΣΩΝ.

Ὅτε, τῷ 1855, ὁ πρίγκηψ Καμεχαμέχας Δ' καὶ ὁ αἰδέσιμος Γιούδ, ὁ παιδαγωγὸς ὑπουργὸς του, ταξιδεύοντες ὡς ὁ Τηλέμαχος μετὰ τοῦ Μέντορος, ἦλθον εἰς Παρισίους ὅπως ἐξαιτήσωνται ὑπὲρ τοῦ βασιλείου τῶν Σανδουίκων νήσων τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας, λίαν ἐξεπλάγησαν εὐρόντες τὸν ἡμέτερον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῶν τοσοῦτον ἐξ ἀμαθείας ἀδιάφορον καὶ ἐρωτῶντα:

«Ποῦ κείνται αἱ Σανδουϊκά νῆσοι;—Δὲν εἶναι αὐταὶ αἱ νῆσοι Φιγί;—Κατὰ τί διαφέρουσι τῶν λοιπῶν μεσημβρινῶν νήσων;—Οἱ αὐτόχθονες εἰσὶ πάντες ἀνθρωποφάγοι;—Ὅποια εἰδῶλα λατρεύουσι; κτλ.» Καίτοι οἱ Ἄγγλοι ἀξιοῦσιν ὅτι μᾶλλον τῶν Γάλλων ἐπίστανται τὴν γεωγραφίαν, οὐχ ἦττον τὸ 1875, μετὰ ἐξάμηνον διαμονὴν εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο, νοήμων κόρη τῆς Ἀλβιδῶνος, ὀφείλουσα ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις τῶν δημοτῶν αὐτῆς, ἀπεφάσισεν ἵνα, ἀναπληροῦσα τὸ κενόν, δημοσιεύσῃ ὁλόκληρον τόμον ἐκ 480 σελίδων ὅστις ἀξίζει νὰ ἀναγνωσθῇ ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ προλόγου, ἐν ᾧ ἡ μίς I. Βίρδ ἐνόμισε καθῆκόν της ν' ἀποδείξῃ 1) ὅτι αἱ Σανδουϊκά νῆσοι δὲν ἀποτελοῦσι μέρος τῶν συμπλεγμάτων τῆς μεσημβρινῆς θαλάσσης, μόνον δὲ ὁμοιότητά τινα μετὰ τούτων ἔχουσιν ὡς πρὸς τὴν φυλὴν καὶ τὴν γλῶσσαν· 2) ὅτι αὐταὶ ἀποτελοῦσι τὸ μόνον σπουδαῖον ἀρχιπέλαγος τοῦ βορείου Εἰρηνηκοῦ, ὠκεανοῦ, κείνται δὲ εἰς θέσιν πρόσφορον, ἥς ἐνεκεν ἀπέχουσι κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Καλλιφορνίας, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Αἱ Σανδουϊκά νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1778 ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Κούκ, ὅστις ἐν μιᾷ ἐξ αὐτῶν, τῇ Χαβάη, ἐσφάγη ὑπὸ τῶν ἀγρίων τῶν Φεβρουάριον τοῦ 1779. Εἰσὶ δὲ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐκτὼ μόνον κατοικοῦνται. Οὗσαι ἠφαιστειογενεῖς, ἔχουσι τὸ μέγιστον τῶν ἠφαιστειῶν τοῦ κόσμου, διαρκῶς ἐν ἐνεργείᾳ, καὶ τὸν εὐρύτατον τῶν ἐσβεσμένων κρατῆρων. Τὸ κλίμα εἶναι λίαν ὑγιεινόν· οἱ ἐτήσιοι πνέουσι ἐπὶ ἐννέα τοῦ ἔτους μῆνας· αἱ ὑπὲρθεοὶ ἀκταὶ βρέχονται καλῶς, ἐξ οὗ παράγεται ἄφθονος βλάστησις. Οἱ κάτοικοι δὲν εἶναι ἀνθρωποφάγοι, ἀμφίβολον δὲ ἐάν ποτε ἦσαν τοιοῦτοι. Τὸ πάλαι ἦταν εἰδωλολάτραι, ἀλλὰ, τὸν χριστιανισμὸν ἀσπασθέντες ἀπὸ τοῦ 1819, παρήτησαν οἰκειοθελῶς τὰ εἰδῶλα αὐτῶν, ἅτινα ἤδη μόνον εἰς τὰ μουσεῖα τῶν ἱεραποστόλων εὐρίσκονται. Αἱ

Σανδουϊκά νῆσοι, καλούμεναι ἐπισήμως «Χαβαϊκά νῆσοι» ἀπαρτίζουσιν ἀνεξάρτητον βασιλείον, οἱ δὲ ἐγγύριοι δεικνύουσι μεγάλην διάθεσιν πρὸς πολιτικὴν δι-οργάνωσιν, μὴ λαθόντες ἀνάγκην τριῶν ἢ τεσσάρων ἐπαναστάσεων ὅπως ὑποταχθῶσιν εἰς κληρονομικὸν καὶ συνταγματικὸν μονάρχη, ὅστις κυβερνᾷ μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν, μετὰ δύο βουλῶν, στρατοῦ μονίμου, ἀστυνομίας, ἀνωτάτου δικαστηρίου, ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας, ἐνὸς διοικητοῦ ἐφ' ἐκάστης νήσου, συστήματος ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, ἀστυκοῦ καταλόγου, δικαστικῆς ἱεραρχίας, φόρων, χρέους δημοσίου, καὶ τοῦ πλείστου τῶν λοιπῶν εὐεργετημάτων ἢ ἐλαττωμάτων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ ξένοι κάτοικοι, 5,000 τὸν ἀριθμὸν (πρὸ πάντων Ἀμερικανοί), δὲν ἀναπληροῦσι δυστυχῶς τὴν προσγενομένην ἐλάττωσιν εἰς τὸν Χαβαϊκὸν λαόν, ὅστις, λογισθεὶς εἰς 400,000 ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Κούκ, μόλις ἀνέρχεται εἰς 49,000 κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ 1872. Τοιαύτη ἐλάττωσις φαίνεται ὅτι ἀπειλεῖ γενικὴν ἐξόντωσιν τῶν νησιωτῶν τούτων, οἵτινες, πρὸ πενήτην ἔτων, ἦσαν ἡμίγυμοι ἄγριοι, προσβεύοντες σαρκικὴν εἰδωλολατρείαν, διατελοῦντες διηνεκῶς εἰς πόλεμον, θύοντες ἀνθρώπινα θύματα ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν θεῶν τῶν, καὶ θυσιάζοντες ἑαυτοὺς χάριν τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ θρησκεία ἐνῶ ἐδίδαξαν αὐτοῖς τὴν εὐεργετικὴν καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρωσι φυσικὴν ἀναλγησίαν, ὑποθαλαπομένην ὑπὸ τῆς ὠραιότητος τοῦ κλίματος καὶ τοῦ γονίμου τῆς γῆς, εὐκόλως λίαν καλλιεργουμένης. Μὴ ἄρα ἡ ἐργασία ἢ θεωρηθεῖσα ὡς ποινὴ, ἥτις ἐπεβλήθη τοῖς υἱῶν τοῦ Ἀδάμ, εἶναι μᾶλλον κανὼν ὑγιεινῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν νῆσον τῆς Ἐδέμ; Μὴ ἄρα ἡ ἀνάμιξις τῶν λευκῶν μετὰ μαύρων οἰουδήποτε βαθμοῦ, εἶναι ὀλεθρία εἰς τούτους καθ' ὅλα τὰ γεωγραφικὰ πλάτη, ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ λευκοί, οὐδόλως ἐχθρῶς διακείμενοι, φέρωνται

πρὸς τοὺς αὐτόχθονας συμπαθῶς, σέβωνται τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν αὐτῶν, δὲν ἀρπάζωσι τὴν ἐξουσίαν καὶ περιμένωσι μεθ' ὑπομονῆς ἵνα σημάνῃ ἡ ὥρα τῆς κυριαρχίας αὐτῶν;

Ἐπίσταται δυστυχῶς ὑπὸ τὸν αἴθριον τοῦτον οὐρανὸν, ἐν τῇ τοσοῦτον ὑγιεινῇ ταύτῃ ἀτμοσφαιρᾷ, φυσικὸν αἴτιον ἐρημώσεως λαοῦ, τὸ ὅποιον ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν· τοῦτο δὲ εἶναι ἡ λέπρα. Ἡ φοβερὰ αὕτη νόσος ἐμάστιζεν ἄρα γε τὸν τόπον ἄλλοτε; Μὴ τάχα πρὸ τινῶν μόνον ἔτων τὸ μεταδοτικὸν αὐτῆς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπαύξησίν της, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ λάβῃ αὐστηρὰ ὑγειονομικὰ μέτρα; Ἄθλον.

Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ δημοσιεύσωμεν ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου τῆς μίς Ἰσαβέλλης Βίρδ. Ὁ ἀρχίσωμεν δὲ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ καταστήματος τῆς Μολοκῆ.

I.

Κατὰ τὸ 1865 τὸ Χαβαϊκὸν Κοινοβούλιον, ἀναγνωρίσαν ἐκ θλιβεροῦ ἀποτελέσματος ὅτι ἡ λέπρα εἶναι μεταδοτικὴ καὶ ἀνίατος συνάμα, ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὴν διάδοσιν αὐτῆς διὰ νόμου ἐπιτρέποντος εἰς τὸ ὑγειονομικὸν συμβούλιον νὰ ἰδρῶσιν ἐν τῇ νήσῳ Μολοκῆ κατὰστημα ἐνθα νὰ μεταφερθῶσιν οἱ λεπροί. Οἱ ἐπιφορτισθέντες τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ἀπήντησαν μεγάλας δυσκολίας εἴτε ἐκ μέρους τῶν θυμάτων, καταδικαζομένων οὕτως εἰς ἐξορίαν καὶ ἀπομόνωσιν, εἴτε ἐκ μέρους αὐτῶν ἐκείνων ἀκόμη οἵτινες ἐνδιεφέροντο ἵνα προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοσοῦτον ὀλεθρίαν συνάφειαν. Ἔως τότε οἱ ξένοι ἐνομιζόντο ἀπηλλαγμένοι τῆς τρομερᾶς ἀσθενείας· ἀλλ' αἴφνης φήμη διεδόθη ὅτι τινες αὐτῶν προσεβλήθησαν, τοῦθ' ὅπερ κῆρυξεν τὸν φόβον καὶ ἐδικαίωσε τοὺς ἰατροὺς ὅσοι διίσχυρίζοντο ὅτι ἡ νόσος καθὼ μεταδοτικὴ, οὐδενὸς ἐφείδετο. Οἱ λευκοὶ κάτοικοι, οἱ ἔχοντες στενωτάτας σχέσεις μετὰ τῶν αὐτοχθόνων, κατοικοῦντες συνεχῶς εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν, κοιμώ-

μενοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ψάθης, τρώγοντες ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, σβένοντες τὴν δίψαν τῶν διὰ τῆς αὐτῆς κολοκύνθης, συνετάχθησαν μετὰ τῶν ἦττον ἀπαθῶν, τῶν παυσάντων νὰ ἀψιφῶσι τὸ μίασμα καὶ ν' ἀποκρύπτωσιν ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἐρεύνης τοὺς δυστυχεῖς προσβληθέντας ἢ τοὺς ἀπλῶς ὑπόπτους· διότι, ἐάν εἰς τὰς Σανδουϊκὰς νήσους τὸ οἰκογενειακὸν ἐνστικτὸν εἶναι παραδόξως ἀσθενές, τὸ κοινωνικὸν ὅμως εἶναι ἐξόχως ἰσχυρὸν, καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ 1873 ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι τὰ δέοντα μέτρα.

Μέγα παράδειγμα τῆς εἰς τοὺς νόμους ὑποταγῆς, δοθὲν ὑπὸ ἀνδρὸς ἰσχυροῦ καὶ δημοτικοῦ, ἐνεποίησεν ἐντόπωσιν εἰς τοὺς πειθομένους τοῖς νόμοις ὡς καὶ εἰς τοὺς θεωροῦντας αὐτοὺς τυραννικοὺς καὶ ὡς προγραφὴν. Ὁ ἀνὴρ δ' αὐτός εἶναι ὁ δικηγόρος Βιλ Ραγσδάλ ὅστις ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ ὅστις τυγχάνει νομίμων, εὐγλωττος, ἐμφαντικὸς, πνευματώδης καὶ εἰρων. Ἐνεδύετο κατὰ τὸν τελευταῖον πάντοτε συρμὸν μετ' ἐπιδεικτικῆς κομψότητος, καὶ μητρόθεν μὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτόχθονα φυλὴν, πατρόθεν δὲ ἦν Ἀμερικανός. Οὗτος ἔγραψεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἀστυνόμον ἵνα καταγγεῖλῃ αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς λεπρὸν, ἔτοιμος νὰ καταλίπῃ τὴν πατρίδα του ἀμέσως, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ ἀκόμη ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ὑπόνοιαν τοῦ ὑγειονομικοῦ συμβουλίου, διότι μόλις εἶχον φανῆ τὰ πρώτα ἐπ' αὐτοῦ συμπτώματα. Ὁ Βιλ Ραγσδάλ ἐπεβιάσθη τῷ ὄντι ἐκουσίως ἐπὶ τοῦ πλοίου Κιλανέα, μεταφέροντος τεσσαράκοντα λεπρούς· οἱ φίλοι του καὶ οἱ πολυάριθμοι γνωστοὶ του, οὓς ἀπεχαιρέτησε τὴν προῖαν, συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τοῦ πλοίου, οἱ μὲν κλαίοντες, οἱ δὲ προσφέροντες αὐτῷ στεφάνους ἐξ ἀνθέων. Πρὶν ἢ ἐπιβιβάσθῃ, ἐστάθη ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἐδημηγόρησεν εἰς τὸ πλῆθος προτρέπων νὰ ὑποταχθῶσι μεθ' ὑπομονῆς εἰς μέτρον ὅπερ ἐκήρυξε δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον. Ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐπίσης τὴν χριστιανικὴν ἀφοσίωσιν τοῦ πατρὸς

Δαμιανού (*Damiens*), βέλγου ιερέως, ὅστις ἐξέλεξε πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἱεροῦ ὑπουργήματός του τὴν ἀποικίαν ταύτην τῶν ἐκουσίως καὶ ἀκουσίως προγεγραμμένων, ἐνθα ἔχει ἐνώπιόν του νεοφύτους ἀπεχθεῖς τὴν ὄψιν, ὧν τινες τοσοῦτον δύσμορφοι ἐγένοντο ὑπὸ τῆς φρικαλέας νόσου, ὥστε ὁμοιάζουσι πρὸς ἀληθῆ τέρατα.

Οὐδεμία ἀτομικὴ διάκρισις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν θυμάτων τούτων, ἐξ ὧν ἓν εἶναι ἐξαδέλφη τῆς βασιλίσσης Έμμας, χήρας τοῦ βασιλέως Καμεχαμέχα Δ'. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865 μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1874 ἀφίκοιτο εἰς Μολοκάνη 1145 προσβιβλημένοι, τούτων δὲ ἀπέθανον ἤδη 412. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν γράφω, μένουσιν 103, ὧν 22 παῖδια. Τὸ πλεῖστον ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπόρων καὶ ἐξ ἀνάγκης διατρέφονται δαπάναις τοῦ μικροῦ Χαβαϊανῶν βασιλείου. Καὶ τοὶ ἠκούσθησαν παράπονά τινα υπερβάντα τὰ ὄρια τῆς νήσου, ὀφείλομεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῆς καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ ἱκανοποιῇ τὰ δίκαια παράπονα τῶν πασχόντων.

Τὸ κατάστημα τοῦ Μολοκάνη δὲν ἔχει ἀρκετὰ δωμάτια, ὥστε ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην εὐρίσκειται μέγας ἀριθμὸς λεπρῶν. Ἡ τοιαύτη συσώρευσις δὲν ἀντίκειται ἀληθῶς εἰς τὰ ἔθιμα τῶν Χαβαϊανῶν ὅσον εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἰδέας· ἀλλ' οὐδεὶς ἰατρὸς ὑπάρχει τακτικὸς ὅπως θεραπεύῃ τὰς λοιπὰς ἀσθενείας, ὑφ' ὧν πάσχουσιν οἱ λεπροί. Ὁμιλήσωμεν ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νήσου.

Μολοκάνη, ἡ νήσος τῶν ἐξορίστων λεπρῶν, εἶναι ἡ «*Molokai aima pali*», ἡ νήσος τῶν κρημνῶν, οἱ δὲ βράχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὰ φυσικὰ αὐτῆς τείχη ὑψοῦνται καθέτως ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρις ὕψους 1,000—2,500 ποδῶν—τείχη ζωγραφικοῦ μεγαλείου, ἅτινα ὡς οἱ βράχοι τῆς Χαβάης διατέμνονται ὑπὸ χαραδρῶν ἀπὸ τῶν λειμῶνων ἄχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐξέλεξαν δὲ διὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀσθενῶν πεδίων λίαν

ἀλλόκοτον, 20,000 σχεδὸν πλέθρων κείμενον μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ ἐνὸς κρημνοῦ 2,000 ποδῶν ὕψους, ὅστις εἶναι βατὸς μόνον διὰ ἐλικοειδοῦς ἀτραποῦ, ἐναερίου καὶ τοσοῦτον στενῆς, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ διέλθωσιν ἐκεῖθεν πρόβατα, διὸ τὸ κατάστημα τῶν λεπρῶν, ἐκ τοῦ κάτω μέρους ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ τὸ κρέας, διὰ θαλάσσης, διότι τὸ μέρος τῆς ἀποβιβάσεως εἰς Καλαουπάπην, ὡς ὑπὴνεμον τῆς Μολοκάνης, εἶναι ἐπίσης λίαν δύσκολον πρὸς προσέγγισιν.

Τρία μίλια μακρὰν τῆς Καλαουπάπης ὑπάρχει τὸ χωρίον τῶν λεπρῶν, ὅπερ προσφῶρος δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ὁ φρικτότατος τόπος τῆς γῆς»—ἔδρα φρικαλέας νόσου καὶ βραδέως θανάτου, κατὰ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη ἀπελπίζεται νὰ παλαίσῃ—κοινότης προγεγραμμένων, θάνατος ἀπὸ κοινοῦ προσδοκώμενος ὑφ' ὧν, ὧν μόνη ἐνασχόλησις εἶναι τὸ ἀποθνήσκειν, σύζυγοι ἄνευ γυναικῶν, γυναῖκες ἄνευ ἀνδρῶν, τέκνα ἄνευ γονέων, γονεῖς ἄνευ τέκνων—ἄνδρες καὶ γυναῖκες οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἐνδιαφερόμενοι εἰς πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ὑπὸ τὸν ἥλιον,» καταδικασμένοι νὰ θεωρῶσι τὰς ἀπεχθεῖς ἀτραποὺς, δι' ὧν οἱ τῆς ἀτυχίας αὐτῶν σύντροφοι διέρχονται ὅπως φθάσωσι εἰς ἀγῆδες τέλους, καὶ γνωρίζοντες ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν ἀτραπῶν ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ διέλθωσι.

Μικρὰ ἐκκλησία, παρὰ τὸν τόπον τῆς ἀποβάσεως, καὶ ἑτέρα εἰς Καλαβάο ἀποδεικνύουσι τὴν ἔκτακτον ἀφοσίωσιν τοῦ καθολικοῦ ἱερέως ὅστις, καίτοι ἤλπιζε προαγωγὴν, καίτοι τυγχάνει νέος καὶ ἔχει τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰ προσόντα ὅσα ἠδύναντο νὰ ἀποτρέψωσιν αὐτὸν τοιαύτης θυσίας, ἤλθεν εἰς τὴν εἰδεχθῆ ταύτην κοιλάδα, ἐκούσιος ἐξόριστος, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ὑπερβαλόντως θαυμάζει τις μανθάνων τὴν ἠρωϊκὴν πράξιν τοῦ πατρὸς Δαμιανοῦ. Οὐδεὶς ἀνάξιος σκοπὸς τῷ ἀπεδόθη καὶ ὁ φθόνος κατεσίγησεν. Ὁ αὐστηρότερος διαμαρτυρούμενος ἐλησμόνησεν ὅτι ὁ κληρικὸς, ὁ μιμούμενος τοσοῦτον κατὰ

γράμμα τὸ παράδειγμα τοῦ Θεανθρώπου καὶ τὴν ζωὴν θέμενος χάριν τῶν ἀδελφῶν του, ἦτο ρωμανοκαθολικὸς ἱερεὺς, καὶ αὐθόρμητον αἰσθημα, ἀνώτερον παντὸς λογισμοῦ τὸν ἀνεκέρηξεν ἓνα τῶν στρατιωτῶν τοῦ «εὐγενοῦς στρατοῦ τῶν μαρτύρων.»

Οἱ πλεῖστοι τῶν λεπρῶν οἰκοῦσιν εἰς Καλαβάο, ἐκεῖ δὲ εἶναι καὶ τὸ νοσοκομεῖον. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν θυμάτων ἀνῆκεν εἰς τὰς τάξεις τῶν πτωχοτέρων καὶ κατοικεῖ εἰς εὐτελεῖς καλύβας· ἀλλὰ δύο ἐπίσημα ἄτομα, ὁ κ. Ναπέλας καὶ ἡ ἑντιμος Π. Υ. Καέο, ἡ ἐξαδέλφη τῆς βασιλίσσης Έμμας, ἔχουσιν ὠραία ἐνδιαίτηατα καὶ ὅλας τὰς ἀνάσεις ὅσας δύναται νὰ παράσχῃ ὁ πλοῦτος. Τὸ νοσοκομεῖον συνίσταται ἐκ δώδεκα ξυλίνων οἰκημάτων, καλῶς ἀνηγεγμένων ἐπὶ γηλόφων εὐαέρων καὶ ἐντελῶς κεκοιναμένων καὶ περικυκλωταὶ διὰ περιφράγματος. Καίτοι ἐλπίζεται ὅτι τὸ λεπροκομεῖον δὲν θ' ἀποδειχθῇ μόνιμον τοῦ βασιλείου καθίδρυμα, οὐχ ἦτον ἐφύτευσαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ λειμῶνος δένδρα ἅτινα, μετὰ ἐν ἡ δύο ἔτη, θὰ ἀποτελέσωσι σκιὰν δροσεράν· αὐλαξ δὲ, σκαφεῖς ἀντὶ ἀδράς δαπάνης, φέρει ἐκεῖ μακρόθεν ἀφθονον ὕδωρ. Οἱ λεπροὶ ἀποθνήσκουσι ταχέως, ἀριθμοῦσι δὲ εἰς τὸ νοσοκομεῖον τεσσαράκοντα ἐτοιμοθανάτους. Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς αὐλῆς τοῦ νοσοκομείου εἶναι τὰ κτίρια τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, περιλαμβανομένου τοῦ φαρμακείου ὅπερ εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ ὅλα τὰ φάρμακα· ἐν ἐλλείψει δὲ τακτικοῦ ἰατροῦ, αἱ κοιναὶ ἀσθένειαι θεραπεύονται ὑπὸ νεῆμονος Ἀγγλοῦ λεπροῦ. Εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην εἰσὶν ἐπίσης τὸ γραφεῖον τοῦ γενικοῦ ἐπιστάτου, ὅστις κρατεῖ τὸ λογιστικὸν καὶ τὴν στατιστικὴν τοῦ καταστήματος· ὁ διοικητὴς διαμένει ἐκεῖ, εἶναι δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως... ἀλλ' ὁ ἀληθὴς διοικητὴς—εἶναι ὁ θάνατος.

Ὅταν ὁ δικηγόρος Ραγοδάλ κατήγγειλεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς λεπρὸν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ὅποιον πρόσωπον θὰ διεδραμάτιζεν εἰς Μολοκάνη. Ἡ παρουσία ἀνθρώπου (ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η')

που τοσοῦτον ἰσχυροῦ διὰ τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς δημοτικότητός του ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ πολῦτιμος ἀραγὴ ἡ σπουδαία ἀμύχνα διὰ τὴν κυβέρνησιν. — Ἐν ἀπάσαις ταῖς δημοσίαις θέσεσιν αἱ ἀλληλοδιαδόχως κατέλαβεν, εἶχεν ἀποκτήσει καὶ διατηρήσει ἀξιοσημειωτὸν ἐπιρροήν. Πάντες οἱ ξένοι οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς Σανδουϊκὰς νήσους ἀκούουσι νὰ γίνηται λόγος περὶ τοῦ δυστυχίου *Bill Ragsdale*, περὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῆς δυστυχίας αὐτοῦ.

Μέχρι τοῦδε δὲν διέψευσε τὰς ἐλπίδας τῶν φίλων του, ἡ δὲ κυβέρνησις εὗρεν ἐν αὐτῷ πράκτορα δραστήριον ὡς καὶ συνετόν. «Κάλλιον νὰ ἦναι τις πρῶτος εἰς χωρίον ἢ δεῦτερος εἰς τὴν Ῥώμην.» Ἴσως τοῦτο εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ διοικητὴς Ραγοδάλ, διότι οὕτω τὸν χαρακτηρίζουσι, καὶ τοὶ μόνον τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ καταστήματος τῷ ἐνεπίστεύθησαν. Ἐξασκεῖ δ' ἐπὶ τῶν λεπρῶν εἰς Μολοκάνη, τὴν αὐτὴν ἐπιρροήν ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν πολιτῶν τοῦ Χιλὸ· ἀπολαύων δὲ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ διοικητοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασκῇ αὐτὴν δεσποτικῶς, προτιμᾷ ὅμως νὰ ἀγαπάται διὰ τὴν μετριφροσύνην του. Περιορίζων μόνος του τὴν ἰσχύιν του, ὡς συνταγματικὸς πρόεδρος, προσέλαβε ὡς βοηθὸν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ εἰκοσὶ μέλη, ἐκλεγόμενα μεταξὺ αὐτῶν τῶν λεπρῶν· ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνατροφῆς του καὶ τοῦ χαρακτήρος του δεσπόζει τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ἥτις ἀφίνει αὐτὸν νὰ ἀποφασίζῃ περὶ πασῶν τῶν υποθέσεων, χωρὶς τὸ παράπαν ν' ἀντιτείνῃ.

Ἡ τροφή εἶναι καλῆς ποιότητος. Καίτοι δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπρῶν αὐξάνει καὶ ἡ συγκοινωνία εἶναι δύσκολος, ἡ τροφή διανέμεται τακτικῶς καὶ ἀφθόνως. Ἐκαστὸς λεπρὸς λαμβάνει καθ' ἑβδομάδα 21 λίτρας πόνη (1) καὶ 5 ἢ 6 λίτρας κρέατος. Ἐάν

(1) Τὸ πόνη, ἡ ἐθνικὴ τροφή τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Χαβαϊ, εἶναι φύραμα ἐκ ρίζης κάλυο ἢ *arum esculentum*. Τὸ κάλυο εἶναι ὠραῖον φυτὸν τῶν τροπικῶν μὲ πλατέα καὶ πράσινα τρυφερά φύλλα.

τὸ πλοῖον τὸ κομίζον τὰ τρόφιμα βραδύνη, ἀντικαθιστῶσι τὸ πόνη καὶ τὸ κρέας διὰ 9 λιτρῶν ἄριζης, 4 λίτρας σακχάρους καὶ 4 λιτρῶν ἀτακέως (σολομοῦ). Ὁ σάπων καὶ τὰ ἐνδύματα παρέχονται ὑπὸ τῆς διοικήσεως· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀναγκαίων τούτων πραγμάτων, οἱ λεπροὶ οὐδὲν δύνανται νὰ προμηθευθῶσιν ἐμὴ διὰ τῆς ἐργασίας των ἢ διὰ τῶν βοηθημάτων τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ὕσσι, εἰς εὐτυχεστέραις ἡμέραις, εἶχον καφέ, καπνόν, ἐνδύματα τοῦ συρμού, κοχλιάρια, παιγνίδια, βιβλία, ἐργαλεῖα, κτλ. ὀφείλουσι νὰ ἀπαρνηθῶσιν αὐτὰ, ἐκτὸς ἂν ἔχωσιν εἰς Χαβάην ἢ εἰς Χιλὴ φίλους ἐνθυμουμένους τοὺς πάσχοντας, διότι ἡ ἀποστολὴ πάντων τούτων τῶν πραγμάτων γίνεται ἐπίσης διὰ προσώπων φιλελεημόνων πρὸς τὸν πατέρα Δαμιανόν, ἵνα τὰ διανεῖμῃ αὐτοῖς, ἀλλ' εἰς λίαν μικρὰν ποσότητα, ὥστε πάντες δὲν λαμβάνουσι μερίδιον.

Ἐκτὸς τῶν δύο καθολικῶν ἐκκλησιῶν, ὑπάρχει εἰς Καλαβάο παρεκκλησίαν διαμαρτυρομένων μετὰ ἱερέως λεπροῦ ὡς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ δύο σχολεῖα ἐνθα τὰ 22 παιδιὰ τοῦ καταστήματος ἐκπαιδεύονται εἰς Χαβαϊανὴν γλῶσσαν ὑπὸ διδασκάλου λεπροῦ. Ὑπάρχει προσέτι κατάστημα, ἐξ οὗ οἱ λαμβάνοντες παρὰ τῶν οἰκογενειῶν των χρήματα δύνανται νὰ ἀγοράζωσι πράγματα εἰς τιμὰς ἀρκαύσας δι' ἀποζημιώσιν τῶν ἐξόδων τοῦ ἐμπορίου πρὸς μετακόμισιν αὐτῶν. Ἡ κλίσις τοῦ ἐνδύσθαι κομφῶς ὑφίσταται εἰσέτι παρὰ τοῖς λεπροῖς ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν, ἀπαντῶνται δὲ εἰς Καλαβάο γυναῖκες αἰτινες, καίτοι εἰδεχθεῖς ὡς Γοργόνας, ἀντικαθιστῶσι τοὺς ὄφεις τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδοῦσας διὰ στεφάνου ἐξ ἀνθέων, ἀποδεικνυόμεναι φιλάρεσκοι καὶ ὑποβλέπουσαι τοὺς θαυμαστάς.

II.

Ὁ βασιλεὺς Καλακαούχας (4) καὶ ἡ βα-

(4) Ὁ νῦν βασιλεὺς Καλακαούχας ἐξελέγη διάδοχος τοῦ ἀποβιώσαντος Λουναλίλου, ὅστις ἐπίσης δι' ἐκλογῆς ἀνεδείχθη διάδο-

σίλισσα Καπιολάνη, σύζυγός του, ἐπισκεφθέντες τοὺς ὑπηκόους των ἐν Μολοκῇ ἐγένοντο δεκτοὶ μετ' ἐγκαρδίῳ ἀνευφημιῶν καὶ ἐχαιρετήθησαν ὑπὸ μουσικῆς συνισταμένης ἀπὸ ὀρχήστραν ἐκ λεπρῶν. Ὁ μονάρχης ἀπήντησεν αὐτοῖς βασιλικὴν προσφώνησιν εἰπὼν ὅτι ὑπέγραψεν ἀκουσίως τὸ ψήφισμα ἀναγαίου χωρισμοῦ, ἕπερ φεῦ! ἀναγνωρίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καὶ ὑποσχεθεῖς ὅτι ἡ κυβέρνησις του οὐδὲν θὰ παραβλέψῃ ὅπως μελίση τὴν σκληρὰν ταύτην ἐξορίαν. Ὑποτίθεται, δικαίως ἢ ἀδίκως, ὅτι ἡ ἀπάθεια εἶναι ἐκ προνοίας μία τῶν συνεπειῶν τῆς λέπρας· οἱ ἀτυχεῖς ὅμως ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως Καλακαούχα ἤκουον τὴν μονάρχην αὐτῶν μετὰ ζωηρᾶς συγκινήσεως, πολλοὶ μὲν δακρυρροῦντες, ἅπαντες δὲ λίαν συγκινηθέντες ὄντες, ἐκ τῆς συμπαθοῦς ἐπισκέψεως ἦν ἔκαμε πρὸς ἐκείνους αἰτινες εἶχον ἤδη τὸν ἕνα πόδα ἐν τῷ τάφῳ.

Ἐκ τινος ἐκθέσεως ἀνδρὸς συνοδεύσαντος τὴν Α. Μεγαλειότητα μετὰ δύο μελῶν τοῦ

χοῦ τοῦ ἀποβιώσαντος τελευταίου ἡγεμόνος τῆς καμεχαμεχανῆς δυναστείας. Ὁ πρῶτος τῶν ὁμωνύμων Καμεχαμέχα βασιλέων ἦν Καμεχαμέχας ὁ Μέγας, ὅστις ἀπεβίωσε τῷ 1819. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Καμεχαμέχα τοῦ Β' κατελύθη ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων, πρῶτου τοῦ μεγάλου ἱερέως Χεβαχέβα παραδόσαντος αὐτὰ τῷ πυρί. Ὁ Καμεχαμέχας ἀπεβίωσεν ἐξ ἱερέως τῷ 1828 ἐν Λονδίῳ, ὅπου εἶχε μεταβῆ μετὰ τῆς συζύγου του, διάδοχος του δ' ἀνεδείχθη ὁ Καμεχαμέχας Γ', ὅστις ἐπισήμως καθιέρωσε τὸν χριστιανισμόν ὡς θρησκείαν τοῦ ἔθνους του καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη 30. Καμεχαμέχας ὁ Δ' στεφθεῖς τῷ 1854 ἀπεβίωσε τῷ 1863 μετὰ τοῦ νεοῦ υἱοῦ του τὸν θάνατον. Ἡ βασίλισσα Ἐμμα ἡ Καλιλεονάλη εἶναι ἡ χήρα του. Ἡ δυναστεία του ἐτελείωσε τῷ 1873, θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Καμεχαμέχα τοῦ Ε'. Ὁ Λουνίλος μόνον μῆνας τινὰς ἐβασίλευσεν.

ὑγειονομικοῦ συμβουλίου ἀποσπῶ τὸ ἐπόμεινον λεπτομερὲς διήγημα.

«Ὅτε ἀπεβιβάσθημεν, εὔρομεν τοὺς λεπρούς συνηγμένους περὶ τοὺς διακοσίους ἢ τριακοσίους (τὸ κατάστημα ἠρίθμει ἐξακοσίους ἐνενήκοντα ἑπτὰ τοιοῦτους), διότι εἶχον προειδοποιηθῆ περὶ τῆς ἐπισκέψεώς μας, ἐχαιρετήθημεν δὲ ὑπὸ φαίδρας μουσικῆς. Ἡ ὀρχήστρα συνίστατο ἐκ τεσσαρῶν ὀργάνων, δηλ. ἐνὸς τυμπάνου, μιᾶς σύριγγος καὶ δύο πλαγιαύλων, οἱ δὲ μουσικοὶ, νέοι ἔτι, ἦσαν πάντες φοικωδῶς παραμυροφωμένοι ὑπὸ τῆς λέπρας. Ἡ φαίδρα αὐτῆ μουσικῆ παρήγαγεν εἰς ἡμᾶς παράδοξον ἐντύπωσιν, βλέποντας τὰ ἀτυχῆ ταῦτα πλάσματα, καὶ δυσκόλως ἠδυνάμεθα νὰ ὑποκρύψωμεν κράμα εὐσπλαγχνίας καὶ ἀποστροφῆς θεωροῦντες ἑαυτοὺς περικυκλωμένους ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὑπὸ προθύμου πλήθους, μειδιῶντος πρὸς ἡμᾶς μὲ πρόσωπα τὰ ὁποῖα καὶ γελοιογράφος ἀκόμη θὰ ἐφοβείτο. Τινὲς ἔτεινον τὴν χεῖρα ἵνα ζητήσωσι συμπαθητικὴν χαιραψίαν, ἀπεμακρύνοντο ὅμως μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην, ὅτε διὰ χειρονομίας ὑπενθυμίζομενα τοῖς ὅτι εἶναι λεπροὶ, προγεγραμμένοι ἐκ τῆς κοινῆς, ὧν ἡ ἔφασις εἶναι μολυσμός. Εὐμενεῖς τινες ἐρώτησεις τοῦ λατροῦ, δόκτορος Τρουσῶ, ἠλάττωσαν τὴν στενοχωρίαν ἧτις ἐπῆλθε κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ πλῆθος αὐτὸ ἤρχισε νὰ λαλῆ μὲ θάρρος καὶ νὰ γελᾷ, ὡς πάντες οἱ Χαβαϊανοὶ νησιῶται, οἱ καθ' ἑξῆς ἀδιάφοροι· ἐκτὸς δὲ ἐξαιρέσεων τινῶν, μόλις ἀπελείφθησαν αὐτοῖς ἴχνη τῆς Ολιβερᾶς μελαγχολίας ἢ φυσικῆ τῆς λόγῳ ἔδει νὰ προσδοκᾷ τις ἐκ τοιοῦτων δυστυχῶν ὄντων. Λίαν εὐχαριστημένοι ἐφαίνοντο ἐκεῖνοι πρὸς οὗς τὸν λόγον ἀπευθύναμεν, καὶ πάντοτε μετὰ προθυμίας ἀπήντων. Ἄνεγνωρίσαμεν πολλοὺς φίλους καὶ γνωρίμους, αἰτινες, ἄφαντοι γενόμενοι, ἐνομιζόντο τεθνεῶτες. Ἐκ τούτων εἰς ἦτο μέλος τῆς ἔθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ νοῦμον μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος τοῦ 1868. Ὅπε ἐπλησιάσαμεν εἶπομεν αὐτῷ· «Εἰσθε ἀρ-

χαῖος γνώριμος; Ναι, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ τὸν ἀνευρίσκετε εἰς ζῶντα τάφον.» Τυγχάνει δὲ εἰς τῶν προκρίτων τῆς ἀποικίας ταύτης, τὸ δὲ ὑγειονομικὸν γραφεῖον διώρισεν αὐτὸν ἐπιθεωρητὴν τοῦ δημοσίου καταστήματος.

Ἄπαντες οἱ λεπροὶ δὲν φαίνονται ὅτι εἰσὶ προσβεβλημένοι ὑπὸ τῆς νόσου. Παρητηρήσαμεν δὲ τινὰς αἰτινες ἠδύναντο νὰ διαβῶσι διὰ τῶν ὁδῶν μας χωρὶς νὰ ὑποθῶσιν ἔχοντες λέπραν. Καὶ ὅμως εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μορφήν· παρὰ τοῖς μὲν ὑπῆρχεν εἰς τ' ἄκρα τοῦ σώματος, μόνον τῶν σαρκῶν καταβιβρωσκομένων καὶ σπηρωμένων τῶν ὀστέων τῶν ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν· παρὰ τοῖς ἄλλοις δὲ ἐξεδηλούτο διὰ μελανῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος κηλίδων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῆς λέπρας, ὅπερ φαίνεται ἅμα προσεκτικῶς ἐξετάσῃ τις τὸν πάσχοντα, εἶναι, ὡς λέγουσι, τὸ χειρότερον, τὸ ὀλεθριώτερον καὶ τὸ δολιιώτερον, διότι εἶναι τὸ μᾶλλον μεταδοτικόν. Ἐδειξάν ἡμῖν γυναῖκάς τινὰς ἐκ τοῦ εἶδους τούτου πασχούσας, αἰτινες, περιδιαβάζουσαι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, οὐδόλως ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν γυναίκες πλάσματα.

Ἄφου ἡ εὐαισθησία ἡμῶν ὑπέφερε σκληρῶς ἐκ τῆς θέας τοῦ πλῆθους τῶν λεπρῶν αἰτινες παρευρέθησαν εἰς τὴν ἀποβίβασιν ἡμῶν, πῶς νὰ περιγράψωμεν τὴν ἐντύπωσιν ἢ ἐνεποίησαν ἡμῖν ἐκεῖνοι οὗς εἶδομεν κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μας εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Μόλις ἀπελείποντο αὐτοῖς ἴχνη ἀνθρωπίνης μορφῆς. Αἱ αἰθουσαι τοῦ νοσοκομείου τούτου διατηροῦνται λίαν καθαραὶ καὶ καλῶς ἀερίζονται· ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ἀτμόσφαιρα ἐφάνη ἡμῖν ἀναδίδουσα ὁσμήν πτώματος. Ὅποιον θέαμα παρέσχον ἡμῖν ἅπαντες οὗτοι οἱ δυστυχεῖς, ὧν οἱ μὲν ἐνόκλαζον ἐπὶ τῶν ψυχῶν των ἢ στρωμάτων των, οἱ δὲ ἐκάθηντο ἐπὶ τῆς ἑδρας των. Πραγματικὰ ὄντα πτώματα, ἀναπνέοντα εἰσέτι καὶ περιφέροντα ἐφ' ἡμῶν τὸ βλέμμα τῶν ὑελῶδων ὀφθαλμῶν των, ὑπενθυμίζον ἡμῖν τὰ φαντάσματα καὶ τοὺς βρυκόλακας αἰτινα

περιμένουσιν, ὡς λέγουσιν, τὴν νύκτα, ὅπως κορέσῃσιν τὴν ἀδδραργίαν των καὶ τὴν διψαντων ἐπὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν ἀρτίως ταφέντων νεκρῶν.

Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω ὅτι εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν κομψὸν παιδίον, τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν, μὲ γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κόμην ξανθὴν, ἐγερθὲν ὅταν ἐπλησιάσαμεν, παρατήρει ἡμᾶς μετὰ τῆς γλυκείας ἐκείνης ἐκφράσεως τῆς προκαλοῦσης τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ θωπεύωμεν τὰ παιδία—ἀλλ' ἀδύνατον νὰ ἐνδώσωμεν εἰς τὴν δειλὴν αὐτὴν πρόσκλησιν. Τὸ ἀγγελόμορφον πλάσμα ἐγενήθη μὲ τὴν προπατορικὴν κηλίδα ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς λέπρας. Ἐστρέψαμεν τὴν κεφαλὴν ὅπως μὴ ἴδωμεν αὐτὸ κλαίον.

«Εἰς ἑτέραν αἰθουσαν εἰδομέν τινα, ὅστις ἦτο ἴσως αὐτὸς ὁ πατήρ τοῦ δυστυχοῦς μικροῦ λεπροῦ καὶ ὅστις ἦτο πλέον σωρὸς ἐν σήψει σαρκός· πνοὴ τις διέφρευγεν εἰσέτι, πνοὴ ἀσθενῆς, ἥτις, μετὰ τινος ὤρας, ἐμελλε νὰ ἦναι ἡ τοῦ θανάτου ψυχορραγία· δεκατρεῖς ἄλλοι ἀσθενεῖς προηγήθησαν αὐτοῦ ἀπὸ μιᾶς ἑβδομάδος, ἐπὶ πεντήκοντα ὀκτὼ δ' ἐπιζήσαντων τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεώς μας, εἴκοσιν ἕτεροὶ ἐμελλον ν' ἀποθάνωσι πρὶν ἢ παρέλθῃ ἡ δευτέρα ἑβδομάς.»

Φεῦ! ἔπρεπε ν' ἀναστήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰς Σανδουϊκάς νήσους δεύτερον προφήτην Ἐλισσαίῃ ἢ Ἐλισσαίον, πρὸς ὃν ὁ βασιλεὺς Καλακζούχας, καὶ ὁ ἔπραττεν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ Ἰωσαφάτ, νὰ στέλλῃ ἐκείνους οἷτινες; θὰ ἀπεινούντο αὐτῶ, ὡς ὁ Ἰωσαφάτ ἔστειλε τῷ Ἐλισσαίῃ Νεζμὰν τὸν στρατηγὸν τοῦ βασιλέως; τῆς Συρίας, θεραπευθέντα ἐκ τῆς λέπρας ἀφοῦ ἐλούσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ (1). Ἀλλ' ὅταν τις ἐπισκέπτηται τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Καλαζάο τότε μείζονα τοῦ Ἐλισσαίῃ προφήτην πρέπει νὰ ἐπι-

(1) Βασιλεῖων Β', κεφάλαιον ε'.—Ἐπτὰκις ἐβυθίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἀποκατέστη ὡς παιδίου μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη.—Σημ. Ὁμήρου.

καλεσθῆ, αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ὅστις διὰ μόνης τῆς ἀφῆς ἐθεράπευσε τοὺς λεπροὺς τῆς Γαλιλαίας.

Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν Μολοκάνν, τὴν τοῦ θανάτου ταύτην κοιλάδα, ἐπανακάμπει τοῦλάχιστον μὲ τὴν εὐχαρίστησιν ὅτι οἱ Παρίαὶ οὗτοι, οἱ ἐξόριστοι, προγεγραμμένοι καὶ καταδικασμένοι εἰς πρόωρον θάνατον, οὔτε ὑπὸ τῆς θρησκείας, οὔτε ὑπὸ τῆς φιλάνθρωπίας ἐγκατελείφθησαν. Ἡ Χαβαϊανὴ κυβερνήσις, καίτοι ὀλίγου ἔχουσα πόρους, οὐδὲν ἀμελεῖ πράγματι ὅπως συγκρατῆσιν τὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς ἐπαχθοῦς αὐτῶν ὀδοποιίας, αἱ δὲ κυβερνήσεις τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης οὐδόλως θὰ ἠδύνατο νὰ πράξωσι κάλλιον.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Σ. ΣΤΑΗΣ.

ΜΗΧΑΝΙΚΗ.

ΤΟ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ «ΧΡΟΝΟΥ».

Ἄπαντες ἀνομολογοῦσιν ὅτι ἡ ἐφημερίς, μάλιστα ἡ καθ' ἐκάστην ἐκδιδομένη, εἶναι ἔργον θαυμασίον. Τὸ ἐπιπόνημα τοῦτο τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ὡς χαρακτήρ καὶ δύναμις τυγχάνει μοναδικόν· πλὴν τόσον συνείθισαν εἰς τὰ θαυμάσια, ὥστε σπανίως ἐρωτῶσι πῶς κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκδοσις τοιαύτης ἐφημερίδος. Πῶς τῶντι ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς κατορθοῖ ὁ Χρόνος, ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ αὐτὴ ἐφημερίς, ἡ ἕκαστον φύλλον περιέχει τόσα γράμματα, ὅσα τόμος σχήματος ὀγδόου ἐκ πεντακοσίων σελίδων, νὰ ἐκδιδῆται καθ' ἐκάστην; Βεβαίως μεγίστη εἶναι ἡ καθημερινὴ ἐργασία πρὸς διάταξιν τόσης ὕλης καὶ ἐπίσης ἀξία λόγου τυγχάνει ἡ ἀπαραίτητος πρὸς ἐκδοσιν τοῦ φύλλου δεξιότης, πλὴν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀναγνωστῶν ἀγνοοῦσι διὰ τίνων

μέσων αἱ διάφοροι αὐταὶ δυνάμεις ἐνεργοῦσι καὶ συμπράττουσι πρὸς παραγωγὴν ἐν ὀρισμένην ὥρᾳ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἔργου, ὅπερ καλοῦσι Χρόνον (α).

Εὐκόλως κατανοεῖ τις ὅτι πρὸς ἐκδοσιν τοιαύτης ἐφημερίδος, ἡ καὶ πάσης ἄλλης, ἀνάγκη συνενώσεως δυνάμεων ἢ μέσων ὅπως καταστήσωσιν αὐτὴν ὄργανον εἰδήσεων ἢ

(α) Ὁ Χρόνος οὐδέποτε περιέχει ὀλιγώτερας τῶν δεκαεξὶ σελίδων, ὧν ἐκάστη ἀπὸ 6 στήλας· συνεχῶς δὲ ἔχει εἴκοσι σελίδας. Ὁ κολοσσὸς οὗτος τῆς δημοσιογραφίας μόνον ἐκ τῶν εἰδοποιήσεων κερδαίνει κατ' ἔτος τοῦλάχιστον 430 χιλιάδας λιρῶν στερλινῶν, ὅσα δηλ. ἀπαιτοῦνται δ' ὅλα τὰ ἔξοδα, ἐκτὸς τοῦ χάρτου, τῆς στοιχειοθετήσεως καὶ τῆς ἐκτυπώσεως· ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὅλων τῶν ἐξόδων, ἔχει ἐτησίως πρόσθετον καθαρὰν 100—120 χιλιάδων λιρῶν (σημειωτέον ὅτι ἕκαστον φύλλον τοῦ Χρόνου πωλεῖται ἀντὶ τριῶν δηναρῶν ἢ πεννῶν—ἑβδομηκονταπαράδων εἰς νόμισμα Σμύρνης ἀγοραίων.) Ἀνταποκριτῆς ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ, τοῦ *Graphic*, εἰδημοσίευσεν ἐσχάτως λίαν περιέργους πληροφορίας περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ Χρόνου. Ὁ εἰρημένος ἀνταποκριτῆς λαμβάνει ὡς τύπον τὸ φύλλον τῆς 6(18 Ἰουνίου 1875. Τὸ φύλλον ἐκεῖνο περιεῖχεν ἐν ὅλοις 20 σελίδας καὶ 120 στήλας πυκνοῦ κειμένου, ὧν 63 εἰδοποιήσεων (τυνθῶς ὁ μὲν ὁ Χρόνος περιέχει 16 σελίδας ἐξ 6 στήλων ἐκάστην, ὡς εἶπομεν)· ἐκάστη δὲ τῶν σελίδων ἐκείνων οὐδὲν περιεῖχε λευκὸν μέρος, οὐδὲ διάστιχα. Πρὸς τοῦτοις ὁ ἐν λόγω ἀριθμὸς περιεῖχεν ὀλίγιστα ἄρθρα, ἐκτὸς τῶν λεγομένων κυρίων ἄρθρων (*leading articles*), τῶν ἰδιαίτερων τηλεγραφικῶν τοῦ εἰδήσεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἢ τῆς μῆνης αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀλληλογραφίας. Οἱ χαρακτῆρες ἦσαν μικροὶ καὶ εἰς τινα μέρη μικρότατοι· τόση δὲ ὕλη θὰ κατελάμβανε 40 σελίδας τῶν ἀμερικανικῶν ἐφημερίδων καὶ πολὺ περισσότερὰς τῶν ἡμετέρων.

ἀγγελιῶν. Ἡ διάδοσις τῆς παιδείας, ἡ εὐκόλος καὶ ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης συγκοινωνία, ὁ πλοῦτος, αἱ πολλαὶ ἀνάγκαι μεγάλης κοινῆς, τὰ πάντα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ διευκολύνωσι τὴν ὑπαρξιν τῆς πρώτης ὕλης, οὕτως εἶπεν, ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐφημερίδα. Τὸ τακτικὸν προσωπικὸν τῶν συντακτῶν τῆς συλλέγει εἰς ὅλας τῆς γῆς τὰς γωνίας, τῇ συμπράξει πλήθους δευτερευόντων πρακτῶν, ἀτμοπλόων, σιδηροδρόμων, τηλεγράφων, ὅλα τὰ ἔξια μνείας καὶ σχολίων γεγονότα, μέχρι δὲ τίνος πᾶν νέον συγκοινωνίας μέσον τυγχάνει νέος σύμμαχος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ διευθέσις καὶ συνένωσις τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀποδεικνύει μὲν μεγάλην δεξιότητα, μεγάλην πείραν, διέυθυνσιν ἐντελῶς ὀργανισμένην, ἀλλ' οὐδόλως ἐξηγεῖ τὸν κυριώτερον λόγον τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος. Μέχρι τῆς φάσεως τῆς διατάξεως τῆς ὕλης οὐδὲν ἔκτακτον διορῶμεν ἢ ὅ,τι γίνεται εἰς ἀπάσας τὰς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις· μόνον δὲ μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου ἄρχονται, οὕτως εἶπεν, αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐκδόσεως. Καὶ ὅμως πάλιν ὑφίσταται ἡ κυριώτερα.

Ὑποθεθέντος ὅτι συνελέθησαν ὅλα τ' ἄρθρα, ἀπασαὶ αἱ ἀλληλογραφίαι, ὅλα τὰ διάφορα, ἄπασαὶ αἱ ἀγγελίαι, κτλ., ἡ διαλογὴ καὶ διάταξις αὐτῶν οὐδένα πρέπει νὰ ἐκπλήξωσι, διότι τὰ τοιαῦτα πανταχοῦ γίνονται καὶ εὐκόλως κατανοοῦνται ὡς ἐκ τῆς διανομῆς τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ καλοῦ ἐν γένει διοργανισμοῦ. Οὐδὲν θαυμαστὸν, καὶ τοι σχεδὸν ἀκατάληπτον, ἐάν ἐντὸς ὀλιγοχρονίου ἐργασίας ἀνθρωπίνης ἐτέθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἕκαστον γράμμα πάσης γραμμῆς τῆς ἐφημερίδος, ἐάν ὅλα τὰ κενὰ συμπληρώθησαν καὶ τὰ πάντα εἰσὶν ἔτοιμα εἰς ὀρισμένην ὥραν· ἀξιοσημείωτον μὲν εἶναι τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ὅπως ἴσως ἐξηγεῖται, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τῆς τακτικῆς διανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἡτις ἠνωμένη ἀποτελεῖ τὸ σύνολον. Ἡ ἀληθὴς δυσχέρεια ἀρχεται ἀφοῦ συντελεσθῶσι πάντα ταῦτα.

Ἄμα στοιχειοθετηθῇ ἡ ὕλη τῆς ἐφημερί-

δος και σελιδοποιηθῆ, πρέπει να εκτυπωθῆ και διανεμηθῆ. Ἐνταῦθα ὀλίγον βοηθεῖ ἡ διανομὴ τῆς ἐργασίας. Διὰ μόνων τῶν χειρῶν ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ εκτυπωθῆ καθ' ὦραν ὠρισμένος ἀριθμὸς ἀντιτύπων σειρᾶς στο χειροθετημένων σελίδων, πρῶτοι δὲ οἱ ἰδιοκτῆται ἐφημερίδων ὤφειλον νὰ καταβάλλωσι τὴν δυσχερείαν ταύτην, μάλιστα μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν εὐκόλων μέσων ἐργασίας, ἀπαιτούντων ὕλην περισσοτέραν ἐν χρόνῳ βραχυτέρῳ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐδόνατο ἐφημερίαι τις νὰ προοδεύη και νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὸ δημόσιον, ἐκδίδουσα μόνον τριακόσια ἀντίτυπα τὴν ὥραν, διότι ἡ κυκλοφορία τῶν ἐφημερίδων ἐτύγχανε τότε λίαν περιωρισμένη ἡμέρον ὁμοίως, ὅτε τὰ μᾶλλον μεμακρυσμένα μέρη κράτους τινὸς ἀπέχουσι τῆς πρωτευούσης μίαν μόνον ἡμέραν, ὅτε ὁ πλοῦτος τόσον διεδόθη, ὥστε ἀξίον λόγου μέρος τοῦ πληθυσμοῦ—ὅστις ἀδιαλείπτως αὐξάνει—δύναται νὰ ἐξοδεύη καθ' ἑκάστην πρὸς ἀπόκτην ἐφημερίδος, ὅτε φυτικῶς κατέστη ἀναγκαῖον νὰ εκτυποῦται ἐντὸς μιᾶς ἢ δύο ὥρων ὀλόκληρος ἐκδοσίς, ἧς ἡ πληθὺς θὰ ἐφαίνετο ἄλλοτε μυθώδης, εἶναι πρόδηλον ὅτι ἄνευ τελειοποιημένων μηχανικῶν μέσων, ἄνευ τῆς τοῦ ἀτμοῦ δυνάμεως, τῆς βοηθοῦσης τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν, τὸ ἔργον θ' ἀπέβαινε ματαιοπονία.

Μικρὸν μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἀτμοῦ, ὡς κινητικῆς δυνάμεως, διενεώθησαν νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ἐφημερίδων. Τὸ πρῶτον ἀτμοκίνητον πισστήριον συνέστη ὑπὸ τοῦ Κ. Οὐάλτερ τῷ 1814. Πολὺ βεβαίως ἐνδιαφέρει νὰ ἐξακριβώσωμεν κατὰ πόσον τοῦτο προήγαγε τὸν Χρόνον, τὸ θετικὸν ὅμως εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον ὁ Χρόνος ἐνήργησε πρῶτος ἵνα κατορθώσῃ ἡ μηχανικὴ νὰ πολυπλασιάσῃ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ἐφημερίδων μετὰ ὑπερβολικῆς ταχύτητος και ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἦν μέγα διὰ τε τὴν ἐφημερίδα αὐτὴν και διὰ τὸν κόσμον ὅλον.

Ἡ τελειωτέρα τῶν ὑπαρχουσῶν μηχανῶν—ἡ τοῦ Οὐάλτερ—ἐφευρέθη και κατασκευ-

ἀσθη ἐπίτηδες διὰ τὸν Χρόνον. Οὐδαμοῦ θὰ κατώρθουν νὰ κατασκευάσωσι τόσον τελείων, διότι ὁ ἐφευρετικώτερος τῶν μηχανικῶν, ἐργαζόμενος ἀποκλειστικῶς ἐπὶ προτύπων, δὲν θὰ κατέβαλλε τὰς παρεμβαλλομένας δυσχερείας. Πρὸς ἐντελῆ ἐπιτυχίαν ἔδει νὰ διακινδύνησῃ ἀδρά κεφάλαια, νὰ ἀπελπίζηται ἐκ τῆς ἀποτυχίας πολλῶν ἀποπειρῶν, ἀλλὰ νὰ ὑπομένῃ και νὰ ἔχῃ διαρκῶς ὑπ' ὄψιν τὸν σκοπὸν ὃν ἐπεδίωκε, μηδὲν ἀρκούμενος εἰς ἡμιεπιτυχίαν. Ἐξ ἀνάγκης ὤφειλε προσέτι νὰ δοκιμάζῃ τὴν μηχανὴν λεπτομερῶς, ν' ἀναπληρῆ πᾶσαν φαινομένην ἑλλειψιν και ἀδιαλείπτως ν' ἀπλοποιῆ τὴν μηχανήν.

Ἐκ τῆς τῆς χρήματων δαπάνης, ἐκ τῆς μεγίστης ὑπομονῆς και ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων δοκιμῶν παρήχθη τὸ πισστήριον Οὐάλτερ, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ θ' ἀντικαταστάσῃ βεβαίως (ἢ ἄλλη παραπληροῖα μηχανή) τὰ ταχύτερα τῶν πισστήριων, δ' ὧν ἐκτυποῦνται ἤδη αἱ ἐφημερίδες. Ἀληθῶς δὲ τῶν γνωστῶν πιστικῶν μηχανῶν εἶναι οὐδεμία ἀπλουστερα, οὐδ' ἐντελέστερον ἐνεργεῖ, συγχρόνως οὐδεμία καταργεῖ ὀλοτελῶς τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίαν ὅσον ἡ τοῦ Οὐάλτερ. Εἰς ἀπάσας τὰς ἄλλας φάσεις τοῦ καταρτισμοῦ ἐφημερίδος τινὸς, ὁ κυριώτερος σκοπός, ὃν ἐπιδιώκουσιν, εἶναι τὸ νὰ καταστήσωσιν ἐντελῶς δραστηκὴν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου και νὰ ὀργανίσωσιν αὐτῆ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλὰ ἐν τῇ ἐκτύπωσιν πρέπει νὰ ἐπιτυχηθῆ, εἰ δυνατόν, ἢ διὰ μηχανῆς ἀντικατάστασις τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας, διότι αὕτη οὐ μόνον πολλὰ ἀπαιτεῖ χρήματα, ἀλλὰ εἶναι και μέγα ἐμπόδιον πρὸς τὴν ταχύτητα.

Τὸ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει ταχύτερον τῶν πισστήριων, τὸ *Hoe ten Feeder*, ἀπαιτεῖ δεκαοκτὼ ἀνθρώπους ἵνα ἐνεργῆ (νὰ τίθηται ὁ χάρτης λ. χ., ν' ἀποσύρῃται, κτλ.), και ὅμως μόλις εκτυποῖ ἐπτά ἢ οκτὼ χιλιάδας ἀντιτύπων καθ' ὥραν, διότι μόνον ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εκτυποῖ, τὸ δὲ πισστήριον Οὐάλτερ μόλις ἀπεσχολεῖ ἕνα ἐργάτην και δύο μαθητευμένους και εὐκόλως και ἐντελῶς ἐκ-

τυποῖ δώδεκα χιλιάδας πεντακόσια ἀντίτυπα. Ἄς ἐξηγήσωμεν πῶς κατορθοῖ τοῦτο.

Ἡ βῆσις τῆς μεθόδου ταύτης τῆς ἐκτύπωσης ἐγκείται ἐν τῷ πολυπλασιασμῷ τῶν εἰς σχήματα (φόρμας) στοιχειοθετημένων μεταλλικῶν πλακῶν. Ἡ στοιχειοθετημένη ὕλη δὲν δύναται νὰ μεταβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ πιστηρίου Οὐάλτερ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἐξ αὐτῆς στερεὰ πρότυπα. Πρὸ πάντων ὅθεν ὀφείλουσι νὰ προστυπώσωσι τὴν στοιχειοθετημένην ὕλην και νὰ δώσωσιν εἰς τὸ πρότυπον καμπὴν ἡμικυλινδρικήν, ὥστε νὰ δύναται νὰ προσαρμόζηται εἰς μέγαν κύλινδρον· τοιαύτη δὲ καμπὴ δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν κινητῶν χαρακτήρων. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ ἄνευ ταχέως τινὸς μέσου τοῦ νὰ πολυπλασιάζωνται τ' ἀντίτυπα τῶν προστύπων (*cliche*) καθ' ἡ ἐφημερίαι εκτυποῦνται, οὐδὲν ὅμως θὰ ἀπεδινύετο σήμερον ἐπαρκῆς εἰς ἐφημερίδα λόγου ἀξίαν ἢ ἐκτύπωσις δώδεκα χιλιάδων πεντακοσίων ἀντιτύπων καθ' ὥραν. Ἡ ἐκτύπωσις θ' ἀπῆσχόλει τὸ πλεῖστον τῆς νουκτὸς, ἐνῷ ὁ Χρόνος δὲν τίθηται εἰς τὰ πιστήρια πρὸ τῆς τετάρτης ἐωθινῆς ὥρας. Τὸ προστύπωμα (μέθοδος τοῦτέστι, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ διὰ τῆς στεροτυπίας πολυπλασίας τῆς ὕλης) εἶναι ἄρα ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ και ἡ μέθοδος δι' οὐ ἐνεργεῖται αὕτη διὰ τὸ πιστήριον Οὐάλτερ εἶναι θαυμασία και ἀπλῆ.

Τὸ ἀντίτυπον φυσικῶ τῷ λόγῳ στοιχειοθετεῖται κατὰ πρῶτον διὰ τῆς χειρὸς, κατὰ τὴν συνήθη μέθοδον, και ἡ στοιχειοθετημένη ὕλη κατατάσσεται εἰς στήλας τοῦ αὐτοῦ μήκους. Αἱ στήλαι αὗται κατόπιν σελιδοποιεῦνται και τίθενται εἰς στερεὸν σιδηροῦν περίθεμα ἐπὶ ὀμαλῆς μεταλλικῆς τραπέζης, ἢ δὲ σελῆς, ἀφοῦ τακτοποιηθῆ καθ' ὅλα, σφίγγεται καλῶς διὰ σφηνῶν κοχλιοειδῶν και μεταφέρεται εἰς τὸ ἐργοστάσιον τῆς προστυπώσεως, ὅπου καλύπτουσιν αὐτὴν μετὰ στρώματά τινα χάρτου ὕγρου, και διὰ ἰσχυρῶν κυλινδρῶν δις πιέζουσι τὴν σελίδα, ὥστε ὁ χάρτης εἰσάγεται εἰς ὅλα τὰ κενὰ και τὰ διαλείμματα τῶν χαρακτή-

ρων. Μετὰ ταῦτα θέτουσι τὴν σελίδα, διατελοῦσαν κεκαλυμμένην ὑπὸ τοῦ χάρτου, ἐπὶ βαρέος πιστηρίου μετ' ἑλικᾶς, οὗ ὁ βυθὸς ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικῆς κάψης θερμαινομένης ὑπὸ ἀτμοῦ. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ κλιβάνου ἀποξηραίνει ταχέως τὸν χάρτην, ἐνῷ συγχρόνως ἡ πίεσις ἐμποδίζει τὴν συστολὴν (*ζάρωμα*) ἢ ἐξόγκωσιν τοῦτου. Μετ' ὀλίγον ἀποσύρουσι τὴν σελίδα, ὁ δὲ χάρτης, ἀφαιρεθεὶς ἐκ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, παριστᾷ μῆτρην ἢ ἀκριβῆς καὶ ἄντιγραφὸν τῆς στοιχειοθετήσεως, και ἐπὶ τῆς μῆτρας ταύτης χύνουσι τότε τὸ πρότυπον ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν. Πρὶν τῆς χύσεως ὅμως ἀποξηραίνουσιν ἐντελῶς τὴν ἐκ χάρτου μῆτρην θέτοντες ἐπὶ ἄλλης θερμῆς πλακῆς.

Ἄπασα ἡ ἐργασία αὕτη ὀλίγον ἀπαιτεῖ καιρὸν ἀφοῦ δὲ γίνη, προσαρμόζουσι τὴν ἐκ χάρτου μῆτρην, ἐστραμμένην πρὸς τὰ ἄνω, εἰς ἄλλην ἡμικυλινδρικήν μῆτρην, εἰς ἣν στερεοποιεῖται διὰ σιδηρᾶς σφάνης, ἧς τὰ ἄκρα ὑπερβαίνουσι τὴν παχύτητα ἢν θέλουσι νὰ δώσωσιν εἰς τὸ πρότυπον, ἔπειτα καλύπτουσιν ὅλα μετὰ πλάκα στήριζομένην εἰς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄκρα και αὕτως ἀποτελεῖται εἶδος θαλάμου ἔχοντος ἐμβαδὸν κυκλοτερές, ὅπερ εἶναι κενὸν παχύτητος σχεδὸν κατὰ τρία τέταρτα τοῦ δακτύλου. Ἐν τῷ κενῷ τούτῳ δύο ἄνθρωποι χύνουσι τοὺς χαρακτήρας. Οὕτω δ' ἀποτελεσθέντος τοῦ προστύπου, ἀφαιροῦσι τὴν ἐκ χάρτου μῆτρην, ἧτις, μόλις μελανωθεῖσα ὑπὸ τῆς θερμότητος, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πολλάκις διὰ τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν τοῦ μεταδόσαι και ἄλλα ἀντίτυπα. Μικρὸς ἀτμοκίνητος πρίων περιτέμνει (κουρεύει) τὸ περισσεῦσαν μέταλλον τῶν χυθέντων χαρακτήρων, μεθ' ὃ καθαρίζονται τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα τῶν ἄρθρων και τὰ διαλείμματα τῶν στηλῶν και κατόπιν τίθηται τὸ οὔτω τελείως καταρτισθὲν πρότυπον εἰς τὸν κύλινδρον τοῦ πιστηρίου, ὅπερ εἰς ὀλίγα γίνεταί λεπτά. Ἡ τοιαύτη σελίς ἔχει ὄψιν ἰσχυροῦ και στερεοῦ ἐκ λευκοῦ μετάλλου ἡμικυλινδρῶν, ἔχοντος ἐσωτερικᾶς ἵνας διατεθειμένους πρὸς

πρόληψιν ἐνδεχομένων ἀνισοτήτων ἢ ἀνωμαλιῶν, καὶ εἶναι κεκαλυμμένη ἀπὸ ὠραία καὶ καλὰ γράμματα πρὸς ἐκτύπωσιν. Ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται ἐντὸς χρόνον βραχυτέρα ἢ ὅσος ἀπητήθη ἵνα τὴν περιγράψωμεν. Τὸ σύνολον δὲ τῆς ἐργασίας τῆς χύσεως καὶ αὐτῆς τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ Χρόνου ἀπαιτεῖ δέκα λεπτά, ἀφ' οὗ ἡ σελὶς παραδοθῆ εἰς τὰς χύτρας ἕως οὗ τὸ πρόστυπον τεθῆ εἰς τὴν μηχανήν· δυνατόν δὲ νὰ γίνῃ καὶ εἰς οὐκὼ λεπτά.

Πρόδηλον ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἄπειρος προσγίνεται οἰκονομία ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ἥς τ' ἀποτελέσματα περιορίζει κυρίως ὁ ἀριθμὸς τῶν μηχανῶν, ἐφ' ὧν τίθενται αἱ πλάκες τῶν προστύπων· ἄνευ δὲ τοῦ μέσου τούτου τοῦ πολυπλασιάζειν τὰς σελίδας τῆς στοιχειοθετήσεως, θ' ἀπέβαιναν ἀδύνατον νὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν περισσότεροι τῆς μιᾶς μηχανῆς, ἐκτὸς ἂν διὰ τῆς χειρὸς ἐγένοντο διπλαῖ ἢ τριπλαῖ ὄλαι αἱ στοιχειοθετήσεις. Πρακτικῶς θὰ ἦτο ἀδύνατον ὡσαύτως νὰ ἐκτυπωθῶσι τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μικροῦ κυλίνδρου. Ὁσάκις, ὡς συνήθως συμβαίνει, ὁ Χρόνος περιέχῃ δεκαεξὶ σελίδας, χύονται εἰς τὸ ἐργαστάσιον τῆς ἐφημερίδος ἐβδομήκοντα δύο πρόστυπα τὴν νύκτα. Πρῶτα χύονται τὰ ἐξωμέρη τοῦ φύλλου· κάμνουσι δὲ τέσσαρας ἢ τετραπλᾶς στοιχειοθετήσεις, ἃς θέτουσιν εἰς τέσσαρα πιεστήρια, καὶ ταῦτα περὶ τὴν δευτέραν ἑωθινὴν ὥραν ἔχουν τετελεσμένην τὴν ἐκτύπωσιν. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος, ὅπερ πρέπει νὰ ἐκτυπωθῆ ταχύτερον, μεταχειρίζονται πέντε στοιχειοθετήσεις ἢ τεσσαράκοντα πρόστυπα, ἅτινα τιθέμενα εἰς πέντε πιεστήρια ἐκτυποῦνται περὶ τὴν ἕκτην ὥραν.

Ἄνευ τῶν ἐκ στερεοῦ μετάλλου ἡμικυλινδρικών τούτων σελίδων τὸ πιεστήριον οὐδέποτε οὐδέποτε ἤθελεν ἀποδειχθῆ τέλειον, ὅπως νῦν· ἄνευ δὲ τῆς εὐκολίας τοῦ πολυπλασιάζειν τὴν πρώτην διὰ χειρὸς γενομένην στοιχειοθετήσιν, οὐδεμίαν μηχανὴν θὰ ἐπῆρκει εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς νεωτέρας δημοσιογραφίας. Οὐχ ἦττον, τὸ ἐν ἄνευ

τοῦ ἐτέρου δὲν δύναται νὰ βραδίῃ, καὶ ὅσον χρήσιμα καὶ ἂν ἀποδεικνύονται τὰ πρόστυπα, δὲν θὰ ἔφερον τὸ νῦν ἀποτέλεσμα ἄνευ τῆς μηχανῆς ἐφ' ἧς τίθενται.

Ἐνταῦθα θέλομεν ἀποπειραθῆ νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς μηχανῆς, καὶ τοὶ δύσκολον τὸ πρᾶγμα ἄνευ εἰκόνων, ὅχι διότι ἡ μηχανὴ εἶναι πολύπλοκος· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἶναι ἀπλουστάτη, χάρις εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἐφευρέτου καὶ τὰς ἐπενεχθείσας μεταβολάς· ἀλλὰ διότι μᾶλλον καταληπτὴ θὰ ἐγένετο διὰ τῶν εἰκόνων.

Τὸ πρῶτον συστατικὸν τῆς μηχανῆς αὐτῆς εἶναι ὅτι δὲν τυπώνει κατὰ φύλλον, ὅπως γίνεται εἰς ὅλα τὰ πιεστήρια, ἀλλ' ἐκτυπώνει κύλινδρον συνεχῆ χάρτου, ἐξ οὗ κόπτει τὴν ἐφημερίδα, ἀνὰ ἐν ἀκριβῶς ἀντίτυπον ἅμα ἐξερχόμενον ἐντελῶς τετυπωμένον ἐκ τῆς ἄλλης ἄκρας. Ἡ ἀτελείτης ἐκ χαρτίου ταινία εἶναι ἅρα τὸ πρῶτον ὅπερ ποιεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸ μέρος τῆς ἐκτύπώσεως.

Ταινία χάρτου, χαρτοῦσα σχεδὸν 5500 φύλλα τοῦ Χρόνου, εἶναι περιελιγμένη εἰς ἓνα κύλινδρον ὀπισθεν τῆς μηχανῆς, ὅταν δὲ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτύπωσις ὁ χάρτης ἀδιαλείπτως ἐκτυλίσσεται διερχόμενος πρῶτον διὰ κυλίνδρων βεβρεγμένων, οἵτινες τὸν ὑγραίνουσιν—οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κύλινδροι λαμβάνουσι τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ των ὄθεν στραγγίζεται διὰ πολλῶν ἐριούχων (τσοχῶν). Ἐκ τῶν κυλίνδρων τούτων ὁ ὑγρανθεὶς χάρτης μεταβαίνει εἰς τὰς στερεοτυπωμένας πλάκας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰς τέσσαρας σελίδας τοῦ ἐνός μέρους τοῦ φύλλου καὶ αἵτινες ἀκριβῶς σχηματίζουν τὴν περιφέρειαν ἐνός κυλίνδρου. Παρὰ τοῦτον ὑπάρχει ἕτερος κύλινδρος τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, ἔχων ἐπιφάνειαν λείαν καὶ ὁμαλὴν, καὶ πιέζων ἀπαλῶς τοὺς χαρακτῆρας· ὁ δὲ χάρτης ἐκτυποῦται ἐνῶ διέρχεται διὰ τοῦ ἐλαστικοῦ αὐτοῦ διαστήματος, ἦτοι τῶν δύο τελευταίων κυλίνδρων (α). Ἀφοῦ ἐξέληθ

(α) Διὰ τοὺς μὴ εἰδότες τὰ τῶν τυπογραφείων σημειοῦμεν ὅτι οἱ τοιοῦτοι κύλιν-

ἐκεῖθεν περιελίσσεται εἰς ἕτερον κύλινδρον, ὅστις διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐκτυπώνει τὸ ἄλλο μέρος. Τοῦτου δὲ γενομένου, δύο ἄλλοι κύλινδροι τῆς αὐτῆς περιφερείας σύρουσι τὸν χάρτην· ὁ μὲν εἶναι ἐφωδιασμένος μετ' ἐλλαν (εἶδος τεζιαχίου), ὁ δὲ μετ' ἰαμαν, ἥτις δι' ἐντέχνου μηχανικῆς πίεσεως κινεῖται καθ' οἷανδήποτε θελήσῃ τις ὥραν καὶ ἀποσπᾷ τὴν ἐφημερίδα ἀπὸ τὴν ἀτελευτήτων ταινίαν, ἐκτὸς μικρᾶς λωρίδος μενούσης ἐφ' ἐκάστου μέρους καὶ χρησιμεύουσης ἵνα σύρῃ τὸν χάρτην μακρύτερον ἐφ' ἑτέρων δύο κυλίνδρων ἐντελῶς ἀποχωρίζοντων τὸ φύλλον καὶ τελειοποιούντων αὐτό.

Ὡς προείπομεν, διὰ τὴν ὅλην μηχανικὴν αὐτὴν ἐργασίαν, ἥς περιληπτικὴν μόνον ἰδέαν ἐδώκαμεν, ἀρκοῦσι δύο μαθητευόμενοι καὶ εἰς ἐργάτης· φαντάζεται δὲ πᾶς τις κατὰ πόσον εἶναι τελειοποιημένη μηχανὴ ἐκτυπούσα ἐφημερίδα καὶ ἀπὸ τὰ δύο συγχρόνως μέρη καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐλπίσεως.

Τὸ θαυμασιώτερον ἴσως εἶναι ὁ τρόπος δι' οὗ ἀδιαλείπτως μελανοῦνται τὰ πρόστυπα. Ἐὰν λάβητε ὑπ' ὄψιν τὸν *Χρόνον*, τὰς *Ἡμερησίας Εἰδήσεις* καὶ τὸν *Σκώτορ* (*Scotsman*)—ἐφημερίδας ἐκτυπούμενας σήμερον διὰ τοῦ πιεστηρίου Οὐάλτερ—θέλετε παρατηρήσει ὅτι ἡ ἐκτύπωσις εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ φύλλου εἶναι τελεία καὶ ὁμοιόμορφος, πράγματα δηλ. ἄτινα, ὡς οἱ τυπογράφοι ἠξέουσι, δυσκόλως ἐπιτυγχάνονται διὰ τῶν κοινῶν καὶ λοιπῶν γνωστῶν πιεστηρίων· τοῦτο δὲ τὸ κατόρθωμα ἡ μηχανὴ ἐκτελεῖ μελανοῦσα 12500 ἀντίτυπα καθ' ὥραν. Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἄνευ εἰκόνων δυσκόλως δύναται τις νὰ παραστήσῃ τὴν ἐν χρήσει μέθοδον· προσθέτομεν δὲ ὅτι ἡ μελάνη λαμβάνεται μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ταχύτητος ἐκ δύο μεγάλων δοχείων καὶ μεταδίδεται διὰ κυλίνδρων εἰς τὰς δύο τῶν προστύπων σειρὰς. Κύλινδρος βυθιζόμενος εἰς τὰ δοχεῖα αὐτὰ γεμίζεται μετ' ἐλλαν, ἥτις δι' ἀπλῆς ἐπαφῆς

μεταβιβάζεται εἰς δεύτερον κύλινδρον καὶ ἐκ τούτου εἰς τρίτον, ἔπειτα εἰς τέταρτον καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν φέροντα κατ' εὐθείαν εἰς τὸν μελανοῦντα τὰ πρόστυπα. Ἡ ταχέια δὲ κίνησις τῶν κυλίνδρων συντελεῖ εἰς τὸ νὰ τρίψῃ καλῶς τὴν μελάνην καὶ νὰ ἐπιθέσῃ εἰς τοὺς γαρυκτῆρας στρώμα μικρὸν καὶ τακτικόν· ψήκτρα ὑπάρχουσα εἰς τὸν πρῶτον κύλινδρον, ὅστις βυθίζεται ἐν τῷ δοχείῳ, ἐμποδίζει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ λαμβάνῃ μελάνην περισσοτέραν τῆς ἀπαιτουμένης.

Τοιαῦτα τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ πιεστηρίου Οὐάλτερ, ἡ δ' ἐφεύρεσις τῆς μηχανῆς αὐτῆς ἐμφαίνει νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς δημοσιογραφίας. Μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εἰρημένου πιεστηρίου μεγάλαι ἦσαν αἱ δυσχερεῖαι πρὸς καταρτισμὸν ἡμερησίας ἐφημερίδος καὶ πολλὰ τὰ ἐξόδα τῶν ἐργατῶν. Τῶντι' ὅσον θαυμάσια καὶ ἂν ἐτύγχανον τὰ ἀρχαῖα τοῦ *Howe* πιεστήρια, σχετικῶς πρὸς τὰ πρὸ αὐτῶν, ἦσαν λίαν πολυπλοκα καὶ ἀπῆτουν πολλὴν διὰ τῆς χειρὸς ἐργασίαν ἵνα ἀποτελέσωσιν ὅ,τι διὰ τῶν νῦν γίνεται.

Τὸ πιεστήριον Οὐάλτερ—καὶ τοῦτο τυγχάνει τὸ οὐσιωδέστατον—ἀπέριωσ ἐνίσχυσε τὰς ἐφθηνὰς ἐφημερίδας τῆς Ἀγγλίας, τὰς ἀντὶ μιᾶς πέννας ἢ δηναρίου πωλουμένας. Ἄνευ τοῦ μέσου ὅπερ παρέχει τὸ προστύπων εἰς τὸν πολυπλασιασμὸν τῶν τυποῦμένων φύλλων καὶ ἄνευ τῆς τελειοποιήσεως ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μηχανῆς Οὐάλτερ ἢ ἄλλων παραπλησίων, κατασκευασθεισῶν κατ' ἐκείνην, δυσκόλως λίαν θὰ διετηροῦντο αἱ ἐφθηναὶ ἐφημερίδες, διότι πᾶσα διὰ χειρὸς ἐργασία καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολυδάπανος· ἀλλὰ τὸ πιεστήριον Οὐάλτερ ἐπῆλθεν ἐπίκουρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ ὡς παράδειγμα τοῦ τί δύναται νὰ πράξῃ ἐφημερίς, ἥς ἕκαστον φύλλον τιμᾶται ἀντὶ δηναρίου, δύναται τις νὰ προβάλῃ τὸν *Σκώτορ*, ἐν τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ἐπαρχιακῶν φύλλων. Μετὰ τὸν *Χρόνον* πρώτη ἡ ἐφθηνὴ αὕτη ἐφημερίς ἐτυπώθη μετ' ἐπιπλήριον Οὐάλτερ καὶ συντόμως ἀ-

δροὶ εἶναι ἐλαστικοί, ἐκ ψαρφόκολλας. κτλ.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Θ').

πέδειξε τί κατορθούται διά τῆς ἐξοικονομήσεως χρημάτων καί χρόνου, ἐπιτυχχανομένης διά τῆς νέας μηχανῆς. Ὁ Σκῶτος ἔχει δύο ἰδίας ἀμαξοστοιχίας (σιδηροδρομικάς), τὴν μὲν μεταφέρουσιν εἰς Γλάσκοβον τὸ φύλλον ἐν ᾧ χρόνῳ δημοσιεύεται αἱ τοῦ Γλασκόβου ἐφημερίδες, τὴν δὲ ἐπιδίδουσιν τὸ φύλλον εἰς Δούνδη καὶ ἄλλα μέρη ἐν ᾧ μίλις ἐκδίδονται αἱ ἐγχώριαι ἐφημερίδες, δὲν εἶναι μικρὸν τοῦτο.

Ἐν Λονδίῳ, καὶ τοὶ τὰ κατὰ τὰς ἐφημερίδας ἄλλως ἔχουσιν, ἡ εὐκολία, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διά τῶν μηχανῶν αὐτῶν ἐν τῇ ἐκτυπώσει καὶ ἡ ταχύτης δι' ἧς αὕτη γίνεται, ἀρχίζουσιν ἤδη νὰ ἐπιφέρωσι πραγματικὴν ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἐπανάστασιν. Τὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ πισιτήρια κέλονται νὰ χορηγήσωσι ταῖς καθημεριναῖς ἐφημερίδας νέαν καὶ περισσοτέραν δύναμιν, ἥς ἰδέαν δὲν ἔχει τις ἄχρι τοῦδε. Σήμερον αἱ *Ἡμερησίου Εἰδήσεις* ἐκτυπῶνται μὲ ἑξ̄ πισιτήρια Οὐάλτερ, ἡ δὲ *Σημεία* καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες ἐκτυπῶνται ἢ ἐκτυπωθήσονται μὲ μηχανὴν Χόε μετηρρυθμισμένην καὶ κατεσκευασμένην κατὰ τὴν τοῦ Οὐάλτερ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἐργασία, τὰ ἐξοδα, καὶ αἱ βραδύτητες, ὅσα δηλ. συνεπάγεται τὸ ἀριστον τῶν ἀρχαίων συστημάτων παραβαλλόμενον πρὸς τὸ νῦν, μετ' οὐ πολὺ θὰ ἀποδειχθῶσι πράγματα ἀφόρητα ἀπέναντι τῶν τελειοποιήσεων, καὶ ἡ ἐφημερίς ἢ ταῦτα παραμελήσουσα οὐ μικρὸν θὰ ἐπισυδρομήσῃ.

Ἐκτὸς τούτων τὸ δημόσιον καθίσταται ἀπαιτητικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὰς *νεωτερας εἰδήσεις*, ἡ δὲ ἀπαιτήσις αὕτη ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἤδη συντελεῖ ἵνα συντέμνηται ὁσήμεραι ὁ χρόνος τῆς διαδόσεως αὐτῶν. Οὐ μόνον λίαν πρόσφατοι πρέπει νὰ ἦναι αἱ εἰδήσεις, ἀλλὰ καὶ τὸ τάχιστον πρέπει νὰ διανέμονται ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας τῆς χώρας εἰς τὴν ἄλλην. Ἄξιον τῶν ἄπορίας πῶς αἱ ἐφθναὶ ἐφημερίδες κατορθοῦσι ταῦτα οὐχ ἦττον τὸ πρᾶγμα δὲν εἶν' εὐκόλον δι' ὅλας καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἀπέβη ἀδύνατον

νὰ συστήσωσι νέας ἐφθναὶς ἐφημερίδας (τοῦ ἐνὸς δηναρίου), ἐνῶ συγχρόνως ἄλλαι παλαιαὶ ὄφειλον νὰ παύσωσι.

Τὸ πρῶτον ἄρα καὶ φυσικώτατον ἀποτελεσμα ἐκ τῆς παραδοχῆς τοῦ νέου τῆς ταχείας ἐκτυπώσεως συστήματος ἔσεται μεγάλη ἀνάπτυξις τοῦ ἐφθναοῦ τύπου ὡς πρὸς τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὴν ταχύτητα τῶν πληροφοριῶν του. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἤδη καὶ ἂν ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἐξακολουθήσῃ, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι μόνος ὁ Χρόνος κατέστησε δυνατὴν τὴν ὑπαρξιν τῶν ἐφθναῶν ἐφημερίδων ἐπωσδήποτε ὅμως βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δημοσιογραφίας θὰ ὀφείλῃ τὴν ἀνάπτυξιν του μᾶλλον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Χρόνου ἐγκαθιδρυθεῖσαν νέαν μηχανὴν παρὰ εἰς ἄλλο τι τῶν νεωτέρων χρόνων περιστατικῶν ἀναγόμενον εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν.

Ἄγγλος συγγραφεὺς, ἐξ οὐ πολλὰ τῶν ἀνωτέρω ἠρανίσθημεν, ἐξετάζων τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν, τῶν συνεπειῶν δηλ. ἃς θέλει ἔχει διά τὸ δημόσιον ἡ ἀνάγνωσις τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων, ἀπασῶν προσφάτων, ἐπιφέρει τὴν ἐπομένην κρίσιν.

«Πολλοὶ ἐπαναλαμβάνουσιν ὅτι ἡ ἐφημεριδογραφία φονεύει βαθμηδὸν τὰ βιβλία καὶ τὴν μελέτην. Ὅταν ἀνθρωπὸς τις, λέγουσι συνεχῶς, ἀναγνώσῃ τὸν Χρόνον του τὴν πρῶτην ἐπισταμένως καὶ κατόπιν μεταβῆ εἰς τὴν ἐργασίαν του, πῶς θὰ δυνηθῇ, ἐκτὸς ἂν γίνῃ ἐρημίτης, ν' ἀναγνώσῃ ἄλλο τι; Ἐάν, ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἀντι δηναρίου τιμώμεναι ἐφημερίδες μέλλωσι νὰ ἀναγινώσκονται πρὸς τὰς ἀκριβοτέρας, παρέχουσαι πάσης φύσεως πληροφορίας, φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς εἰδήσεις, ἀκριβοῦς καὶ αὐτοσχεδίως περὶ τούτων διαπραγματευόμεναι, διότι οὕτως ὀφείλουσι νὰ πράξωσιν, ὁ κόσμος θὰ πνιγῇ ἐκ κατακλισμοῦ φιλολογικῶν περιπτολογικῶν. Πᾶς τις θὰ παύσῃ τότε νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τοῦ σκέπτεσθαι καὶ θὰ ἀπολέσῃ τὴν δύναμιν τοῦ συλλογίζεσθαι.

»Αἱ γνώμαι αὗται δὲν εἶναι σπάνιαι

ἀλλ' ἔχουσι τάχα βάσιν στερεάν; Ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῶν ἐφημερίδων οὐδὲν παρέχουσι τὸ ἐπιφοβὸν ἀπ' ἐναντίας. Ὁ λαὸς, ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦλάχιστον, ἔχει ν' ἀπασχολήσῃ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν περισσότερον καιρὸν ἢ ὅσον εἶχεν ἢ παρελθούσα γενεά. Ὡς πρὸς τὴν ἐποψιν τοῦ ἀφρημένου, δύναται τις νὰ ἐξετάσῃ ἑαυτὸν ἐάν τοῦτο ἦναι καλὸν ἢ κακόν. Ἐντούτοις μὴ λητμονώμεν ὅτι νόμιμον εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ νὰ ἀναπαύεσθαι, ὅταν ἡ ἀνάπαυσις κτάται τὰς μηχανικὰς τῆς φύσεως δυνάμεις ἀλλ' οὐδὲ ἄμφιβολον ὅτι ἀγαθὸν τὸ μέχρι τινὸς δαπανᾶν τὰς ὥρας σχολῆς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει πολλὰς ἐφημερίδας μὴ οὔσας ἀξίας ν' ἀναγινώσκωνται ὑπὸ τιμίον ἀνθρώπων· τοῦλάχιστον τοιαῦται δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ καθημερινῷ τύπῳ, καὶ αἱ τίμαι ἐφημερίδες μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὸ ν' αὐξάνωσι τὰς ἰδέας τῶν ἀναγνοστών. Ὁ φόβος μὴ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων κατανήσωσι νὰ ζῶσι μὲ ἀλλοτρίους ἰδέας δὲν ὑφίσταται εἰσέτι, καὶ πολλὰ διδόμενα ὑπάρχουσιν ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐφημερίδων μὲ τὸν καιρὸν θὰ χρησιμεύσῃ ἵνα διδάξῃ πολλοὺς νὰ ἔχωσι πρωτοτύπου καὶ ἰδίας ἰδέας. . . »

Τὰ μέσα ταῦτα τῆς τελειοποιήσεως θὰ συντελέσωσιν ἄρα γε εἰς τὸν πολυπλασιασμὸν τῶν ὀργάνων τοῦ τύπου καὶ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἐνεργείας τῶν ὑπαρχόντων ἢ θὰ προαγάγῃ μόνον μίαν ἢ δύο ἐφημερίδας εἰς ἐκάστην μεγαλοῦπολιν τῆς Ἀγγλίας; Ἐάν ἡ ἀνάγνωσις μιᾶς καθ' ἡμέραν ἐφημερίδος δι' οὐδένα εἶναι βάρος, ὁ πολυπλασιασμὸς ὅμως τῶν ἐφημερίδων, ὡς συμβαίνει εἰς τινὰ μέρη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔσεται πηγὴ ἀηδίας. «Ἡ ἀληθὴς ὑπηρεσία μιᾶς ἐφημερίδος δὲν συνίσταται σήμερον, λέγει συγγραφεὺς τις, εἰς τὸ ἀντιπροσωπεῖν τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ φρόνημα τάξεως τινος ἢ κόμματος, ἀλλ' εἰς τὸ χρησιμεῖν ὡς ὄργανον συγκοινωνίας μεταξὺ πασῶν τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, ὡς μέσον, δι' οὗ ἕκαστος δύναται, τρόπον τινά, νὰ συνδιαλέ-

γηται πρὸς τοὺς γείτονάς του· προδήλως δὲ εἰς πᾶν μέρος ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο μία μεγάλη ἐφημερίς. Αἱ παντοῖαι εὐκολαὶ ἃς τὸ πισιτήριον Οὐάλτερ χορηγεῖ εἰς τὰς ἐφθναὶς ἐφημερίδας, παραδόξως θὰ συντείνωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τινῶν, πολὺ ὅμως ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ πολυπλασιασθῶσι τὰ ὄργανα τῆς κοινῆς γνώμης. Αἱ ἐφημερίδες θὰ μένωσι περιορισμέναι ἕνεκεν τοῦ σπουδαίου αἰτίου τῶν ἐξόδων, οὐδεμία δ' ἐφεύρεσις ἐδυνηθή ἄχρις ὥρας ν' ἀπαλλάξῃ αὐτῶν τὰς ἐφημερίδας καὶ ἰδίως τὰς ἐφθναὶς· τὰ δὲ κύρια ἐξοδα εἶναι ὁ χάρτης ἐφ' ὧν ἐκτυπῶνται. Ἡ δαπάνη αὕτη περιορίζει τὴν κυκλοφορίαν των, διότι πέραν ἀριθμοῦ τινος δὲν συμφέρει ν' αὐξήσῃ ἡ ἐκτύπωσις πρὸς τούτοις καθιστᾷ στενώτερον τὸν χώρον τῶν εἰδήσεων, διότι πρέπει νὰ κρατήσωσι θέσιν διὰ τὰς ἀγγελίας ἵνα καλύψωσι τὰ ἐξοδα τοῦ τύπου, τῆς συντάξεως, κτλ. Ἐάν ἡ κυκλοφορία εἶναι μεγάλη καὶ ἀπαντᾷ τὰ τοῦ χάρτου ἐξοδα, πρέπει αἱ ἀγγελίαι νὰ καλύψωσι τὴν ἄλλην δαπάνην καὶ νὰ φέρωσι κέρδος.»

Ἐπάρχει λοιπὸν, τρόπον τινά, μέσος ὁρος ὅν αἱ ἐφθναὶ ἐφημερίδες τῆς Ἀγγλίας δὲν δύνανται νὰ υπερβῶσι· διὰ τοῦτο εἶναι πιστευτὸν ὅτι μόνον αἱ ἐπιτηδείως διευθυνόμεναι ἐφημερίδες θὰ ὠφελήθωσιν ἐκ τοῦ πισιτηρίου Οὐάλτερ. Τὰ ἐπαρχιακὰ φύλλα, χάρις εἰς τὸν τηλεγράφον καὶ τὴν οἰκονομίαν ἥτις προσγίνεται εἰς τὴν ἐκτύπωσιν, θὰ δύνανται νὰ μεταδίδωσιν εἰδήσεις συγχρόνως μὲ τὰς ἐν Λονδίῳ ἐφημερίδας, ὧν δὲν θ' ἀποδεικνύωνται πλέον ἀπλῆ ἡχώ, καὶ θὰ κατορθώσωσι τὰ ἀξιολογώτερα αὐτῶν (ἦτοι δύο ἢ τρία τοῦ Λιβερπούλ, τοῦ Μάντσεστερ, τοῦ Γλασκόβου καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου), νὰ καταστήσωσι μονοπωλεῖον τὴν κυκλοφορίαν των ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις, δίδοντα τὴν ἀπαιτουμένην πολιτικὴν χροιάν εἰς τὰ περὶ τῶν τοπικῶν κύρια ἄρθρα των καὶ χορηγοῦντα εἰς τοὺς συνδρομητάς των ἀπάσας τὰς πληροφορίας τὰς ἀφορώσας τὸ ἔθνος των καὶ τὸν κόσμον ὅλον. Τοῦτο οὐδὲ ὅλως θὰ βλάψῃ τὰς τοῦ ἐνὸς δηναρίου ἐφη-

μερίδας του Λονδίνου, διότι αὐται καὶ κεφάλαια ἔχουσι καὶ μέσα πρὸς συντήρησιν· ἐπίσης οὐδὲ τὸν *Χρόνον* θὰ παραβλάψῃ, διότι ἡ θέσις αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς βρετανικῆς φυλῆς εἶναι ἄλλη.

ΕΥ. ΓΕΡ.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΟΠΑΔΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΚΤΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν αἷς ἀπειρος τυγχάνει ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, διάφοροι συνέστησαν καὶ ὄλονεν συνιστῶνται θρησκευτικαὶ αἱρέσεις, ὧν τινες ἐπαγγέλλονται, ὡς σύμβολον πίστεως, τὴν κοινοκτημοσύνην, συμμορφούμεναι ἴσως πρὸς ὅσα ὁ εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς λέγει (α) περὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν, ὅτι δηλ. οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες συνέζων καὶ εἶχον τὰ πάντα κοινά· ἐπὶ τῶν δὲ τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ διενέμοντο ἀλλήλοις, τῷ ἔχοντι μεγαλύτερας ἀνάγκας δίδοντες πλείονα. Οἱ ἐν Ἀμερικῇ ὁπαδοὶ τῆς κοινότητος ἀκολουθοῦν ἄρα τὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν παράδειγμα καὶ οὐ δόλως ἁμοιόζουσι πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ὁ-

(α) Οἱ πρώτοι χριστιανοὶ ἐθεώρουν τῶντι κοινὰ τὰ κτήματα καὶ ὑπάρχοντα. Ἀναγινώσκωμεν ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων κεφ. 2, ἐδ. 44—45.—«Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά, καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμερίζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε.»—Καὶ ἐν τῷ δ' κεφαλαίῳ 32—35 «Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ ἐλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. . . οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδετο δὲ ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν.»

μόφρονάς των, οὐδὲ ἐξετράπησάν ποτε εἰς βίαιοπραγίας ἢ κακουργήματα· ἀπ' ἐναντίας τὸν ἐπικίνδυνον θεσμόν μετέβαλον εἰς ἀγαθοεργόν, τὸ ὄργανον τῆς καταστροφῆς εἰς ὄργανον ἐργασίας. Οἱ μὴ εὐχαριστούμενοι ἐκ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ συνῆλθον περὶ τινα ἐκκλησίαν καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς, τῆς βιομηχανίας, τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς ἀπέδειξαν ὅτι καταγέλαστος χεῖμαιρικὴ ἰδέα, ὅσον ἐπίφοβος καὶ ἂν τυγχάνῃ, δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ πραγματικότης ὠφέλιμος. Ἀντιπάλωσι τὸν σίδηρον ἢ ν' ἀψῶσι τὸ πετρέλαιον παρεδέχθησαν ὡς ἔμβλημα τὸ ἄροτρον καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ κοινότητες αὐταὶ δὲν εἶναι πολιτεῖαι ἀγγέλων· πολλοὶ μὲν ὀρμῶνται ὑπὸ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ θέλουσι νὰ μιμηθῶσι τοὺς πρώτους χριστιανούς, ἵνα ἀσκῶσι τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ περιορισθῶσιν εἰς μοναστικὸν βίον, ὅστις προφανῶς ἀντιβαίνει εἰς τὸν προτεσταντισμὸν, ἀλλ' οἱ πλείστοι, ὡς εἰς ὅλα τὰ πράγματα συμβαίνει, ἐκτὸς τοῦ πνευματικοῦ σκοποῦ ἐπιζητοῦσι βίον ἀνετον, ἐργασίαν μετρίαν καὶ ἰσότητά κηραστάσεως κοινωνικῆς. Κατὰ βάθος ὁμως εἰς τὰς αἱρέσεις αὐτὰς ἀνακαλύπτει τις συνεχῶς, ἐκτὸς θεωριῶν ἐσσηνακῶν (αἱρέσεως ἰουδαϊκῆς συμφωνούσης πρὸς τὴν τῶν πυθαγορικῶν), τὸ σύστημα τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος, ὅπερ τόσον ἐσκανδάλισε τὴν γηραιὰν Εὐρώπην.

Ἄλλ' αἱ αἱρέσεις αὐταὶ ἢ κοινότητες ὅπως εἶναι διωργανισμέναι, θὰ πολυπλασιασθῶσιν ἄρα γε ταχέως; Ἡ πείρα ἐνὸς περιόπου αἰῶνος, λέγει συγγραφεὺς ἐπισκεφθεὶς διαφόρους τοιαύτας κοινότητας, δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτην ὑπόθεσιν· οὐχ ἦττον ὁμως ὁ κύκλος των θὰ ὑφίσταται, ὡς τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν, εἰρηνικῶς, εὐτυχῆς, εὐπερος, παρέχων τοῖς μὴ εὐχαριστημένοις ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐμμίθου ἐργάτου ἄσυλον ἀσφαλές, ἐν ᾧ εὐρήσουσιν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ πνεῦμα ἀντικρυς ἀντιβαίνον εἰς τὸ τῶν ἐργατικῶν ἐταιριῶν τῆς Εὐρώπης, τῶν διεθνῶν λεγομένων. Διὸ δὲν θεωροῦμεν ἀπὸ σκοποῦ νὰ ἀναφέρωμεν

τινὰ περὶ τῶν κοινοτήτων ἐκείνων, ἐρανεζόμενοι ἐκ συγγράμματος ἀνδρὸς εἰδικοῦ, πρὸ μικροῦ περιηγηθέντος τὰ μέρη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ὅπου ὑπάρχουσι κοινωνίαι τοιοῦτων αἱρέσεων.

Οἱ κοινοκτῆμονες τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, καθὸ ἀποτελοῦντες μᾶλλον αἱρέσεις θρησκευτικῆς ἐπαγγελιομένης ἰσότητος καὶ κοινὰ τὰ πάντα, διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ φέρουσιν ἴδια ὀνόματα· καλοῦνται δὲ τῶν ἐμπνευσμένων, τῶν φίλων τῆς ἀρμονίας (harmonistes), τῶν ἀποχωριστῶν (separatistes), τῶν τελειοποιουμένων (perfect onnistes) καὶ τῶν τρεμότων (shakers). Πρὸς τὸ παρὸν θέλομεν πραγματευθῆ περὶ τῶν τελευταίων, διότι ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχαιοτέραν καὶ τὴν καλλίτερον διωργανισμένην ἐταιρείαν τῶν ἐν Ἀμερικῇ ὁπαδῶν τῆς κοινοκτημοσύνης.

Ἡ μητρόπολις των, Λιβάνιον ἕως καλουμένη, ἰδρύθη ἐν ἔτει 1792 καὶ σήμερον εἰσέτι ἀκμάζει, οἱ δὲ τρέμοντες ἔχουσιν εἰς ἑπτὰ πολιτείας δεκαοκτὼ κοινότητας. Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη κοινότης συνίσταται ἀπὸ πολλὰς οἰκογενεῖας καὶ ἐπειδὴ, κυρίως εἰπεῖν, ἐκάστη οἰκογένεια εἶναι ἴδια κοινότης, δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις ὑπάρχουσι πενήτηντα ὀκτὼ κοινότητες τρεμότων, ἀποτελοῦσαι πληθυσμὸν 2415 ψυχῶν. Βάσις τῆς θρησκείας των εἶναι συνεχῆς κοινωνία μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων· φρονοῦσι δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπεφάνη τὸ δευτέρον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἰδρυτρίας τῆς αἱρέσεώς των Ἄννης Λή, ἀπλῆς καὶ ἀμαθοῦς Ἀγγλίδος, θυγατρὸς σιδηροουργοῦ τῆς Μαγχεστρίας. Ἡ γυνὴ αὐτῆ ἐνθουσιωδῶς ἐκήρυττε τὴν ἀγνότητα ὡς βάσιν πασῶν τῶν ἀρετῶν, κατόπιν δὲ αὐτὴ καὶ οἱ γονεῖς τῆς ἠνώθησαν πρὸς τινα μέλη τῆς Ἐταιρίας τῶν Φίλων ὅς ἀπεκάλεσαν τρέμοντας κουακέρους ἕνεκεν τοῦ ἐκτάκτου θρησκευτικοῦ ζήλου ἢ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ὁμοιάζει πρὸς σφοδρὸν τρόμον. Οἱ δὲ ἦσαν ἄγιοι οὔτοι κατεδιώχθησαν καὶ ἡ Ἄννα ἐφυλακίσθη. Ἐνῶ διετέλει πεφυλακισμένη,

εἶδεν ὀπτασίας καὶ ἔσχεν ἀποκαλύψεις, ἀφοῦ δὲ ἀπελύθη τῆς φυλακῆς ἤρξατο μετὰ περισσοτέρου ζήλου ἐργαζομένη ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως καὶ κατήντησε νὰ κηρύξῃ ὅτι τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ σωθῇ τις ἦτο νὰ παραιτηθῇ τῆς πράξεως ἧτις ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ πρωτοπλάστου, ὅτι ὁ ἄφρις ἀντικατέστησε τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ὅτι αἱ νῦν γενεαὶ κατήγοντο ἀπὸ καταχθόνιον ζῶον ἢ δαίμονα (α). Ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ, προσέθετεν, ἢ δι' ἀπολύτου νίκης ἐφ' ὅλων τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν. Οὕτω δὲ ζῶσα ἀποκεχωρισμένη τῶν ἀμαρτωλῶν, ἡ κοινωνία τῶν ἠνωμένων πιστῶν ἀποτελεῖ τὴν μόνην, ὡς διετείνετο, ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, τὴν ἔχουσαν τὴν χάριν τοῦ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ θαυματουργεῖν. Οὐδόλως δὲ πρέπει ν' ἀπορήσῃ τις μαθητῶν ὅτι ὁ ἀνὴρ τῆς Ἄννης Λή ἀπεχωρίσθη γυναικῶς, ἧτις φαίνεται ὅτι ἀνέκαθεν ἀπέχθειαν ἠσθάνετο κατὰ τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Τῷ 1773 ὁ νέος Μεσσίας ἐφαντάσθη ὅτι ἔλαβεν ἀνωθεν τὴν διαταγὴν τοῦ ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν ὀκτὼ ὁπαδῶν του εἰς Ἀμερικὴν, ὅπου καὶ ἐφθασε τῶντι. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐτράπησαν εἰς τὴν γεωργίαν, κατὰ δὲ τὸ 1775 προσήλθον εἰς αὐτοὺς ἰερανοὶ προσήλυτοι, ἰδίως βαπτισταί, ἢ δὲ μήτηρ Ἄννα μετέβαινε ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους εἰς ἄλλο, κηρύττουσα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, συμβουλεύουσα, ἀσθενεῖς θεραπεύουσα, καταγγέλλουσα τὰς ἐν τῷ κρυπτῷ ἁμαρτίας καὶ μόνον νόμον ἐπιβάλλουσα τοῖς ὁπαδοῖς τῆς τὴν ἀγαμίαν, ὡς ῥητὸν δ' ὄρον τῆς παραδοχῆς των τὴν προφορικὴν ἐξομολόγησιν τῶν προλαβουσῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον μαρτύρων εἰς σημεῖον μετανοίας. Εἰς τοὺς ἐξομολογουμένους ὅσοι ἐπεκαλοῦντο τὴν συγχώρησιν ἐκ μέρους τῆς ἔλεγε:—Τῷ Θεῷ ἐξομολογεῖσθε, καὶ οὗτος θέλει συγχωρήσει ὑμᾶς, δι' ὃ ἐκ καρδίας τὸν παρκακῶν τυγχάνω δ' ἀπλῆ δούλη του ὡς

(α) Ἡ θεωρία αὕτη ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν περιεχομένην ἐν τῷ Ταλμουδ περὶ Κάν.

καὶ ὑμεῖς. — Ἡ ταπεινὴ αὕτη γυνή, ἥτις οὔτε νὰ ἀναγνώσῃ, οὔτε νὰ γράψῃ ἐπίστατο, εἶχε κρίσιν ὀρθωτάτην, πρόσωπον εὐγενὲς καὶ ἠπιον καὶ τρόπους ἀπλοῦς καὶ καλοῦς· ἀναφέρουσι δὲ περὶ αὐτῆς ἀξιώματα ἀληθῶς λόγου ἄξια, ἥτοι:— Αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐστῶσαν ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ἡ δὲ καρδία ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν ἦσθε ὀργισμένοι ποτὲ μὴ διμιλῆτε εἰς τὰ τέκνα ὑμῶν, διότι συντελεῖτε ἵνα εἰσέλθῃ ἐν αὐτοῖς τὸ κακὸν πνεῦμα. Τὰ ἄριστα αὐτὰ μαθήματα συνώδευε συνεχῶς μὲ σπουδαιοτάτας συμβουλάς διὰ τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας καὶ τοῦτο καθίστα αὐτὴν μᾶλλον ἀγαπητὴν παρὰ τοῖς πιστοῖς.

Οἱ διαδεχθέντες τὴν ἀρχηγίαν μετὰ τὸν θάνατόν της, ἐν οἷς καὶ γυνὴ Λουκία Ράιτ καλουμένη, κατῴρθωσαν διὰ δημοσίαν καὶ ἐν πλήρει ὑπαίθρῳ διδασκῶν νὰ προσελκύσωσιν ἱκανοὺς ὀπαδοὺς· ἴδιον δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀκροατῶν, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐνθουσιαζόμενοι κατελαμβάνοντο ὑπὸ σπασμωδικῶν κινήσεων ἢ μᾶλλον σπασμῶν, καὶ ἐπιπτον χαμὰ ἀφρίζοντες, κραυγάζοντες καὶ κλαίοντες. Οἱ τρέμοντες ἐδίδασκον, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὴν διπλὴν ὑπόστασιν Θεοῦ, ὄντος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συγχρόνως, ὅπως πρέπει νὰ ἦτο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ πλασθεὶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ· ἔλεγον δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἦν πνεῦμα μέγιστον, ἐμφανισθὲν πρῶτον ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Ἰησοῦ, ἔπειτα τῆς Ἄννης Λή—δι' ὧν παρίστανται αἱ δύο ὑποστάσεις, ἡ ἀνδρική καὶ γυναικεία, τοῦ Θεοῦ. Οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ἀπορρίπτουσι τὸ περὶ τριάδος καὶ δὲν λατρεύουσι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὔτε τὴν Ἄνναν Λή, ἀλλ' ἀπλῶς σέβονται ὡς προσκυτέρους τῆς ἐκκλησίας. Ὁ γάμος καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, ἅτινα ἀπαγορεύουσιν εἰς ἐξουτοὺς, δὲν εἶναι ἐγκλήματα, ἀλλὰ σημεῖα τάξεως κοινωνικῆς κατωτέρας ἥτις ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ ὡς καὶ ἐν τῷ νῦν θὰ εὔρη τὸ μέσον τοῦ νὰ ἐξαγισθῇ. Πιστεύουσι δὲ εἰς τὰ πνεύματα καὶ ὅτι δύνανται νὰ συνδιαλέγονται μετὰ

τῶν νεκρῶν, καὶ τῷ 1838 μάλιστα εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ ἐκστάσεως.

Καὶ τοὶ πολλοὶ ἐπικρατοῦσι παρὰ τοῖς τρέμοσι πλάναι καὶ προλήψεις, δολογητέον ὅμως ὅτι εἰσὶν ἐνάρετοι, τιμιώτατοι εἰς τὰς ἐμπορικὰς τῶν συναλλαγὰς, εὐεργετικοὶ πρὸς πάντας, φίλους καὶ ἐχθροὺς, ἐλεήμονες καὶ φιλόανθρωποι· μετὰ μεγάλην δὲ φρονήσεως δέχονται ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν νέων μέλη, ἅτινα θέτουσι πρῶτον ὑπὸ δοκιμασίαν. Οἱ δόκιμοι δύνανται νὰ ἔχωσι σχέσεις μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ λεγομένου κόσμου, ὅπου ἡ ἀδελφότης ἔχει ὀπαδοὺς τινὰς, ὁφείλοντας νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ εἴτε διὰ λόγου οἰκογενειακοῦς, εἴτε χάριν ἄλλων ὑποθέσεων.

Ἡ οἰκογένεια ἡ κοινότης συνήθως σύγκεται ἀπὸ 80 ἢ 90 ἄτομα πάσης ἡλικίας, κατοικοῦντα ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ. Ἐκάστη οἰκογένεια διοικεῖται ὑπὸ δύο προσκυτέρων—ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς—ὅλη δὲ ἡ κοινότης ὑπὸ τεσσάρων λειτουργῶν—δύο ἀνδρῶν καὶ δύο γυναικῶν· ἀπειτοῦσι δὲ παρ' αὐτῶν φήμην ἄμωμον καὶ μεγάλην πείραν τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων. Ἡ ἐργασία θεωρεῖται ὡς μία τῶν μεγαλητέρων τῆς ἐκκλησίας ἐντολῶν, διὸ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ Λιβάνῳ τῆς οἰκογενεῖας ἀρχηγοὶ μετέρονται τὸν καλαθουργόν, διατηροῦντες ἐργαστήριον πλησίον τῆς ἐκκλησίας.

Τὰ μέλη τῆς οἰκογενεῖας ἐξεγείρονται τοῦ ὕπνου τὸ μὲν θέρος εἰς τὰς τέσσαρας καὶ ἡμίσειαν ὥρας, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰς εἴς τὴν ἐνάτην καὶ ἡμίσειαν ἐσπερινὴν ὥραν σβύνονται τὰ φῶτα. Οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τρώγουσι χωριστὰ εἰς τρεῖς τραπέζας, πρὸ δὲ καὶ μετὰ τὸ πρόγευμα, γεῦμα ἢ δεῖπνον γονυκλιτοῦσιν ἐπ' ὀλίγον, ὅπου πράττουσι καὶ ὅταν κοιμῶνται ἢ ἐξυπνῶσιν. Ἐκαστος ἀδελφὸς εἶναι ἀνατεθειμένος εἰς ἀδελφὴν φροντίζουσαν διὰ τὰ ἐνδύματά του καὶ διὰ τὰς κοσμικὰς ἀνάγκας του. Αἱ ἀδελφαὶ ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸ μαγειρεῖον ἐπὶ ἓνα μῆνα ἢ μὲν μετὰ τὴν δέ. Ἡ τροφή εἶναι ἀπλή, ἀλλ' ἐπαρκής, οὐδέποτε δὲ τρώγουσι χοῖρον, διότι ὀλίγοι τρέμοντες

ἐσθίουσι κρέας καὶ πολλοὶ ἀπέχουσι παντὸς ὅ,τι ἐξέρχεται τῶν ζώων, ἥτοι γάλακτος βουτύρου καὶ ὠῶν· ἡ ἀποχὴ ὅμως οὐδόλως ἐμποδίζει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι εὐρωστοί. Μεγάλην ποιοῦσι χρῆσιν ἐπωρικῶν, οἱ δὲ κῆποι τῶν εἶναι θαυμαστοί.

Μετὰ τὸ πρόγευμα, ὅπου γίνεται τὴν ἑκτὴν ὥραν, οἱ λεγόμενοι ἐπιτηρηταί, οἵτινες διατελοῦσιν ὑπὸ τοὺς διακόνους, ὁδηγοῦσι τοὺς ἐργάτας εἰς τὸ ἔργον· κατὰ δὲ τὸ θέρος, ὅτε ὑπάρχει ἀνάγκη πολλῶν βραχιόνων, ἔρχονται ἐπίκουροι εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἄλλα τῆς κοινότητος μέλη, ἄλλα ἐπαγγέλματα μετερχόμενοι. Οἱ τρέμοντες, καὶ τοὶ φιλόπονοι καὶ φειδόμενοι τοῦ χρόνου, δὲν ἐπιφορτίζονται μὲ πολλὴν ἐργασίαν· δὲν σπεύδουσιν εἰς τὸ πλουτῆσαι, διότι πρὸς τοῦτο ἐπίκουρον ἔχουσι τὴν οἰκονομίαν, ὃ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἀνακουφίζει τὴν ἐργασίαν, ἥτις ἀποδεικνύεται εὐχάριστος ἀφοῦ κοινὸν συμφέρον ὑπάρχει νὰ ἐργάζωνται ὅλοι.

Τὸ ἑσπέρας διέρχονται μὲ ἀθῶας διασκεδάσεις καὶ οὐδόλως ποιοῦσι χρῆσιν ὀργανικῆς μουσικῆς, ψάλλουσι δὲ ὕμνους, οὗς φρονεῦσιν ὅτι λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων. Εἰς τὸ Λιβάνῳ κατὰ πᾶσαν Δευτέραν ἑσπέρας ἀναγινώσκουσιν ἐν τῇ συνελεύσει ἄρθρα ἐκλεκτῶν ἐφημερίδων· παραλείπουσι δὲ ὡς ἐπιβλαβῆ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κακουργημάτων καὶ ἄλλων τυχαίων συμβάντων καὶ προτιμῶσι τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις, τὰς πολιτικὰς εἰδήσεις καὶ τὰς ἄλλας ἀγγελίας. Ἡ ἀνάγνωσις γίνεται ὑπὸ τοῦ προσκυτέρου.

Λειτουργίαν δὲν τελοῦσιν οἱ τρέμοντες καὶ ὀλιγίστας ἔχουσι προσευχὰς· ἀρκεῖ αὐτοῖς τὸ νοεῶς προσεύχεσθαι, διότι θέλουσι νὰ βαδίζωσι μετὰ τοῦ Θεοῦ ὡς μετὰ φίλου καὶ διότι τὸ νοεῶς προσεύχεσθαι δὲν διακόπτει τὴν ἐργασίαν. Ἡ τῆς Κυριακῆς λειτουργία συνίσταται ἀπὸ περιέργους ἀσκήσεις· οἱ ἄνδρες τίθενται ἐπὶ γραμμῆς ἀπέναντι τῶν γυναικῶν, τηρουμένου τοῦ βαθμοῦ τῆς ἡλικίας, καὶ ἀφοῦ ψαλῆ ὕμνος, ὁ προσκυτέρος ἀπαγγέλλει λόγον περὶ τῶν

καθηκόντων τοῦ ἀγίου βίου· τὸ αὐτὸ θέμα ἐπαναλαμβάνει καὶ ἡ προσκυτέρα μεθ' ὃ οἱ στοῖχοι διασπῶνται καὶ δωδεκάς πιπτῶν, ἀποτελούντων χωριστὸν τετράγωνον, ψάλλουσι χάριεν ἄσμα θρησκευτικόν, ψαλλόντων καὶ τῶν ἄλλων· κατὰ τὸ διάστημα δ' αὐτὸ βαδίζουσι περὶ τὸ δωμάτιον μὲ βῆμα ταχὺ καὶ κροτοῦσι συνεχῶς τὰς χεῖρας. Λόγοι, ψαλμοὶ καὶ χοροὶ, ἀναμνησκόντες τοὺς τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ Κυρίου, διακόπτουσι τὴν πορείαν αὐτὴν καὶ ἐνίοτε ἐν τῶν μελῶν, κατεχόμενον ὑπὸ πειρασμοῦ τινος, ἐξαιτεῖται τὰς προσευχὰς τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἢ ἄλλος προσέρχεται παρὰ τῷ προσκυτέρῳ καὶ τῇ προσκυτέρᾳ καὶ ἀρχίζει νὰ στρέφεται ὡς δερβίσης, ἢ καὶ συμβουλὴ ἢ μήνυμα ἐκ τοῦ ἀοράτου κόσμου ἐξέρχεται τοῦ στόματός τινος· συμβαίνει δὲ καὶ πνεῦμα τι νὰ ζητήσῃ προσευχὰς καὶ τότε ὅλη ἢ συνέλευσις γονυκλιτεῖ. Ἐνῶ δέονται καὶ χορεύουσι, τείνουσι τὰς χεῖρας πρὸ αὐτῶν ἵνα λάθωσιν εὐλογίας· ἐπίσης δὲ καὶ ὅταν τρέμων τις ἐξαιτῆται ὑπὲρ αὐτοῦ δεήσεις, οἱ λοιποὶ κάμνουσι κινήματα ὅτι ὠθοῦσι πρὸ αὐτοῦ ὅ,τι ποθεῖ.

Ὁ θέλων νὰ γίνῃ μέλος τῆς τῶν τρεμόνων ἀδελφότητος ὀφείλει, μετὰ μακρὰν δοκιμασίαν, νὰ διαθέσῃ τὰ πράγματά του, ὥστε μηδένα νὰ καταλίπῃ ἀδικημένον· πρέπει δηλ. νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη του, νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς γυναικὸς του, ἢ, ἂν τυγχάνῃ γυνή, νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς της ὅτι στέργει εἰς τὸν χωρισμόν· πρέπει τέλος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τύχην τῶν τέκνων του εἴτε εἰσέλθωσι ταῦτα εἰς τὴν κοινωνίαν, εἴτε μείνωσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ νέφυτος ὀφείλει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν περιουσίαν του· καὶ ἐν ὕψῳ μὲν διαρκεῖ ἡ δοκιμασία, δὲν δίδει ἐκείνη ἀνεπιφυλάκτως· ἀρκεῖ νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ μὴ ζητῇ κέρδος ἢ μισθόν—ὅταν ὅμως ἀποφασίσῃ νὰ εἰσέλθῃ ὀριστικῶς εἰς τὴν ἐτέραν τῶν δύο ὑψηλοτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων, τῶν καλουμένων τῆς ἐκκλησίας, ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ τὰ πάντα ἀνεπιστρέψι.

Ὁ Κ. Νορδὸφ ἐκθέτει ὡς ἐξῆς τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς οἰκίαν θανούσης ἀδελφῆς :

« Παρευρέθην εἰς τὴν κηδείαν γυναικὸς πρὸ μικροῦ ἀποβιώσασης. Ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ εἰσῆλθον ταχέως εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς συνεδριάσεως καὶ παρετάχθησαν κατὰ στοιχοῦς, αἱ ἀδελφαὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐκ τοῦ ἄλλου, ἅπαντες ὄρθιοι. Ὁ πρεσβύτερος Φρειδερίκος κατήρξατο τῆς τελετῆς διὰ λόγου, μεθ' ἧν ἔψαλλαν καὶ ἔπειτα ὠμίλησαν τινὲς τῶν παρευρεθέντων παρεκάλεσαν δὲ τὴν ἀποστᾶσαν ψυχὴν νὰ συγκοινωνήσῃ πρὸς αὐτοὺς καὶ μεσάζων τις (medium) ἀπήγγειλε λόγους προφανῶς ἐκ τῆς θανούσης προερχομένους· κατόπιν ἀπηγγέλθησαν ἀπὸ ἀδελφᾶς τινος στίχοι εἰς μνήμην τῆς ἀποδημίας, καὶ τούτων γενομένων, ἀπεχωρίσθησαν. Ὁ νεκρὸς ἐτέθη εἰς τὸν πρόδρομον ἵνα διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπισκεφθῇ αὐτὸν ὁ βουλόμενος. Ὁ πρεσβύτερος Φρειδερίκος μοι ἐξήγησεν ἀκολούθως ὅτι οἱ τρέμοντες ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ. Ἀπ' ἐναντίας ἔμαθον ὅτι αἱ ἐπὶ τῆς γῆς κοινότητες ἀπὸ τινῶν ἐτῶν δὲν ἠύξησαν· ὁ πόλεμος ἀφήρπασε πολλὰ μέλη, διότι πολλοὶ νέοι παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ φιλοπολέμου πνεύματος, ἡ δὲ υἱοθέτησις τέκνων δὲν ἐπέφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Εἴτε ὑπὸ περιεργείας, εἴτε ὑπὸ φιλοκερδείας οἱ νέοι καταλείπουσι τὴν ποίμνην, διὸ οἱ τρέμοντες ὀλίγα τέκνα ἐκτρέφουσιν ἤδη, ἡ καλλιτέρα δὲ πρὸς μεταστροφήν ἡλικία εἶναι τῶν 20 μέχρι τῶν 22 ἐτῶν. Οὐδέποτε οἱ τρέμοντες θυσιάζουσι τὰς ἀρχὰς τῶν εἰς τὴν μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, τὴν κοινοτάτην παρ' ἄλλαις αἱρέσεσι, καὶ βασιλεύουσι τὴν ἐνέργειάν των μόνον εἰς τὸ κήρυγμα· διὸ φιλικῶς διάγουσι πρὸς τοὺς ἰερωμένους ὄλων τῶν αἱρέσεων. »

Οἱ ἀποδεικνυόμενοι ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀδελφότητα διὰ λόγους ἀναξίους, ταχέως ἀποπέμπονται· φρονοῦσι δὲ οἱ τῆς αἱρέσεως ὀπαδοὶ ὅτι ἡ ἀγαμία εἶναι ἕως ὑγιεινῆς

καὶ μακροβιότητος. Ὁ Κ. Νορδὸφ φρονεῖ ὅτι κατὰ τοῦτο ἔχουσι δίκαιον καὶ φέρει ὡς ἀπόδειξιν τοὺς ἐξῆς λόγους, οὓς ἤκουσε παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου Φρειδερίκου : « Πᾶς ζῶν ὅπως ζῶμεν, δικαιοῦται νὰ μὴ ἀσθενήσῃ πρὸ τοῦ ἐξηκοστοῦ τῆς ἡλικίας του ἔτους· ἂν δὲ πάθῃ ταχύτερον, πταίει αὐτός. Ἀφιέρωσα ὅλον τὸν βίον μου ἵνα διδάξω τοὺς ἡμετέρους τοὺς ἀληθεῖς φυσιολογικοὺς νόμους· κατὰ τοῦτο δὲν εἴμεθα μὲν εἰσέτι τέλειοι, προσδεύομεν ὅμως. Ἄλλοτε συνεχῶς εἴχομεν πυρεττοὺς, σήμερον ὅμως ἐξέλιπον καὶ οὐδέποτε ἐνέσκηψε χολέρα εἰς χωρὶον τρεμόντων. » — Μία τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Λιθάνου ἠκοδόμησεν ἐντοσούτω νοσοκομεῖον, ἀλλ' ἄχρι τοῦδε οὐδεὶς ἐνοσηλεύθη.

Διαφόρων ἐπαγγελματίων ἄνθρωποι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ κοινότητι — ἱερεῖς, νομικοὶ, ἱατροὶ, φοιτηταί, γεωργοί, ναυτικοί, τεχνίται, στρατιωτικοί, ἰδίως ὅμως ἱεροκήρυκες· ἐπίσης εὐρηται καὶ ἐξ ὄλων τῶν θρησκειῶν — ἐκτὸς ῥωμαιοκαθολικῶν, καὶ Ἑβραίων προσέτι, κυρίως ὅμως βαπτισταί, μεθοδισταί, καὶ πρεσβυτεριανοί. Ἰκανοὶ δὲ ἀριθμοῦνται μαῦροι, διότι οἱ τρέμοντες ἀνέκαθεν ἦσαν κατὰ τῆς δουλείας καὶ πολλοὺς αὐτῶν εἶχον ἐλευθερώσει πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Ἀμερικῆς.

Οἱ τρέμοντες ὀλίγον ἀναγινώσκουσιν ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι: ἂν ἄνθρωπός τις ἀποκτήσῃ ὅλας τὰς γνώσεις τοῦ κόσμου, δὲν θά δυναθῇ, τούτου ἕνεκεν, νὰ λυτρωθῇ τῆς ἀμαρτίας· ὑποστηρίζουσι δ' ἐνθέρμως τὴν ἰσονομίαν τῶν γυναικῶν καὶ θεωροῦσιν αὐτὰς ἱκανὰς δι' ὅλας τῶν ἀνδρῶν τὰς ἐργασίας· φρονίμως ὅμως κρίνουσιν ὅτι ἡ γυνὴ ἐκ φύσεως προσκολλᾶται εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ κέλῃται ἔξω. Ἡ ἀγαμία ἐπιβάλλει αὐτοῖς προφυλακτικὰ τινὰ μέτρα καὶ οὐδέποτε οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἔχουσι μεταξὺ αὐτῶν ὑλικὴν συνάφειαν· οὐδὲ ζῶν ἐγγίζουσιν ἄνευ ἀνάγκης, πολλῶ μάλλον οἱ νέοι τῶν κορῶν τὰς χεῖρας.